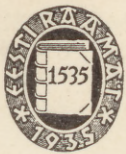

TÄNAPÄEV

- F. TUGLAS: Rahvalik ja rahvuslik.
A. KALVI: Mind samuti.
K. A. HINDREY: Kiri noorele näitlejale.
A. H. L.: Tänapäev ja kirjastus.
A. ORAS: Demokraadi mõtteid kuningliku juubeli puhul.
T. GRÜNTAL: Abielu ja lahutus uues Eesti perekonnaõiguses.
A. H. TAMMSAARE: Lastest kinos ja kodus.
V. M.: Alaealine maailm.
A. TAAR: Musta kinnastet käed.
FR. TOOMUS: 25 aastased.
J. VAHTRA: Kujutavate Kunstide Sihtkapitali Valitsuse kevadise kunstinäituse puhul.
E. LAIDSAAR: Piibupuhastaja.
A. NEUMAN: Kölni keraamikat Pirital.
K. E.: Mitmepalgeline naine.
F. KARLSON: Arvustajad.
O. LUTS: Katke ilmuvast novellist „Väino Lehtmetsa noorpõlv“.
V. ADAMS: Traktaat armastusest.
F. TUGLAS: V. Grünthal-Ridala 50-aastane.
V. MASING: Eesti hingest.
E. JÄRVESOO: Riik uudismaade harijaks.
A. SÄÄRITS: Önn.
K. EHRMAN: Haanja Munamägi.
Q: Riigivanema kirjanduslikud auhinnad.
A. REISNER: Kergejõustik — köitvam spordiala.
ERMU: Suure Rahvusliku Kunstiteater-Kino põhijooni.
A. KAELAS: Varakevadel süstal Emajõe vallutamata.
Marssal Pilsudski ja Poola.

NR 2

MAI

1935

**KÕIKI VAJALIKKE
TARBEID OSTKE K-M ST
VENN. PRÜÜS**

KAUBAHÕVIS 2021
TEL. 12-92

Hülastage

Joh. Roosipuu

Kaubamaja

MOE-, PESU- JA PUDUKAUBAD. PEENNAHA-
KAUBAD, REISITARBED. PARFÜMEERIA JA
KOSMEETIKA. PABERIKAU-
BAD, KIRJU-
TUSTARBED. SELTSKON-
NAMANGUD. PEENTERAS-
KAUBAD JNE.

Valikurikkaim
ja odavam
ostukoht

Tartus,
Suurturg 14
Telefon 85

Narvas,
Suur tän. 24
Telefon 51

Kuningakübar.

O. Lutsu mälestusi VII.

Oma „eluraamatute“-seerias on Oskar Luts jõud-
nud soldati-põlveni. „Kuningakübaras“, mis äsja
ilmus „Noor-Eesti“ kirjastusel, pajatab ta lugusid
veneaegsest kroonuteenistusest, milline aine meil seni
pea täiesti puudutamata. Egas Lutsu elukäik pole
endast mingi eriline seikluste sagar, vaid üsna tava-
line keskmise inimese proosaelu. Kuid millise innus-
tatud huviga jälgime ta elumälestustele põhjenevaid
lugusid ja lookesi! See on võrratu vestleja and, mis
oskab välja noppida argielu hallilt foonilt nauditavaid
pilte ja kujutlusi, tuua nad meile lähedale ja anda vaja-
likku tihedust. Luts näeb sageli asju, mis tavalisele
kodanikule jääks märkamataks. Peab imetlema kirja-
niku fenomenaalset mälu isegi tühiste üksikasjade
säilitamiseks ja edasiandmiseks. Jutustatud lood näi-
vad põhjenevat üldiselt tõsiasjadel, kuna sageli võime
kohata õigete nimede all tegelasi, kes veel elavad või
on elanud.

„Kaja“ 15. III. 35.

Esimene armastus.

R. Rohu romaan vabadussõjast.

Vabadussõja aegse olustiku kujutamisel iseloo-
mustab Richard Roht üldolukorda kohati õige taba-
valt. Sõja algul valitsenud eneseusaldamatust, missu-
gune moment pidurdavalt mõjus vastupanu organisee-
rimisel, kujutab kirjanik värvikalt ja veenvalt. Sa-
muti ka pastaldes vabadusvõitlejate salkade kujune-
mist kangelaslikuks armeeks.

Richard Rohti romaani teine osa „Hallid päevad“
on pühendatud järelsõjaaegsetele päevadele. Pärast
kangelastegusid on alanud argipäev. Vabadusvõitle-
jad on surutud nurka, esile tükib rindetagune kange-
lane ja paendlane. Möödas on esimene armastus. Jä-
relsõja aja kriitika on lõikav, kuid kirjanikul on
paljuski õigus.

Richard Roht on loomult mässumeelne, kuid ta ise
mässu ei tee. Ta „Esimeses armastuses“ on nii mõ-
nigi mässuline mõte, kuid romaani lõpetab ta siiski
lepitava akordiga:

— Valuves algas uus ajajärk — kahe noore ini-
mese vastastikune tööõõm.

H. V.

„Vaba Maa“ 27. IV. 35.

O. - Ü. „NOOR - EESTI KIRJASTUS“ TARTUS

Rahvalik ja rahvuslik

Aegamööda ja vaevaliselt arenes kord maarahvas eesti rahvuseks. Maarahvas tähendas sotsiaalselt ja hariduslikku alamkihti, ning eesti rahvusekski sirdudes ei vabanenud ta sellest suhtumisest. Mingi alaväärtuse tunne jäi püsima, ja juhidki polnud palju nõudlikumad.

Kui vana Caspar Franz Lorenzsonn „Perno Postimehes“ sakslasi rukkiks ja nisuks, eestlasi aga kaarteks ja otradeks pidas, keda jumal ka kuidagi viisi lubab kasvada, siis iseloomustab see hästi seda enesehinnangut. Ja kohe sellele täienduseks sobib isa Jannseni arvamine, et säärasele odra rahvale oleksid Goethe ja Schiller üleliigsed.

Teoorjuse oludes olid sedalaadi hinnangud ometi veel arusaadavad. Kuid palju pahem, et neist kaua hiljemgi on visalt kinni peetud. Rahvuse mõiste samastati rahva mõistega selle algelises tähenduses. Kuid sellega tõmmati põhimõteline piir selle rahva arenemisele täisealiseks, kultuurivõistluse-võimeliseks rahvuseks.

Ado Grenzstein arendas teooria lõpuni: eesti rahvas on selleks liiga väike, et kunstkirjandust luua; siin võib ja peab kirjutama ainult rahvale õpetuseks ning ajaviiteks; iseseisva kultuuri unistusi võivad hellitada ainult 6—7 miljonist suuremad rahvad. Ja veel käesoleva sajandi esimese kümnendi keskel väitis üks euroopalikult haritud eestlane: kui keegi prantsuse keelt oskab, siis kasutagu seda oskust muuks otstarbeks kui on seda eestlastele moodsate prantsuse kirjandusvoolude tutvustamine, — siin pole selleks pinda ega vajadust.

Vaheajal oli aga eesti rahvas ometi nii varalt

kui vaimult kasvanud; ta arenes seisustesse, kihistus klassidesse, vallutas maad ja linna. Kuid ideoloogid mõistsid rahva all ikkagi ainult endist „maarahvast“. Mis kirjanduse aineis ja vormides sellest üle ulatus, see oli ebarahvalik ja ühes sellega ebarahvuslik. Mis ei käsitlenud küla ega olnud täiel määral arusaadav külale, see oli võõrapärasena taunitav.

C. R. Jakobson lennutas kord „vurle“-nimetuse — ja vurleks ning matsipüüdjaks jäi veel kauaks ajaks nii eesti kui saksa soost linnaelanik. Tõeline eestlane oli ainult maal, paheline linn polnud eestiline, ja seda siis ka mitte linna elu kujutav kirjandus. Näeme seda selgesti Vilde esimestele eesti linnaproletariaadi elu kirjeldavaile teostele osaksaanud vastuvõtust. Kuid kui juba see kiht ei kuulunud eesti rahvasse, mis siis veel kõnelda tekkivast kodanlusest ja haritlaskonnast!

On huvitav, et see traditsioon jäi kauaks püsima isegi nende juures, kelle ajalooliseks ülesandeks sai just eesti linnakodanluse organiseerimine ja võidule viimine. Ja on küsitav, kas veel praegugi linn on tunnustatud eesti rahvusliku elu täisväärtuslikuks teguriks, kuigi kolmandik eesti rahvast elab juba linnades ja linnad ammugi on eestistunud. Vähemalt komöödiais esines meie linn alles hiljuti ikka ainult poliitiliste vurlede pesana.

Traditsioon on visa, kuid elu läheb temast mööda, kasvab tast üle. Nii meie linn kui maagi pole enam see, mis oli kahe-kolmekümne aasta eest. Uus põlv on sirdunud, poliitilised vapustused, iseseisvusaja olud ja omakeelne kool on rahva koguilmel põhjalikult muutnud. Maagi on linnastu-

mas. Ja kirjandus, mis on määratud tänapäevale ja tulevikule, ei tohi arvestada just kõige maha- jäänumaid kihte ning isikuid, kellele niikui- nii mingi kirjandus ligi ei pääse, olgu see kui vähe- nõudlik tahes.

Rahvas ei saa aru — see on tihtipeale enese- pete või enesekaitse. Ja kui selle väite nimel eita- takse üldse igasugust võistluspüüet maailmakir- jandusega, siis on see patt just selle rahva tuleviku vastu. Arusaamist tuleb kasvatada, ja see võib kasvada ainult kogemuste varal. Kuid igavese suupärastamisega jäädakse ka igavesti sinna, kus ollakse.

Mäletan üht vanema põlve kirjameest, kes „Elu tule“ ilmumisel kurtis: ega sellest rahvas küll aru ei saa! Kui ilmus „Tuulemaa“, siis kurtis ta nii- sama: miks ei kirjuta autor nii, nagu kirjutas „Elu tules“, — see oli rahvalik raamat! Ja „Kõik on kokku unenägu“ ilmumisel kordas ta ikka seda- sama: vaadake, kui kristallselge ja rahvalik on „Tuulemaa“, aga seda siin ei mõista nüüd küll keegi! Nii teeb aeg kunstiteosed „rahvalikeks ja selgeiks“ — kui nad üldse on kunstiteosed. Ning ma kahtlen väga, kas V. Grünthali „Laulude“ lõ- pus praegu enam mingit sõnastikku vajatakse. Kord aga loeti neid mõnitades edaspidi ja tagas- pidi ning arvati ainult hullumaja arstidele kohased olevat. Kuid selleks, et meie rahva keel ja mõtle- misviis oma tänapäevase nõtkuse on saanud, sel- leks just vajatigi sääraseid „ebarahvalikke“ teo- seid.

Oma rahvusliku kultuuri arendamiseks vaja- takse julget mõttekujutust. Ilma selleta poleks Kr. J. Peterson iial unistanud maarahva laulikust, kelle luule enesele kord igavikku otsib. Ilma selleta po- leks saksamees Johann Villem Luddi Ludse nõud- nud maakeele tarvituselevõttu avalikkuses. Ilma selleta oleks O. W. Masingu „Originalblätter“ite“ haritlaslik mõte ja sõnastus jäänud igavesti ainult häärasrahva ajaviiteks. Ja ilma selleta poleks tek- kinud ning lõpuks teostunud ka Schultz-Bertrami ennustused eesti teadusmeeste tärkamisest.

Alaväärtustunde traditsioonid on visad. Kuid eneselohutuseks olgu meenutatud, et säärane oma keele ja kirjanduse edenemisvõimaluste alahinda- mine pole esinenud ainult meil, vaid kõikjal, kus rahvas on hakanud end alles tunnetama rahvu- sena.

Mis kõnelda Goethe või Schilleri ebasobivusest maakeele oludesse! Sellest on ainult nelisada aas- tat, kui prantsuse humanist Adrien Tournebeuf mõlgutas: „On aja ja paberi raiskamine vormida mõtteid meie omal keelel, et esitada neid luge- jaile... Prantsuse keel on liiga madal ülevate mõ- tete avaldamiseks ja on määratud ainult kodutali- tuste käsitluse jaoks... Meil pole ju kindlaks ku- junenud õigekirjutust, mis on vähemalt ilmingi- matu meie keele edasikestmisele, ega seesugust sõ- naderohkust kui muistse Rooma ja Kreeka keelel... Meie keel on kehv ja vaevaline ladina keele kõrval, ning me patustaksime terve mõistuse vastu hülja- tes vana, et uut soosida.“ Eks costa see kõõgi-keele filosoofia nii väga meiegaaliselt. Veider aga mõelda, et seda on kord väljendatud just prantsuse keele puhul!

Nüüd pole meil enam põhjust kahelda eesti keeles kui kultuurivahendis. Kuid küsimus polegi ainult keelest, vaid meie rahva kui täisealise ja võistlusvõimelise rahvuskultuuri looja ning nautija võimeist. Oleks aeg siingi kahklused lõpetada ja segamatult tööd jätkata. Tournebeuf suri juba a. 1565 ja Lorenzsonn a. 1880.

Fr. Tuglas.

Mind samuti

*Mind samuti kui Sindki,
muistne kalilea mees,
kolmsada korda aastas piinab nalg,
kolmsada korda muserdab mind kirg!
Kolmsada korda hingemurrangutes
vaim valgust ihkav pimestub
ja verre tungib õudne ketsemani öö.
Mind samuti kui Sindki
mõtteraskus üksinduse kõrbe
veab lihasuretavas hoos
ja hääletuse närviipiinust
suur kasvab nägemuste painav ahel!
Ning saatangi,
must vaimu kõrgustippe vihkav paharet
mull' ilmub, nõudes kummardust
ta võimu ülendavaks teoks.
Oo Kuningas suur, Mineviku Juudamaa!
Mind samuti kui Sindki
patukahetsuse teed
taas endasse kõik toovad tagasi
ja läbi lunastava rahu
ma uuesti veel sünnin enesest!*

August Kalvi.

KIRI NOORELE NÄITLEJALE

... ja nüüd läheme Teie rolli üksikasjalisemate mankode pealt üle hoopis üldisele kunstivaatlusele, niipalju kui see puutub näitelavasse.

Kas teate ka, laps, kunas Teie mulle kõige rohkem meeldisite? Siis, kui ma peale proovi sain mõne sõna ütelda Teile ja teistele iga üksiku osa kohta, kuidas mina seda näen ja kuidas Teie seda tõlgitsete. Siis ütlesite üsna lihtsa lause avameelselt ja kenalt: „Ma olen alles noor näitleja ja ei oska ju veel mitte.“

Näete, see lause oli esiteks inimlikult õige, oli Teie veenduvam veendumus ja sellena väga sümpaatne. Teiseks oli ta oma ütlemisviisilt nii lihtne, nii nagu inimene kõneleb inimestega ja mitte teatriinimene arvustajaga või publikuga.

Ja siitpeale olite mulle kohe lähedane. Kuigi ma ju õieti ei teagi, kuidas Teie välja näete. Teie grimmi, Teie parukas, Teie tihendatud ja pikendatud silmaripsmed ei lasknud nimelt mitte üldse aimatagi, missugune on Teie loomulik mina.

Paraku ei saa mina seda täielikult näha ja ku mitte väljaspool näitelava. Sest muidugi olete kulnud marlenedietrich-garbostanud, s. o. üldistanud kompevekikarbi-maitses, nõnda et Teie pärisoma karakter kulmupartii suhtes kaotsi on läinud. Niisama olete muidugi ka elus oma loomult ilusasti joonistatud suu mõne kontuuri võrra teiseks varjundanud. Kuid seal ei ole ju midagi parata: see osa inimesi, kes sallib erilisi isikuid, peab leppima nüüd konfektsiooniga, massiartikliga ka esteetika suhtes, kus valitseb rohkem üldistatud tüüp ja liist.

Kuid mis päästis ja säästis minus huvi Teie vastu, see oli nimelt Teie lihtne lause. Kogu selle maskeraadi alt, mida nõuab Teilt lava ja ka elu, kõlas hääl, mis oli ehtne ja lihtne.

Sellepärast laske mind ütelda kohe, et see, mis mõjub elus ehtsalt, mõjub niisama ka laval. Kui Teie selle lause oleksite ütelnud teistmoodi, kui Teie temale oleksite andnud mingisuguse tundeüllase ilme, kui Teie selle oleksite täitnud paatosega, koketsusega, lapseliku kurbusega või naiseliku palvega, et õpetage mind, siis ei oleks Teie seda kirja ka mitte saanud. Siis oleksite jäänud mulle näitlejaks näitlejate keskel, kes otsivad elus kui ka teatris teatraalsust, kes tahavad ikka teistsugused olla, kui ollakse elus, ja keda ei saa õieti keegi parandada, vahest ainult teatrijuhatusel vali distsipliin ja korrapärane kasvatus.

Nüüd aga ütleb Teile möödaminnes mõne sõna inimene, kes on palju teatrit näinud laval kui ka elus.

Teie olete noor, ei oska veel palju ja tahate õppida. Tahate seda teha kindlalt.

Mina aga ütlen Teile ette, et Teil see väga raske saab olema. Sest Teie olete vaid lülike meie teatri arengus, olete oma näitejuhtide, oma kolleegide, kõiksugu eeskujude ja lõpuks ka arvustuse mõjutuse all. Ja kuigi Teile vahest ütleks Teie üsna õige tunne, et peaksite vaatama ühele osale omalt seisukohalt, siis ütleb Teile näitejuht, et see peab teisiti olema, ütlevad kolleegid, et nemad näeksid seda jälle paremini teistmoodi, filmis olete seda näinud kolmandat laadi ja lõpuks tulevad mitmesugused arvustajad jällegi oma hoopis erinevate arvamistega. Ning mina ütlen kohe, et mina isiklikult mitte ühtainsatki neist arvamistest õigeks ei pea, kui mitte mõni neist ei kattu sellega, mida kirjutab ette kujutatav karakter elus eneses. Mitte mõni ettekujutus, kuidas mõnda elavat elus liikuvat tüüpi näitelava kohaselt ära moonutada.

Siinjuures meenub kohe näide, mil viisil Teie ise üht elavat tüüpi teisendasite, ilma et see sellele osale kasuks oleks olnud. Ja nagu näete, pean ma jälle Teie tõlgitsemise juurde tagasi tulema, kuigi ma arvasin oma arvustusega lõpukorral olevat.

Stseenis, kus Teil on erutav ja valus mõttevahetus oma armsamaga, silitate Teie seejuures oma diivanipatja. Ning arvate, et see on erilisel hea nüanss, mis peab näitama seda äärmist õrnust ja kiindumust oma partneri suhtes.

Mina ei eita, et see nüanss on hea. Ainult ei sobi ta Teile. Sest Teie osa on ikkagi alles natuke üle paarikümne aasta vana tütarlapse oma, kes on pealegi maalaps, kasvatatud majas, kus valitseb niisugust õrnusviisist uskumatu kaugel olev õhkkond. Ja kes on kasvatatud inimese poolt, kes niisugust žesti nähes seda üldse ei mõistaks ja ka seletadagi ei oskaks. Kuid meie, kes me palju oleme filmi näinud ja ka elus mõnda üksikut naist, meie teame, et vanemad kurtisaanid, kuulugu nad nüüd otse seltskonda või mitte, teevad hea meelega oma tundeid sel viisil pealetükkivalt selgeks. Mina ütlen nimelt pealetükkivalt. Sest see on juba šablooniks saanud, üldiselt mõistetavaks läbikäigukeeleks. Mis oli mõne hea näitleja omaaegne ilus trikk, see on nüüd õpitud lugematute teiste poolt, isegi üle kantud ellu ja tuleb siis Teie kaudu jälle uuesti näitelavale tagasi elust võetu. Nagu ka teiste daamidest näitejõudude juures tähelepanev sõrmedemäng mehe seljal, mis pidavat avaldama närvlikku

kirge, andumustahet ja vahest järske tõkkeid jne., mis aga mõjub juba ammu banaalsena, äratarvitatud trikina ja vahest võib vaimustada veel ap-teekriõpilast või meierit maalt ning meie tavalist teatriarvustajat.

Mõni teine vaidleks mulle praegu kirglikult vastu ja umbes niisuguste sõnadega, et seda on ju elus olemas ja näitelava kujutab ometi elu ja peabki teda kujutama. Ja miks ei või see tütarlaps laval, keda Teie kujutate, mitte ka seda õppinud olla? Ta vaidleks ja ütles, et siin mängib ka veri osa, sest juba tütre ema on olnud niisugune temperamendikas inimene ja pärivuse kaudu oleks ka see padjasilitamine võimalik. Nendega ma ei vaidlekski, sest ma tean, et näitlejaile antud vaimuvara vastu — üksikud suuremad muidugi välja arvatud — ei jõua tavalisem inimene seista. Teie ei vaidle minuga ja kuulate ilusasti pealt, ning sellepärast jätkan ma päris rahulikult ja ütlen: jah, niisuguseid on elus tõepoolest olemas, aga see tütarlaps seal näitelaval niisugune ei ole. Ta on päris lihtne, hea maalaps, kellel vaid viltu on läinud temperamendi ja ümbruse pärast, kes aga seesmiselt on absoluutselt aus ja siiras ja neid mänglevaid võtteid ka siis ei tarvitaks, kui ta tõepoolest saatusegi kaudu vanaks kurtisaa-niks peaks saama.

Et aga seda kujutatavat tütarlast näha niisuguse-
sena, nagu teda kirjanik on joonistanud, selleks on
nimelt vaja näitleja andi. Mitte seda andi, mis
paneab näitelaval rutineeritult liikuma ja agee-
rima, vaid seda teist suuremat: inimesi näha ja
mõista. Näidendit lugedes kohe taibata, missu-
gusena ta on mõeldud. Ja siis seda tehnilist kunsti
omada, teda ka laval tõetruult või usutavalt edasi
anda.

Ning siin pörkate omas lavalises arengus jälle
takistuse vastu, mida võita mitte Teist ei olene.

Meie publik on niisuguseks moolokiks kasvata-
tud, et tema tahab vaid alati uut, mitte aga kas
või vana, selle eest aga head. Meil on praegu
nagu ketserlik mõtelda sellele, et meil oleks ku-
nagi mõni hea draama laval mitu kuud sellepä-
rast, et teda mängitakse hästi ja
tuuakse temast välja kõik ta väär-
tused. Klassikutega juba meil ärgu tuldagu
Ning missugused väärtused magavad ja tolmu-
vad teatrite arhiivides praegu, ohvrikstooduna
publiku alatise ahnitsemise pärast alati uue jä-
rele!

Ja kuna publik nõuab alati uut ja teater te-
male ses suhtes ka on vastu tulnud, siis ei saa
ükski näitelava mitte ühtainustki näidendit põhja-
likumalt läbi töötada.

Ei saada üksikutesse osadesse süveneda, nad
võetakse lihtsalt nende peatunnuste järgi; üldse
võetakse näidend rohkem tema luustiku järgi,

kuna kogu see peenem anatoomia ühes närvisti-
kuga tähelepanemata peab jääma.

Kui meie vastandina aga vaatame, et näiteks
Moskva Kunstiteater harjutab ühtainsat näidendit
— 3 a s t a t ja Teil siin on 3 nädalat juba väga
suur ettevalmistusaeg, siis ütlege enesele ise, mida
võib Teist kui näitlejast üldse saada? Mida võib
saada kõigist Teie andekaist kolleegidest? Enain-
vähem rutineeritud artistid, aga mitte nii tõsised
kunstnikud, nagu Teie seda sooviksite olla.

Kuid ka selles olukorras ei taha mina Teilt
võtta seda lootust, mis peab igal inimesel olema,
kui ta mitte ei taha sattuda kunstnikule kõige ras-
kemasse seisukorda: jääda seesmiselt tühjaks ja
olla vaid marionett. Ning seda saate läbi viia
meie halbades tingimustes, kui Teie alati peate
mees: iga kunst ammutab ainult elust.

Ja siis peate nimelt õppima vahet tegema selle
vahel, mida on elu ise loonud omaette kujudena
ja mis ei ole mitte kantud kujudena nähtavalt ellu.

Teie ei usu mitte, mida kõike ei või lava ellu
kanda. Ma toon Teile näiteks ühe üsna hea näit-
lejanna, kes oli Soomes isegi õige heas kuulsuses.
See on Hilma Rantanen, kes oli tükk aega Tallinna
Estonia teatri *star*. Ta oli omalt näitleja-spetsia-
liteedilt tragööd, oma viisilt mingit klassilis-patee-
tilist, umbes prantsuse suurte näitlejate koolist
Soome omapäraga või varjundiga. Nii siis rea-
listlikus draamas võörkeha. Sest kujutage ene-
sele ette vahest mõnes näitelaval antavas päris
harilikus miljöös daami, kes on alati kuninglik ja
kõneleb nõnda tähtsalt, et pandagu iga sõna kuld-
kaalule, ja kes ütleb iga „jumalaga“ või „tere
hommikust“ nõnda, nagu oleksid maailma saatu-
sed kaalul.

Nojah, ja Hilma Rantasel oli teatav võöräp-
rane väljarääkimine esiteks, väga koolitatud dikt-
sioon teiseks ja mingi laulev hääldamine kolman-
daks. Ning see hakkas külge. Mitte et vaid mõni
näitleja üksi oleks hakanud sellelt eeskuju
võtma, ei, vaid mõned Tallinna mõõduandvad
daamid hakkasid ka kõnelema *à la* Hilma Ranta-
nen ja liikuma mõõdetud majesteetlikul sammul!
Ja tükk aega kõnelesid kõik naisnäitlejad nagu
Netty Pinna, kel oli jälle oma eriline kaeblik-lapse-
lik-naiselikult manereeritud hääldamine nagu elee-
gilisel subretil. Ja see hakkas külge ka publikule,
nagu nüüdki praegu neid Crawforde ja Harveysid
liigub ju kohutavalt ja üsna tülgestavalt ringi eriti
puhvetipreilide ja naisjuuksurite ringides.

Siin aga peate nimelt oskama vahet teha, kas
näitekirjanik on nimelt tahtnud näitlela-
vate tuua näitelavalt ellu sattunud
kuju või aga on ta tahtnud näidata näitelava
mõjudest puudutamata jäänud kuju. Ning mida
rohkem Te päris teadlikult püüate neid tüüpe la-
hus hoida, seda rohkem teravneb Te pilk ja seda
kindlamini võite publikule näidata tüüpe, mis on

eluehtsad. Ning uskuge mind, olgu nüüd publik nõnda narr ja nõnda maitsetult rikutud kui tahes, ehtne noot haarab teda alati.

Selles aga leiaksite Teie oma kunstniku rahulduse.

Siis veel midagi: Teie kui noor inimene tahate anda võimalikult palju. Seda näete igas kunstis: mõni noor tenor kisendab, mis ta jõuab, ta paneb oma hääle sisse nuttu, et kassid võiksid haledusest kaasa kräänuda, ta õlitab oma häält armastuses nagu see Saksamaa laulik, keda ma praegu kõrvaltoas kuulen raadios laulvat mainõ liibää, mainõ liihää, ooo liibää, et ava otse õlisprottide vabrik. Ja noor maalikunstnik paneb oma lõuendile ikka oma kõige traagilisemad või revolutsioonlikumad tunded, on isiklikus vastuolus Jumala ja surmaga ja märatseb üldse nagu titaan mõnikord solgipanges, teinekord purustab maa-keri alussambaid lihtsalt vestiväl — uih seda jõudu! Mida ka näete noorte lüürikute juures jne. jne. Ning mida näete iga päev näitlejate keskel. Ja oli kord naisnäitleja, kes oli tõepoolest tugev temperament ja kes kaebas, et teda ei lasta mitte mängida. Siis anti temale kord tõepoolest „Vane-muises“ osa kätte, et las siis mängib kord. Noh, ja mängis, et näiteseinad vabisesid. Seal ei olnud enam vasturääkimist ega teiste kuuldavõtmist: kõik teised osad mängis maani maha ja said näitelavalt mulje, et kõik on puruks tehtud — ime et mööbel veel seisab. Nii palju leidis see daam ütelda ja kujutada teksti üsna süütutes lausetes. Temperamenti oli äärmiselt, kunsti üldse mitte, mitte seda kunsti mitmekülgust, mis eelistab peenemaid noote, tagasihoidu, peentunnet, maitset, kõike seda õrna, mis ei ole kergelt öeldav sõnades, mida aga tunneb iga närvidega inimene. Noh, loodame, et ta on mehele läinud mõnele tantsivate derviisite kloostrile — kui seal naist tohitakse võtta. Nii kõva andega näitlejad laostavad paari päevaga soliidsema teatri.

Nii siis, ärge sisustage iga sõna, ärge pange igale lausele palju tähtsust, sest elu on palju lihtsam. Meie, kes me kõnnime tavalises elus, meie ütleme väga raskeid asju mõnikord naerusui ja süütult, meie kanname õige raskeid valusid hoopis ohkamata, silmi pilgutamata. Kuid näitekirjanik on oma lausete järjestuses juba aimata lasknud, kuidas kõne all olevate isikute hinges kõik välja võib näha. Ja näitekirjanik on tahtnud, et seda a i m a t a k s e ja mitte mänguga ja allakriipsutamiselega banaalseks ei tehtaks — laiaks ei tam-bitaks. Näitekirjanik ei ole mitte näitlejaile kirjutanud libretot, luustikku, mille ümber alles peab tekkima muusika, vaid on andnud palju rohkem, nõudes et juba lugedes mõistetak, kuidas hinged elavad, mida libretost mitte ei saa ütelda. Usaldage natuke ka näitekirjanikku ja ärge arvake, et

Tänapäev ja kirjastus

Mõtted o.-ü. „Noor-Eesti Kirjastuse“ 20 a. juubeli banketil-koosviibingul septembris 1933. a.

Juubelit peetakse tihti sööminguga — õhtusöömaajaga. Õhtusöömaae on olnud juba vanast ajast inimkonna ajaloo tähtsaks sündmuseks. Olgu nimetatud ainult kaht õhtusöömaega, mis ajaloo iseäranis esile on tõstetud ja uue ajajärgu alguseks loetakse inimkonna elukäigus. Üks oleks õhtusöömaae Vana-Kreekas, kus Sokrates oma poolehoidjatega ja õpilastega koos viibis, millist koosviibimist kirjeldab Plato oma Sümposionis, kus kõnelused keerlevad maise ja taevaliku armastuse — Erose — siiruviiurulistel ja ohtlikudel jalgradadel.

Teine õhtusöömaae on enam tuntud ja saanud iseäranis suureks ja austatuks kristlikus maailmas — kus ristiusu algataja oma jüngrite-õpilastega koos viibis.

Mõlematele õhtusöömaegadele järgnenud sündmused on väga sarnased, sest nendest osavõtnud õpetajad astusid vastu surmale, mõlemate vastu tõstetud süüdistus oli pea üks ja sama: nad mõlemad ei tunnustanud seni ühiskonnas maks-vaid tõesid ja jumalaid, keda austati rahva poolt ja kes olid noorsoo juhtinud vale-teele! Mõlemale surmaminejale juubeldasid rahvahulgad kaasa. Aga kõige üllatavam: kumbki neist ei ole omas õpetuses sõnagi kirja pannud, aga nende mõlemate õpetuste üle on teiste poolt kõige rohkem kirjutatud ja avaldatud nii sõnas, pildis kui ka trükkis; ja kõige rohkem on kirjutatud kõnealuste üle nendel õhtusöömaegadel! Ja võitlus nende kahe mehe õpetuse poolt ja vastu kestab veel tänapäev!

Need kaks õhtusöömaega tulid meelde, kui hiljuti o.-ü. „Noor-Eesti Kirjastuse“ juhatuselt

ta Teie kui näitlejale ütleb: palun täitke tühjad ja ütlemata jäänud kohad oma tõlgitsemisega! Usaldage nõnda palju näitekirjanikku, et laske ka teda sõna saada ja mitte ainult Teie mängu. Ning see usaldus tasub end hästi, uskuge! Sest juba sel viisil, kui Teie vaid loete, mida ta on kirjutanud ja seda kordate vaid selle hääle ja miimikaga, nagu Teie seda kuulete ja näete päris tavalises elus, siis näete ja tunnete, kuidas Teie k o o s selle näitekirjanikuga annate tõsist kunsti.

Nüüd lõpetan ja kordan mõttes Teie sõnu: „Ma olen alles noor näitleja ja ei oska ju veel mitte.“

Ja surun soojalt Teie kätt.

kutse tuli osa võtta kirjastuse 20 aasta tegevuse juubeli banketist-koosviibingust. Ma ei taha muidugi öelda, et sel õhtusöömingul oleks midagi ühist nende õhtusöömaagadega, et see koosviibing mingit pööret taotleks inimkonna ajaloos, isegi mitte maarahva ühiskonnas, aga ta tähendab siiski suurt pööret o.-ü. „Noor-Eesti Kirjastuse“ seniseis traditsioones: see on esimene kord, kus oma 20-aastase tegevuse vältel „N.-Eesti Kirjastuse“ juhatus, nõukogu ja ametnikud ühiseks õhtusööminguks kokku on astunud.

Agas siiski, kui meie o.-ü. „Noor-Eesti Kirjastuse“ 20 a. tegevuse juubeli õhtusöömingul neid kahte õhtusöömaaga esile manasime, siis küll ühel põhjusel: neil on siiski midagi ühist ja sarnasust. Me ütlesime — need õhtusöömaajad olid tolaeagseks kirjastuseks, ajastul, kus polnud trükikunsti — nagu meiegi moodustame tänapäeva kirjastuse.

Vanasti oli vist nii, kui kellelegi midagi öelda oli oma kaasaegsetele, siis kogus ta enese ümber poolehoidjaid ja õpilasi, kes tema õpetust pidid levitama kaasaegsetele ja nende järglastele. Sündis see õpilaste immutamine õpetaja põhilausetega tavalisti — nagu näha — õhtusöömaagadel, sümposionidel — see oli trükikunsti elavate inimeste kaudu — ja selle õpetuse levitamise viisil polnud vähem mõju ja tagajärge kui tänapäeva trükisõnal, kui mitte rohkem!

Seepärast ongi vist inimkonna ajaloos iseäranis rõhutatud õhtusöömaaja tähtsust ja mõndagi pööret sünnitavat on seoses õhtusöömaajaga. Katoliku kirik, kes oskas hinnata propaganda — mõtete ja tunnete levitamise — tähtsust inimühiskonnas, on teinud õhtusöömaaja pühaks sakramendiks, seega toonitades, et õigete mõtete levimine on pühim toiming ühiskonnas. Ja kes tänapäev pühast õhtusöömaajast — sakramendist — osa saavad, austavad seega mõtete ja tunnete levitamise toimingut, sellest teadlik olemata.

Agas milline vahe siiski tänapäeva kirjastuse ja ürgaegse kirjastuse — õhtusöömaaja vahel! Vanal ajal õpetaja kogus enese ümber õpilasi, kes pidid levitama ainult ühe õpetlase õiget õpetust. Agas tänapäeva kirjastus, iseäranis „Noor-Eesti Kirjastus“, ei levita mitte ühe teatava kirjaniku-mõttele või voolu töid, vaid kõigi kaasaegsete töid, olgu nende vaated nii lahkuminevad kui tahes, see on mõtte ja vaimu ja meelsuse vabaduse äärmine tunnustus, olgugi et tänapäev meist idas — Lenin — ja Kesk-Euroopas — Hitler —, hiljem, ürgaja jälgedes, ainult enese mõtteid ja vaateid ainuõigeks peavad ja nendes maades kaasaegsete mõtted tohivad sisaldada ainult kom-

mentaare ja seletusi nende kahe „rahvajahi“ mõtteavalduste kohta.

Tänapäeva „Noor-Eesti“ kirjastus ei usu, et kellelegi oleks antud kõigi aegade ja olude õigeid mõtteid. Tänapäeva kirjastus ei soovi ega pea tarvilikuks loovatele inimestele suunda ja mõtteid ette dikteerida.

Meie ütlesime veel: sümposion — õhtusöömaag on sümbol, kirjastuse ja kirjanikkude koostöös. Ilma toiduta pole loomingu, s. o. ei ole vaimne loomingu võimalik ilma korraldatud majanduseta. Ja tänapäeva kirjanikud ütlevad: see on meie liha ja veri, levitage ja kuulutage sellest kõigile rahvastele, ja kirjastus teeb seda. Ning peab ütleva, et maarahva algupärase kirjanduse kirjastamine ja levitamine nõuab suuremat vaimset jõudu ja pingutust, kui tavaliselt arvatakse. Võib mitmesugusel arvamisel olla raamatute kohta, mis kirjastus seni on kirjastanud ja levitanud, aga ühte võime meie ilma liialduseta öelda: suurem kollektiivne loomingu ja kunstitöö, mis oma oksad on ajanud eelisesivsuse ajastust maarahva iseseivsuse aega, on o./ü. „Noor-Eesti Kirjastus“.

Agas meie ütlesime veel enam: mitte asjata pole toonitatud: „panem et circenses“ — enne leib, siis kunst, s. o.: ilma korraldatud majanduseta pole demokraatlik valistamise kunst võimalik. Tänapäev armastatakse toonitada nälja ja viletsuse tähtsust uue maailmakorra tekkimisel — „Verelendung der Massen“ — agas meie teame, et laostatud majandus, rahvamasside nälg ja viletsus ongi Ida- kui Kesk-Euroopas avanud tee diktaatoritele, mida Marx ka soovis ja ennustas. Kes usub laostatud majanduse õnnistuses uut maailmakorda, see võtku endale eeskuju idast ja Kesk-Euroopast ja valitsegu nälgivaid maid ja rahvaid maapealse paradiisi kuulutamisega!

„Noor-Eesti Kirjastus“ on võimaldanud ja loodetavasti võimaldab ka tulevikus meie loovatele inimestele õhtusöömaagu, s. o. korraldatud majanduse kaudu mõtete ja tunnete levitamist.

Kas tänapäeva „õhtusöömaajul“ meie kirjanikud kõnelevad asjadest, mis ühiskonnas pööret sünnitavad — kes tahaks siin prohvet olla? — eeldusi selleks näib olevat, kuulume ja väikerahvasse ja just väikerahvas on inimkonna ajaloos pööretsünnitanud ja inimkonda värskendanud, mille tõenduseks on eelpoolnimetatud õhtusöömaaja kõnelused ja nendele järgnevad sündmused tolaeagsete väikerahvaste ühiskonnas.

A. H. L.

Demokraadi mõtteid kuningliku juubeli puhul

Inglismaal kestab juubelimeeleolu edasi. Riigipea, kuningas Georg V on juba veerand sajandit valitsenud oma ääretut riiki — väljapaistva taktiga, tagasihoidlikkusega ja vastutustundega —, ja temale voolab teenitud tervitusi kõigist maailmäärast. Tema valitsuseaja kestes on maailmas toimunud hiiglamuutusi — revolutsioon tehnika ja tööstuse alal, kaugusemõiste pea täielik kadumine liiklemisvahendite enneaumamata täiustamise tõttu, maailmakaardi hämmastav muutumine, murranguid murrangute otsa poliitilises, sotsiaalses, vaimses elus, Briti impeeriumi ümbernimetus ja -korraldus detsentraliseerumise suunas —, kuid vaevalt võib väita, et kuningat ümbritsev nimbus Inglismaas eneses oleks tunduvalt tuhmunud. Kui ma mineval suvel Hulli sadamasse jõudes eesti kaubaaurikul sattusin juttu ajama tol hetkel meie kangete rahvuslike jookide mõjul eriti jutukaks muutunud inglise tervishoiuametnikuga, kes mulle suure paatosega esitas oma sotsialistlikke vaateid — nii sotsialistlikke, et peaminister tema silmis ei leidnud armu —, siis too äge pahempoolne lisas suure hooga juurde, ta olevat „igal tingimusel usstav oma kuningale“. Et see lause oli siiras, selles minul polnud põhjust kahelda, sest olin juba saanud temalt kuulda asju, mida inglane muidu uuele tuttavale harilikult ei räägi — olin informeeritud tema palga suurusest, tema perekonna-oludest ja mitmestki muust tema elu detailist, ilma et ma ise oleksin neid pihtimusi kuidagi provotseerinud. „King George“ sobib riigipeaks ka agaraile Labour Party meestele. Ta on ilmsesti populaarne — seda olen märganud kõigil oma Inglismaal viibimistel. Ta täidab väärselt oma suuri ülesandeid, millest üks suurimaid on Briti „Commonwealth of Nations“ kooshoidmine. Sest samal määral kui ühised elulised huvid, hoiavad Briti dominiione koos ühised traditsioonid, ja üks elavamalt teadvuses püsivaid ja sügavamalt juurdunud traditsioone on kuningatradsioon. Iga teatrietenduse lõpul mängitakse „God Save the King.“ Rahvustunne on selle traditsiooni assimileerinud, see on muutunud lahutamatuks osaks sellest. Kommunistid agiteerivad kuninga vastu, aga on inglise mentaliteedi juures mõeldav, et kuigi riik kunagi muutuks kommunistlikuks, jääks kuningas siiski alles. Inglise pole teooria-, vaid praktikainimene. Ja praktika on tal lähemalt seoses tundeeluga kui meil võib-olla üldiselt usutakse. Eks ole nüüdnegi Inglismaa üks edu- ja vabameelsemaid riike maailmas. Seda on saavutatud aeg-ajalt ettevõtetud üksikreformidega, kuid traditsioonide taust ja välisvormid on jäänud. Ei taheta rikkuda seda aja-

GEORG V.

loolise pidevuse ja sidevuse õhkkonda, mis tolles vanas riigis võib vist mõjuda vägagi lohutavalt tundeisse, kui ise olla inglane. Meie, kellel kõik on uus, ei oska endale kujutella säärast suhtumist, kui me ise seda pole näinud ihusilmaga. Rahvuslik distsipliinitunne käib seal koos väga suure demokraatsusega, ja selle distsipliinitunde nähtavaks kehastuseks on kuningas. Ta otsene osavõtt poliitilisest elust on hoopis vähem kui Ameerika Ühendriikide presidendi oma, kuid kui teha juttu imponderabilia'ist inglise hingeelus, siis ei saa jätta arvestamata „kuningatunnet“. Meie Tallinna arhitektuur on vana ja auväärne, kuid see pole rahvuslik. Westminster Abbey, Toweri, Yorki, Cambridge'i, Oxfordi arhitektuur on sama vanad või vanemad, kuid rahvuslikud, ning kuningaassotsiatsioon liitub nende kõikidega. Meie peame rekonstrueerima oma minevikku, nagu meie ajalooliste romaanide autorid seda on püüdnud teha suure publiku jaoks. Meie oleviku ja mineviku vahel on hiiglalõhe. Inglismaal seda lõhet pole. Lülisid möödunuga on lõpmatuseni ega ole üllatav, et neisse võib olla armunud isegi sotsialist. Ning kui need lülid on inimlikult nii sümpaatsed, nagu Briti kuningakoja pead seda viimasel ajal on olnud, siis pole ime, et kuninga hõbejuubel saab rahvuspühaks. Selle fakti taga ei tarvitse oletada devootsust. See suhtumine tekib spontaanselt. Seda võib mõista ja hinnata. Ning võib tekkida kahjutunne, et meil puudub see kultuurse, produktiivse, sajandeid ja sajandeid kestnud arengu taust — taust, mida ei saa endale kohe luua kunstlikult, — mille omab too sümpaatne suurriik Euroopa äärmises loodeosas.

Ants Oras.

Abielu ja lahutus uues Eesti perekonnaõiguses

T. Grünthal

Neil päevil Kohtuministeerium saatis kohutetele, ülikoolile ja asjaomastele organisatsioonidele tutvumiseks ja arvamuste avaldamiseks Eesti tsiviilseadustiku eelnõu. Sügisel pärast 1. septembrit, kui on saabunud asjatundjate arvamused ning märkused, kaalub Kohtuministeeriumi vastav komisjon need läbi ja annab eelnõule lõpliku viimistluse. Nii et loodetavasti tuleval aastal oleme nii kaugel, et meil on kehtimas meie eneste poolt koostatud uus Eesti tsiviilseadus praeguse Balti eraseaduse asemel, mida pole eestikeelses tõlkes üldse olemas, vaid mis endise võimu ja korra pärandusena on sõnastatud saksa ja vene keeles.

Tsiviilseaduse eelnõu koostamine on nõudnud suurt tööd. Vastav komisjon on teotsenud 1923. a. alates. Eriti raske on olnud perekonnaõiguse normide formuleerimine. Vabariigi valitsuse esialgse juhtnõõri järgi tuli komisjonil võimalikult lähedal hoiduda Balti eraseaduse tekstile ning võtta sealt üle, mis vähegi kõlbab. Muidugi oldi esiotsa arvamusel, et komisjoni töö peab piirduma Balti eraseaduse normide tõlkimisega ning neis kõige hädavajalisemate muudatuste tegemisega. Komisjoni töö juures aga selgus, et eriti perekonnaõiguse osas Balti eraseadus osutus sedavõrd vananenuks ja süsteemituks, et siin põhjalik ümbertöötamine osutus paratamatuks. Leidus isegi hääli, kes pessimistlikult suhtusid uue seadustiku koostamise edusse ning kes soovitasid meil selle asemel üle võtta mõne moodsa seadustiku, näit. Šveitsi 1907. a. tsiviilkoodeksi. Vastav juristide nõupidamine asus siiski teisele seisukohale: põhjendatult leiti, et mõne võhivõõra koodeksi mehaaniline ülevõtmine meie oludes pole siiski mõeldav.

Komisjon jõudis perekonnaõiguse osaga 1930. a. kevadeks üldjoontes lõpule. Selle töö lõppedes selgus, et seadusliku abikaasade varasüsteemina oli seadustikku võetud varauhendus. See süsteem on tuntud Balti eraseaduses maal elava rahva jaoks, samuti on see süsteem Saksa 1900. a. kehtima hakanud tsiviilseadustikus kui ka Šveitsi 1907. a. seadustikus seatud seaduslikuks, legaalseks abielusüsteemiks. Tema põhimõtte seisab selles, et kummalgi abikaasale tema vara jääb abielludes alles, kuid abielu kestel on ka naise vara mehe valitsemisel ning kasustamisel. Vara sissetulekud lähevad abielu kulude katteks. Naisel enesel abielu kestel ilma mehe nõusolekuta oma vara suhtes suurt ütlemit ei ole.

See varasüsteem, mis ehk väga kõlvuline on mõnes väikekodanlikus saksa perekonnas, kus mees väljas töötab ning varasid kogub, naise hooleks aga kodune majapidamine on, nn. Kinder, Kirche und Küche, pole vastuvõetav meil, kus valdav osa kodanikke elab maal ja kus mees ning naine mõlemad peavad rühmama tööd teha, et anda perekonnale elamisvõimalusi. 1930. a. kevadel Tartus peetud õigusteadlaste päeval arvustati eelnõu eriti just perekonnaõiguse osas. Varsti pärast seda asusid meie organiseeritud naised naisliidu näol allkirju korjama märgukirjale, mis kavatseti esitada Riigivanemale ja kus rõhutati, et eelnõu normid abikaasade varavahekordade korraldamisel pole vastuvõetavad. Märgukiri, millel oli 32 000 allkirja, esitati Riigivanemale. 1932. a. kevadel kutsus selleaegne kohtuminister A. Anderkopp suurema juristide nõupidamise kokku, kus varauhenduse süsteem ei leidnud pooldamist ja kus pärast põhjalikke arutlusi soovitati abikaasade varasüsteemi korraldada nii, et abielu kestel abikaasade vahel oleks varalahusus, kuid seejuures peavad olema lähemalt kindlaks määratud abikaasade vastastikused kohustused perekonna ülalpidamise suhtes. kui ka see, millisel määral abikaasad on vastastikku õigustatud osa saama sellest varast, mis nad on soetanud abielu kestel. See on nn. soetise süsteem, mis tuntud on mitmele seadustikule ja mis eriti Ungari õiguses on välja kujunenud. Tuleb veel tähendada, et ka Balti eraseadus Liivimaa linnaõiguse järgi määrab, et abielu lõppedes lahutuse läbi abikaasade varad langevad esialgseisse osisse, kuid abielu kestel soetatud vara kuulub nende vahel jagamisele.

Vabariigi valitsus võttis selle juristide nõupidamise seisukoha üldiselt omaks ning vastavalt sellele asus tsiviilseadustiku komisjon eelnõu perekonnaõiguse osas muutma ning parandama. Pearaskus selles töös langes komisjoni ettekandjale prof. Jüri Uluotsale.

2.

Kuidas korraldab siis uue seadustiku eelnõu abikaasade vahekordi? Eelnõu määritleb abielu kui mehe ning naise kooselu, mille eesmärgiks on abikaasade vastastikune toetus ning laste sünnitamine ja kasvatamine. Seega rõhutab eelnõu eriti seda sotsiaalset ja riiklikku tähtsust, mis abielul ning perekonnal on ühiskonnas. Iga abielu eesmärgiks on luua perekond, mis on riigi ning ühiskonna algrakukeseks. Perekonna

korraldamisel on eelnõu loobunud Balti eraseaduse traditsioonilisest seisukohast, mille järgi abielus ülemvõim on mehe käes, s. t. et mehel kõigis asjus on ütelda otsustav sõna. Abielunaine seisab Balti eraseaduse põhimõtte järgi mehe hoolekande all. See germaaniõiguse seisukoht leidis komisjonis teatud määral kaitsmist, kuid heideti siiski kõrvale kui järsult vastuolus seisev meie rahva veendumustega ning tegeliku eluga. Komisjon asus lõpuks seisukohale, et perekonna korraldamisel tuleb lähtuda mehe ning naise üheõigusluse põhimõttest. Vastavalt sellele väljendab eelnõu, et mõlemal abikaasal on ühine otsustamisvõime kõigis perekondliku kooselamise kohta käivais asjus. Kuid nii ideaalne kui abielu ka võib olla, võivad siiski ette tulla juhtumid, kus mõnes küsimuses mees ja naine ei jõua üksmeelsele otsusele. Kuidas talitada siis? Naised soovitasid säärasel korral küsimuse anda kohtu lahendada. Teoreetiliselt on säärane seisukoht loogiline ning ilus, kuid tegelikus elus ei saaks mõne tähtsa küsimuse lahendamist abielus kauaks ajaks edasi lükata, kuni kohus langetab oma otsuse. Komisjonil tuli seepärast leida kompromiss, mille järgi lahukuminevate arvamuste puhul abikaasade vahel mehe otsus on mõõduandev. Kui aga naine leiab, et mehe otsus ei ole küllalt õige ning oludega põhjendatud, siis võib ta paluda, et hoolekandekohus lahendaks vaieldava küsimuse lõplikult. Nii ei saa ütelda, et mehe otsustamisvõime oleks piiramatu ning kontrollimatu.

Abikaasade üheõiguslikkus väljendub ka nende ühistes kohustustes kaasa aidata oma töö ning varaga perekonna hüvangule. Seega on ka selles küsimuses loobutud Balti eraseaduse seisukohast, mille järgi perekonna ülalpidamise kulud langesid esijoonel abielumehele. Eelnõu ei tee aga selles suhtes mehe ja naise vahel vahet, vaid ta räägib mõlema abikaasa kohustustest, rõhutades, et kui üks abikaasa ei suuda kaasa aidata abielulise ülalpidamise soetamisele, peab seda soetama teine abikaasa. Samuti on tunnustust leidnud see naise töö, mis ta sooritab kodus majapidamises.

Vaidlusi tekitab ka perekonnanimi. Naisõiguslaste ringkonnist on kuuldavale tulnud hääli, mis nõuavad, et abielus kumbki abikaasa säilitaks oma perekonnanime. See olevat eriti tähtis juhtumil, kus naine arstina, advokaadina, kirjanikuna jne. on loonud endale nime ja kus uue nime võtmine tähendaks vahel majanduslikku kahju. Neile väidetele vastu vaieldes tähendatakse täie õigusega, et ühine perekonnanimi, mida kannavad abikaasad ja lapsed, on perekonna ühtlase sümbol; see individualiseerib perekonda kui vastavat ühikut. Pealegi tekitaks abikaasade mitmenimesus tegelikus elus segadusi ning arusaamatusi, sest nimi pole

inimese jaoks ainult isiklik asi, vaid sellel on suur tähtsus ühiskondlikus korralduses. Komisjon on naiste soove siiski niipalju arvestanud, et ta lubab naisele jätta alles tema senise perekonnanime, millele aga lisandatakse mehe perekonnanimi. Selleks tuleb abielu registreerimisel naise poolt avaldada vastav soov.

3.

Perekonnaõiguses on üheks olulisemaks küsimuseks abikaasade varavahekorrad. Iga rahva seadustik korraldab siin asja omamoodi. Me näeme seadustikke, kus abiellumisel kummalegi abikaasale jääb omaette vara ja kus iga abikaasa ise valitseb oma vara. See on nn. varalahususe süsteem, mis kehtis muu seas endisel Venemaal enamlike riigipöördeni. Edasi leidub seadusi, mille järgi abikaasade abiellu toodud ning abielu kestel soetatud vara moodustab ühise abielulise vara, mis lahutuse korral jagatakse abikaasade vahel pooleks. Meil on säärane varasüsteem kehtimas Narva linnas. See on nn. varaühisuse süsteem. Nende kahe äärmise süsteemi vahel asetseb varauhenduse süsteem, mille järgi kummalegi abikaasale jääb abiellumisel tema vara alles, kuid naise vara on mehe valitsemisel ning kasutamisel, nii et mõlema abikaasa varad on ühendatud abielu kestel mehe kätte valitsemiseks ja tulude saamiseks abielu kulude katmiseks. Selline varasüsteem on praegu meil kehtivusel maal, väljaspool vanade linnade piirkondi, kuid ta on kehtiv ka veel Paides, Tallinna Toompeal, Paldiskis, Nõmmel ja üldse kõigis alevis ja Eesti ajal tekkinud uutes linnades, nagu Tapal, Tõrvas jne. — Kõigi nende peasüsteemide kõrval tunnevad üksikute maade seadustikud veel mitmeid teisi kombinatsioone, mis sisaldavad eneses neist peasüsteemidest võetud põhimõtteid, mis nii või teisiti omavahel on ühendatud.

Meil Eestis on praegu kehtiva seaduse järgi abikaasade varavahekorrad korraldatud kuue süsteemi järgi, mis väga oluliselt üksteisest erinevad. Säärast partikularismi, erinevust tuleb seletada ajaloolise arenguga, kus sajandite vältel iga seisus ning üksikud maaalad elasid omaette oma kitsas ringis ja kus seaduste ning kommetega isoleeriti endid teistest. Sama õigusenormide erinevust tundsid ka teised Lääne-Euroopa maad. Esimene riik, kes lõi endale ühtlase eraseadustiku, oli Prantsusmaa, kus 1804. a. kuulus Napoleoni koodeks lõi ühtlase seaduse kõigile Prantsuse kodanikele. Saksamaal toimus see ligi 100 a. hiljem, sest alles 1. jaanuarist 1900 astus siin jõusse uus ühtlane tsiviilseadustik. Šveitsis säilitasid üksikud kantonid oma erinevad seadused kuni 1. jaanuarini 1912, millal kehtitati ühtlane eraõigus. Ka Šveitsis olid sea-

dused sedavõrd kirjud ning erinevad, et 25 kantonis tunti muu seas 30 pärandusõigust.

Nagu juba nägime, tekitas abikaasade varavahekordade küsimus ka meil Eestis uue seadustiku koostamisel kõige rohkem raskusi. Eelnõus on seaduslikuks süsteemiks võetud varasoetise süsteem. Selle süsteemi olulisemad põhimõtted on järgmised:

Kummalegi abikaasale jäävad alale, olenevata teisest abikaasast, kõik õigused oma vara peale, nii selle vara suhtes, mis tal oli abielu sõlmimisel, kui ka selle suhtes, mis ta omandab abielu kestel. Sissetulekud ja saavutised langevad sellele abikaasale, kelle varast või tööst need on saadud. Oma võlgade eest vastutab kumbki abikaasa oma varaga, teise abikaasa võlgade eest tekib vastutus ainult niivõrd, kui üks abikaasa võib teist kohustada oma tehingutega või teda esindada. Omast varast peavad aga mõlemad abikaasad katma perekondliku ülalpidamise kulusid. Kui abikaasad ise ei suuda nende kulude määra üle kokku leppida, määrab selle kohu, arvestades abikaasade võimeid ja nende elamisolusid. Vara valitsemisel ei või kumbki abikaasa sihilikult vähendada oma vara selleks, et abielu lõppedes ta abikaasa ei saaks osa soetisvarast. Nii näeme, et abielus kummagi abikaasa vara on lahus ja kumbki valitseb seda ise. Siin on läbi viidud teatud muudatuste ning täiendustega varalahususe põhimõtted. Soetissüsteemi iseärasused ilmnevad aga soetisvahekorra lõppemisel. Siis tehakse kindlaks, mis kummagi abikaasa varast tuleb arvata soetiseks. Soetise all tuleb mõista seda puhast varaväärtust, mis kummalegi abikaasale varasoetise vahekorra lõppemisel pärast erivara ja võlgade mahaarvutust üle jääb. Kummalegi abikaasal on õigus varasoetise vahekorra lõppemisel teiselt abikaasalt saada pool sellest varast, mis teise abikaasa vara hulgas tuleb lugeda soetisvaraks, kui abielu on lastega, või $\frac{1}{4}$ soetisvarast, kui abielu on lasteta. Lasteta on abielu siis, kui naine pole sünnitanud ühtegi elusat last või kui ta varasoetise vahekorra lõppemisel olles rase ei sünnita elusat last. Säärane osasaamise õigus ühe abikaasa varasoetisest tekib teisele soetisvahekorra lõppemisel. Säärase soetisvahekorra lõppemise põhjusi näeb seadustik ette seitse ja nimelt: 1) naise nõudmisel, kui mees naisele ja lastele ei anna korralikku ülalpidamist; 2) ühe abikaasa nõudmisel, kui teine abikaasa on seatud eestkoste või hooldamise alla; 3) ühe abikaasa nõudmisel, kui teine abikaasa on võlgadega ülekoormatud; 4) ühe abikaasa nõudmisel, kui abikaasad on õigustatud elama lahus; 5) ühe abikaasa nõudmisel, kui teine sihilikult oma soetisvara vähendab selleks, et vähendada teise osasaamist sellest; 6) konkursi avamisega ühe abikaasa varale; 7) abielu lõppemisega.

Neil tingimusil tekib siis abikaasade vahel soetise jaotus ning kui abielu kestab, siis on abikaasade vahel edaspidi juba täielik varalahusus. Elusolev abikaasa võib aga oma varast osa väljaandmise suhtes kasutada edasilükke-soodustust teatava ajani või tarbekorral kuni surmani, kui väljaandmine põhjustaks vara hävimise või muul viisil tekitaks teenimatu kahju sellele abikaasale. Abielulahutamise korral võib säärast soodustust kasutada ainult süütuks tunnustatud pool.

Peale selle süsteemi võivad eelnõu järgi abikaasad oma varavahekordi korraldada lepinguga, kuid ainult varauhenduse, varalahususe ja varauhisuse alusel.

Nagu sellest näeme, tooks eelnõu olulisi muudatusi abikaasade varavahekordadesse. Teatud määral uudne oleks meil soetissüsteem, kuigi tema ideesid võime leida ka kehtivas Balti eraseaduses. See süsteem katsub kaitsta majanduslikult perekonna ühtlust, kuid teisest küljest püüab ta vara kasutamisel säilitada kummalegi abikaasale teatud piirini iseseisvust. Et abikaasad tunneksid endid majanduslikult seotud ühiste huvidega, selleks on neile tagatud vastastikune osasaamise õigus teineteise varasoetisest, s. o. sellest varast, mis kumbki neist abielu kestel on soetanud, olgugi et sellest tehakse vastavad mahaarvutused. Säärase olukorra juures on kumbki abikaasa huvitatud teise vara soetamisest ja selle korralikust majandamisest. Võiks ju ütelda, et soetissüsteem on mitmeti keeruline, kuid millise teise varasüsteemi kohta ei võiks seda ütelda? Kõigist vastuvaidlustest hoolimata tuleb soetissüsteemi lugeda siiski üheks sobivamaks meie oludes, kus harilikult mõlemad abikaasad peavad kibedasti töötama, et luua perekonnale elamiseks võimalusi.

4.

Abielu lahutuse suhtes on eelnõu jäänud üldiselt 27. oktoobri 1922. a. abieluseaduse alusele. Mõni lahutuse põhjus, mis kohtutegeluses oma ebaselge sõnastuse tõttu tekitas lahkavumusi, on nüüd leidnud täpsema väljenduse. Vaidlusi tekitas ainult abielu lahutamise abikaasade vastastikusel kokkuleppel, mis on formuleeritud kehtiva Abieluseaduse §-is 30. Selle seadusenormi järgi lahutab kohus abielu, kui mõlemad abikaasad seda vankumatult ja ühiselt soovivad, milleks nad annavad kohtule ühise palve, mis seisab 3 kuud kohtus ja kui abikaasad pärast selle tähtaja möödumist kohtu ees kinnitavad oma vankumatut tahet abielu lahutada. See abielulahutamise viis on kohtutegeluses leidnud ohtralt rakendamist ja sel alusel lahutavad oma abielu harilikult intelligentsemad inimesed, kes ei soovi, et teised isikud tungiks nende abielu intiimsusse ning saaks teada lahkuminekü põhjusi.

Säärase kokkuleppe teel lahutuse paragrahvi ülevõtt Eesti tsiviilseadustikku tekitas komisjoni ühe osa juures suurt vastuseismist. Kardeti, et säärane norm võtab abielult tema pühaduse ning tõsiduse. Abielu viidaks hariliku lepingu tasapinnale, millest asjaosalised võivad alati loobuda, kui nad mõlemad seda tahavad. Säärane kerge lahutusvõimalus tekitaks kerget meelsust, kõlbelist lodevust.

Ei saa muidugi kahte arvamust olla abielu tähtsuse suhtes ühiskonnale. Abielu pole ainult kahe inimese küsimus, vaid selle püsivusest on huvitatud lapsed, riik ja terve ühiskond. Eriti raskeks osutub abielulahutus juhtumil, kui abielu on väikesi lapsi, kes vajavad mõlema abikaasa abi ning armastust. Sel põhjusel ei puudu oma sügav moraalne ja ühiskondlik tähtsus katoliku kiriku vaatekohalt, et abielu on sakrament ning ei kuulu lahutusele. Kuid abielu aluseks on siiski kõigepealt kahe sugupoole vastastikune armastus ning meeldivus ning teatud miinimum moraalseid tõekspidamisi ja kohusetunnet. Tegelik elu näitab, et abielusid ei saa koos hoida ainult lahutuse keeluga. Kuigi ametlikult abielu ei lahutata, lähevad abikaasad tegelikult ikkagi lahku ja nad muutuvad teineteisele võõraks. Seepärast ei sõandaks ükski seaduseandja meie päevil eitada abielu lahutust mitmesugustel süümotiividel teise abikaasa poolt, nagu truuduse murdmine, kuritahtlik mahajätt, ülalpidamise mitteandmine, häbistavad eluviisid jne. Kui aga sääraseid mõjuvaid põhjused abielu lahutamiseks on olemas, siis ei saaks abikaasadel nõuda, et nad ei võiks omavahel lahutuse asjas kokku leppida, ilma et nad kohtule kõiki neid kibedaid ja kurbi asiolusid teataksid ja tõendaksid, mis nende abielu on purustanud.

Pealegi on endisest ajast teada, et juhul, kui abikaasad tõesti tahtsid lahku minna, lahutuse põhjusi ikka leiti, milleks lavastati abielurikkumisi ja kasutati valetunnistajaid. Selline valeandmete esitamine kohtule olnud veneaegseis konsistooriumi protsessides sagedane nähtus, nagu vanemad advokaadid teavad jutustada. Kõige selle pärast ei saa siis nõustuda väitega, nagu kõigutaks kokkuleppe teel lahutus abielu aluseid ja pühadust rohkem kui harilik lahutus. Meie kohtunikud, kel on juba üle kümneaastasi kogemusi lahutusprotsessidest, rõhutavad, et kokkuleppe teel lahutuse juures on palju parem korraldada abikaasade varavahekordi ja laste saatust, kui teiste lahutuste juures ning et seda lahutusvõimalust kasutatakse siiski abikaasade poolt, kui nad tõsiselt on jõudnud arusaamisele, et nende abielu on kaotanud aluse ning mõtte. Leitakse ainult, et kaalumisele võiks tulla küsimus, kas ei tuleks pikendada senist kolmekuist mõtlemise tähtaega, enne kui abikaasad ütlevad oma lõpliku sõna.

Tuatakse veel ette, et abielulahutusi meil ole-

vat palju ning et üheks abinõuks, mis aitaks lahutusi pidurdada, oleks kokkuleppe teel lahutuse väljaheitmine abieluseadusest. On õige, et praegusajal abielulahutusi on meil palju, kuid siiski suhteliselt mitte rohkem kui teistes Lääne-Euroopa riikides. Siin mängivad osa aga mitmekesised põhjused, küll hingelised, moraalsed, majanduslikud, milliseid ei saa vältida lahutuse keeluga. See närviline ning ütleksin haiglane õhkkond, mis algas Euroopas 1914. a. maailmasõjaga, kestab edasi, hävitades kõik senised tõekspidamised, moraali, ühiskondlikud alused. Midagi ei tundu maailmas kindlana, püsivana. Riigid on varisenud kokku, rahad on kaotanud väärtuse, raske majanduslik kriis rõhub inimkonda, relvastumine ning saladiplomaatia on täies hoos. Terved suured rahvad rajavad oma lootused vaenu ja viha külvamisele, piitsutades kõiksugu „juhtide“ läbi esile kõige vastikumaid instinkte inimhinge põhjast. Säärase üldise pettumise ning jõhkruuse ajajärgul on palju kaotanud oma võlust ja mõttest abielu. Leidub ikka rohkem inimesi, kes hingeliselt ja kehaliselt on sedavõrd haiged, et nad ei kõlba abielu jaoks. Me näeme isegi meil väikeses Eestis, kuidas paljud jõukad isikud, kelle kohus oleks isamaale anda terveid järeltulijaid, eelistavad vallalist põlve, elunautimist. Paljud on aga nii vaesed, et nad ei suuda perekonda luua. Need on kõik tõsised hädaohud rahva olemasolule, riigi tulevikule. Riigivõim peab kõige oskuse ning jõuga võitlema selliste nähtuste vastu. Kuid vaevalt aitaks siin midagi abielulahutuse keeld? Kui abielu on õnnelik, siis seda keegi ei lahuta; on aga ta õnnetu, on abikaasad sedavõrd hingeliselt lahkuminevad, on nende elu muutunud võimatuks, siis lähevad nad lahku, hoolimata lahutuskeelust.

On seepärast arusaadav, miks komisjon pärast kõikkülget asja kaalutlemist hääleteenamusega siiski otsustas, et senine abieluseaduse norm, mis võimaldab abikaasade kokkuleppe teel abielulahutust, tuli üle võtta ka uude Eesti tsiviilseadustikku.

Lastest kinos ja kodus

Viimasel ajal armastatakse lapsi kinos näidata. Näidatakse isegi selliseid lapsi, kel on armastav ema.

No mis te ütlete selle kohta, kui kinodes näidatakse niisugust last, keda tema oma ema armastab? Kas see on ime või ei ole see mitte?

Küllap see juba ime on, sest kinos näidatakse harilikult ikka imesid — näidatakse seda, mida elus pole üldse olemas või mida on imevähe. Kino tahab ju olla kunstiharu ja kunstis inimene armastab seda, mida elus kätte ei saa.

Kui vaene tüdruk elus naljalt miljonäri mehele ei saa, siis peab ta seda võima teha vähemalt kinoski — enda ainukeseks lohutuseks, et elu on nii vaene. Ja et kolmveerand kinoskäijaid olevat naised, noh, siis peab kino andma neile kõigile suursugused, rikkad ja õilsad mehed. Ja annab ka, sest kinol ei tule neist kunagi puudu.

Nõnda peaks siis arvama, et lapsi ja emarmastust peab maailmas juba vähe olema, kui kino hakkab neid ilusaid asju nii väga näitama ja toonitama. Kinos võivad isadki oma lapsi armastada, kuigi elus nõuame neilt aina alimente.

Aga jumal tänatud, kui me veel kinoski lapsi armastame, hea seegi, kui me veel rüsinal kokku jookseme lapse pildi peale. Enam ikka, kui ei ühtigi.

Igatahes on mugavam last armastada kinos kui kodus ja inimene armastab mugavust. Lastesigitamine, sünnitamine, kasvatamine, toitmine ja põetaminegi on kinos palju huvitavam ja mugavam kui kodus. Sellepärast iga mõistlik inimene armastab ja kasvatabki oma lapsi kinos, mitte kodus.

Kinos võib isegi võõraid lapsi armastada ja kasvatada. Aga kodus on harilikult nõnda, et seal peab omagi lapsi armastama ja kasvatama hoidja või teenija, sest isal ja emal pole selleks kuigi palju mahti. Isal ja emal on kas leivamured või seltskondlikud kohustused, mis ajavad inimese kodunt välja.

Aga kuidas armastada ja kasvatada kodus last, kui pead olema kodust väljas kas leiba teenimas, kohvikus, kinos, teatris, kontserdil, tantsimas, võidu jooksmas, hipodroomil, velodroomil, bridži mängimas, jalgpallil, rusikavõistlusel või mõnel muul hädavajalikul toimingul ning olengul.

Muidugi, mujal maailmas, mis meile eeskujuks, on see nõnda palju suuremal määral kui meil, aga küllap jõuame meiegi neile järele. Sellest järgneb siis raudse paratamatusega, et lastevanemad peavad lapsi armastama kinos, hoidjad ja teenijad, (kel veel lapsi ei ole) — kodus.

Lapsi kodus armastada on sagedasti kangelastegu. Aga kes armastab meie päevil koduseid kangelastegusid? Kangelased nõuavad pealtvaatajaid, imetlejaid ning maksjaid. Aga koduste kangelastegude eest pole tänini üldse maksetud või on maksetud naeruväärt vähe.

Et koduseid kangelasi on nii vähe, siis on arusaadav, kui keegi tark arvab, et vanglad sobivad kõige paremini lastele — et nad ei saaks täiskasvanuid piinata. Aga heldene aeg, milleks see kulu, et lastele vanglaid ehitada, kui neid võib veel armastada ja kasvatada kinos! Vanglad hoiame seks ajaks, kui kinosid enam ei ole.

Kino aitab meid tänapäev nii mõnestki inimlikust nõrkusest üle, küll oleks kena, kui me tema kaudu ei paneks kunagi tähele, kui palju on koduste laste hulgas kodutuid, alatoidetuid, põduraid, vigaseid, hambutuid, poolpimedaid, poolkurte, verevaseid jne. jne.

Oh jaa! Küllap kino saab lõpuks ka sellega toime! Vähemalt üks on juba praegu kindel: kinos lapsi armastades ja imetledes ei mõtle me kunagi sellele, kui palju koduseid lapsi oleksime võinud päästa nii mõnestki hädast, ohverdades kino piletiraha mitte filmilastele, vaid neile, kes sibavad kodus või kusagil porisel või tolmusel tänaval.

Aga meie ei saa jätta kinolapsi armastamata — inimessoo tuleviku pärast. Ja inimene on tänapäev väga mures oma tuleviku pärast, sest hiljuti oli ju suur sõda ja kui ajamärgid ei peta, siis valmistatakse suure rüsinaga uuele sõjale, mis peab saama veel suurem.

Näib peaaegu nõnda, et mida rohkem ülistatakse lastesigitamist ja armastust, seda rohkem mõeldakse sõjale, mis hävitab kõigepealt lastesünni, kasvatuset ja armastust.

Sellest selgub, kui imenaljakas loomakene on inimene. Halvasti toidab ja kasvatab ta olevaidki lapsi, aga ometi tahaks ta neid kangesti juurde. Raske on tööd ja leiba leida olevailegi täiskasvanuile, aga ikka hädaldatakse kinoski, et neid on vähe.

On maid, kus kurdetakse kogu maailmale ruumi- ja õhupuuduse üle, aga ometi pannakse samal ajal kõik rattad käima, et inimesel oleks veel ruumi ja õhku, s. t. et inimeste hulk aina kasvaks ja tiheneks.

Tänapäeval tähendab see üleproduktiooni, mis ähvardab kriisiga igas tootmises. Aga ajalooliselt või kultuuriliselt tähendab see tagasipöördumist Jehoova seaduste juurde: teid saagu nagu liiva mere ääres. Sest hulgate peab kuuluma kord

maailm. Mitte kultuurile, mis võib kokku langetada, nagu see on sündinud juba lugematu arv kordi.

Siiski, esiotsa tuleb ära oodata, kas Euroopa pöördub Jehoova teedele, hakates lapsi armastama kodus, või kaldub ta ometi mugavamale rajale, armastades lapsi meelsamini kinos.

Mugavuse ideaaliks on inimesel olnud muuseum, kus kõik on ilusasti ja korralikult numbri all ja seisab paigal. Kodune laps ei seisa paigal, sellepärast kõlbab ta vaevalt eurooplasele, kes nii väga armastab muuseumi. Meiegi armastame ja arvame, et õige varaait on ikka muuseum. Seda tõendab ehk seegi, mil määral tänapäev korjatakse igasuguseid vanu asju, näiteks vanu postmarke. Lapsedki korjavad neid, nagu aimaksid nad ette, et neid endidki armastatakse kord kõige õiglase-malt siis, kui nad lähevad ühes oma korjatud postmarkidega — muuseumi.

Nälg Jehoova ja tema seaduste järele kustub harilikult rutemini kui nälg mugavuste järele, niisugune on tänini olnud kivilaudadelegi kirjutatud seaduste saatus.

Sellepärast peaks võima kino äri edasi õitseda laste armastuse ja kasvatusõpetamisega. Rüsinal jookseksime ka tulevikus kokku, kui näidatakse imelikku imet — näidatakse last, näidatakse inimese last ühes armastava emaga, näidatakse naist, kes armastab meest temalt oodatavate laste pärast.

A. H. T.

Alaealine maailm

Rahvad kuulevad jälle vanaema-muinasjuttu

Saksamaa uusim ime on uus kodakondsuse seadus. Nagu minister Frick selle kohta seletas, ei saa edaspidi enam keegi Saksa kodanikuks „juhusliku sündimise läbi“ vaid „teenete eest Saksa riigi ja rahva heaks“. Saksa kodakondsus peab edaspidi olema iga sakslase „suurim privileeg ja kodakondsuse tunnustus tähtsaim dokument, mis sakslane võib ära teenida“. Ainult kodanikkudel on valimisõigus ja need ei ole siis mingi juhuslik kogu, vaid tõelised „riigi idee kandjad“. Siiski, pisut juhuslikku on järele jäänud — naised saavad kodanikkudeks abielludes meeskodanikkudega. Mehed aga teenete eest sõjaväes. See kõik tähendab — ei ole enam ainult kodanikke, vaid ka alamaid. Taas tekib privileegeeritud klass. Ega see ole uus. Vene sammus esmalt seda rada. Ainult

proletaarlane kommunisti tunnistusega taskus oli ja on täisverd kodanik, Il duce Itaalias ei maksa mittefašistidel kõssatagi. Kõikjal räägitakse valimisõiguse piiramisest, kas vanusealammäära tõstmise või teatava varandusliku ja haridusliku tsensuse sisseseadmise teel. Suure Prantsuse revolutsiooni hüüdsõnad liberté, egalité, fraternité on oma aja ära elanud. Diktatuur tõuseb diktatuuri järele, ikka rohkem ja rohkem tekib alamaid, kodanikuõigus saab privileegiks.

Vabadus ja võim kõigub maailmaajaloos nagu hiigelpendel. Ta oli põhiseisus ja ürginimene oli vaba nagu lind. Igaüks ulatus vabaduse ja võimu pendlini, ükski ei tunnustanud teist ülemaks endiast. Aga pendel ei püsi. Ta liikus edasi. Natukehaaval pudenes inimesi ta küljest, kes ei suut-

nud end enam kinni hoida. Jäid šamaanid oma nõiakunstiga ja vägevad pealikud füüsilise ning relvajõuga. Suur mass oli jälle muutunud lapseks, kes vajas hooldajat ning hoidjat. Tekkisid idamaade suured despoodid — Egiptus, Hiina, Babülon, Assüüria, Pärsia. Ikka vähemaks jäi maailmas nende arv, kes istusid vabaduse ja võimu pendlil.

Kuid siis oli pendel nihkunud juba äärmuseni. Inertsjõud oli läbi ja alloleva laia massi külgetõmbejõud hakkas teda kiskuma allapoole. Pärsia maailmariik lagunes, Kreeka dünastiad olid juba langenud, andes maad demagoogidele, ja rahvas võis tasapisi hakata kaasa rääkima. Roomas valitses senat, kuid ka plebeid ei olnud päris võimeatud. Triumviraadid katsusid veel kord kangutada lahti sõrmi pendli serva küljest. Esiteks Caesaril, siis lõplikult Augustusel õnnestus see. Kuid kangutades lahti võimupendli küljest väiksemaarvulise senaatoriteklassi, nad lasksid selle lähedale laiemad hulgad. Rooma kodakondsuse said ka provintsid ja lõpuks ka Caesari järglasilt endilt kadus võim. Maailma rahvad olid ühesugused, inimene ei ulatunud üle inimese. Privilegeeritud klassid surid välja.

Ja siis viis inerts võimupendli uuesti ülespoole. Sõjakad barbarid löid uue aadli. Võimutses relvajõud. Veel veidi ja massist eraldus taas preestrite vaimuaadel. Relv ja rist jagasid võimu ning valvasid kadedalt, et keegi ei kipuks kolmandaks. Võim raius sõrmi, mis veel kramplikult hoidsid kinni võimupendli servast, vaim rääkis uimaseks üleulatuvaid päid, kuni nad jäid tuimaks, irdusid lahti, kukkusid ja hukkusid. Siis mõõtsid rist ja relv üksteist ja relv oli sunnitud teostama teekonna Kanassosse, muutudes lõplikult risti teenriks. Ühisel nõul ja jõul kangutati võimu pendli küljest lahti veel viimsed — põhjamaade kõrgekasvulised vabadusearmastajad barbarid. Lõppesid viikingite, normannide (miks mitte ka märkida vabu eesti randlasi, eriti saarlasi) röövretked ja seiklusreisud. Näis juba, et risti ränk raskus surub rahu maa peale.

Siis tõusis vaim vaimu vastu ja ütles, et valitsev vaim ei olegi õige vaim. Pendli inerts oli lõppenud, ta hakkas lähenema jälle massile. Maakera hakkas pöörlema ümber päikese, ketsereid kerkis kui seeni sooja vihma järel — Hus, Zwingli, Calvin, Luther, Melanchton jne. Kaugete maade rikkused ja aarded tõstsid esile uusi vaateid ja võime. Uuele vaimule seltsis võim. Henry VIII raputas jumalaasemiku kolmekordse krooni raskuse oma turjalt. 30-aastases sõjas mõõtsid end uue ja vana vaimu relvajõud. Ikka madalamale nihkus pendel. Kauged Uue maailma alad andsid võimalusi uutele võimu ja vabaduse juurde ihaldajatele. Valgustusfilosoofid kuulutasid uusi tõdesid. Loodi Ameerika Ühendriigid, ikka rohkem nihkus Inglismaal võim

ära ülemhooldaja kuninga käest. Prantsuse revolutsioon, Napoleoni sõjad mõrastasid hooldaja ameti aluseid. Maailma rahvad jõudsid ikka lähemale täiseale. Maailmasõja rusuhunnikud, veresood ja laibakuhjad kuulipildujate, kahurite ja pommide tule kuumuses küpsetasid rahvad mehiks. Igal pool tunti, et suudetakse end isegi valitseda, isegi enda eest kosta. Venes tuli „svoboda“, Saksa Wilhelm põgenes Doorni, väikerahvad said iseseisvaks ja nimetasid oma valitsusvormi demokraatlikuks vabariigiks. Pendel oli jälle jõudnud alla, purustades kukkumishooga üleulatuvad pead. Kõik olid kodanikud, kõik olid vabad, kõik pääsesid võimu ligi. Maailm tundis vaid vabu kodanikke.

Kuid pendel ei püsi ja uuesti algab võim oma teekonda kõrguste poole. Venes jäävad maha kulakud, mujal need, kellel pole kapitali, mis hakkab kiskuma endale valitsevat positsiooni. Siis ka kapital ei tule toime omaga. Ta hävitab iseennast ja oma tooteid. Sellal kui rahvas nälgib, põletatakse vilja ja uputatakse põrsaid. Vajatakse jälle hooldajaid. Kas laseb rahvas ise või sunnitakse teda, aga igal pool langeb ta alla, lastes võimupendli mööda. Mussolini, Pilsudski, Woldemaras, Hitler, Dollfuss: vaatavad hooldaja nimed vastu igalt ajaleheveerult. Rahva täisealisus on möödas. Inimene ei ole enam vaba kodanik ega kodaniku-nime väärt. Igal pool kasvatatakse uut rahvast, seatakse ametisse koolmeistreid. Kemal Ataturk teeb uut türklasi, Stalin kasvatab klassiteadlikku proletariaati, Hitler puhastab aariarassi ja loob „riigi idee kandjat“ kodanikkonda. Igal pool on rahvad muutunud lasteks, keda koolmeister-hooldaja võib vaba tahtmise järgi vormida nagu vaha. Ikka täpsemalt püütakse rahvale ette määrata ta samme: seda mõtle, seda usu, seda tee ja seda jäta tegemata või lugemata. Last ei lubata enam tänavale — ellu: õpib viimaks halbu kombeid. Ta antakse usumeeste hoolde, et need teda kostitaksid taevamanna ja tulevase elu unelmatega ning kollitaksid sarvilise ja sabaga kuradiga. Või jälle lastakse talle rääkida vana germaani vägevast jumalariigist ning Walhallast. Võim ja usk sammuvad jälle käsikäes. Sakslased propageerivad usupaganlust ja saadavad misjonäre autode ja lennukitega kuulutama ristiusu armuõpetust vaestele Aafrika mustadele paganatele.

Ja rahvas istub vanaema jalgade ees, silmad suured, suu suures kuulamiseagaruses unustatud lahti, süda ärevuses põksumas, — ning kuuleb muinasjuttu imepärasest aaria rassist või olematuist kangelastegudest. Ta usub ning väriseb oma printsi või printsessi saatuse pärast, kui see vanaema suus satub hädaohtu.

Pendel tõuseb. Veel püsivad rahvad, kes on kauem rippunud pendli küljes — inglased, ameeriklased, prantslased — kuna hilisemate vabaduse-

joovastus lõppes, enne kui sai õieti alatagi. Nüüd räägitakse ka Prantsusmaal diktatuurist ja Herriot hoiatab. Rooseveltil on erakordsed volitused ning inglased juubeldavad kuningas Georg'i hõbejuubeli puhul. Mussolini ennustab väga õieti oma rahvaie raskeid aegu. — Vanaduse nõrkus või imikuga on ees. Eks see ole ju ükspuha. Ka vanal inimesel öeldakse olevat varsa aru ja tihtigi räägitakse, et päris vanul ja hooldamise all olevail inimesil ei tohiks olla hääleõigust. Hea kui nad võivad olla alamadki.

V. M.

Agnes Taar

Musta kinnastet käed

Hämarus akende taga. Tuba täis sõnatuid suid.
Olen nii haige! Ei maga päivi või kuid?
Jalutsin seisab kuju, musta kinnastet käed.
Jäisus kas verre ju ujub, vaikseks jään?

—————
Kummalist tantsu tantsin, et lõkendab palg,
hiilgavad silmad, maad vaevalt puudutab jalg.
Tantsu ei peata ükski aken, ei uks —
tantsin, tantsin, et soigub südametuks.

Üle väljade, metsa lennutab tantsutiir
sinna, kuhu lõpeb maise ilma piir.
Pilkasen pimedan mattuda ähvardub hing,
kõrvun on lakkamatu tuulteving.

Partneriks mu — mees kahvatu, kinnastet, must —
ammu ju seisis ta eenpool mu toa ust.
Silmin tal salapärane leek ja õud...
Kätes, oo, milline seal veel peitub jõud!

Jäine hingeõhk, jäigad ta kinnastet käed.
Haarab mu südame — vaikselt üha see jääb...
Kustuvad värvid ja kahvatub eluhurm:
mind ju embuses hoiab kõikvõimas Surm.

Teadvusele korraaks veel pingutub taip —
varssi mu hõõgub ihu on jahenev laip.
Elu suur ürgjõud paisutub viimaseks jõuks:
nurjutada et Surma hukutav nõu.

Hoidke mind, sõbrad! Elada, elada veel
tahan!... Ent Surma embusen kangestub keel...
Elu täis lootust, armu ja ilu mul eel —
Surm, liig vara, liig vara Sa ristled mu teel!

Veel on täidet küllusen elunõud,
soonten keeb veri ja tugev nii noorusejõud.
Lahti kisun end, lahti embusest su
kaaslane kondine, partner kinnastet mu!...

—————
Kevad akende taga! Tuba täis sõpru mu.
Olin nii haige, ei tea, kas päeva või kuu...
Jalutsist kadunud kuju, musta kinnastet käed.
Kevad! Elule ärkan! Sõbrad, teile jään...

25-aastased

Iga põlvkond tunneb oma ülesannet isesugusel viisil. Iga põlvkond tuleb oma vajadustega, kohustustega, soovidega ning erilise kultuurilise ja poliitilise ellusuhtumisega.

Sellel põlvkonnal, mis pealkirjas mainitud, on hoopis eriline osa ja ülesanne. Temal on ka eriline laad. See ei ole osa võtnud rahvuse iseseisvaks saamise võitlusest, kuna sellal oldi veel liiga noored. Seega esineb ta täiesti isade ning vanemate vendade pingutuse ja kangelasteo pärijana. Teiselt poolt 25-aastased olid veel küllalt noored Maailmasõja ning revolutsiooni ajal, nii et selle seesmine laostumine ning segipaisatud olek neisse hoopis vähem mõjus kui teistesse.

See on esimene põlvkond, kelle kasvamine ning kujunemise aeg täiesti kuulub omariikluse esimesse kujunemisjärku. Säärane see on, milliseks selleaegne õhkkond ta laskis saada. Ei saa tunnustada, et kasvamisaja vaimne õhkkond oleks olnud hea. See riigi nooruseaeg oma rämpaka, sageli kahetsemisväärselt alaealisuse laadi kandva kihivõitlusega ning parteidemagoogiaga polnud soodus avaldama kasvavaile ning kujunevaile kõige paremat mõju.

Kuid me teame, et sama põlvkond sellest, oma kasvamisega valitsevast mentaliteedist paljut vihkas ning võõristas, et ta hing paljude asjade vastu tõrksalt protesteeris. Ja rõõmustaval ning huvitaval kombel on noorus jäänud sellest tõepoolest sügavamini mõrastamata. See tõik on kogu rahvale väärtuslikuks tulevikulubaduseks, olles tõenduseks lähema juhtiva põlvkonna seesmisest tervisest ning kindlusest. Sama põlvkond on olulisemana osa võtnud selle uue rahvusesse ja riigisse suhtumise kujundamisest, mis aitas maha raputada endise, meie seesmist ja välist tulevikuperspektiivi varjutava killustatuse. Sageli mitte niipalju tuliste rahvuslastena pole nad seda teinud, vaid i n i m e s t e n a, üksikute, omaette elavate indiviididena, kellel oli otsustav seesmine vajadus selle järele. Ja kuna see nii on olnud, siis ma ei eksi vist väites, et selle põlvkonna side oma rahvusega, selle seesmise väärtusega eeskätt, on tugevamat, sisimat, sügavamamat laadi, kui varest ühelgi teisel põlvel varem. See on üldiselt üles kasvanud kindlas veendumuses oma rahva tulevikku. Paratamatult: sest igauks uskus enese tulevikku. Ja igauhele oli selge ta tulevase elu-ruumi ulatus.

Ometi, selle põlvkonna seesmise ilmega pole lugu mitte täiesti nii, nagu sooviksime. Mõni aasta tagasi kirjutas Aug. Anni: „Meie praegusel noorsool pole küllalt värsked, küllalt kandvaid, küllalt töölekihutavaid ideid.“ Nendega tõesti see põlv-

kond ei saa uhkeldada, kuid see on ta paratamatus. Mingi paigalpüüv seisukord selles asjas tõesti oli ja kestab. Aga küllalt paljud nähtused lasevad seda otsust pehmeneda. Tõepoolest ei peaks seda üldse mitte võtma etteheiteks ja süüdistusena sellele põlvele, vaid ainult tema laadi kohta olulise tööga nentimiseks. Kui aga tahetakse süüdistada ning kohut mõista, siis sellekski on küllalt põhjust — ainult süüdlased on teised. Vähemasti nende, 25-aastaste meelest.

Ma ei taha korrata etteheiteid meie avalikkusele ja möödunud poliitilisele praktikale. Kuid ma ei või jätta ütlema, et see põlvkond, millest ma räägin, tõesti süüdistab, arvustab ning kohut mõistab. Mitte valju häälega, vaid vaikselt, kuid seda järjekindlamalt ning põhjalikumalt. Ei peaks mitte katsuma seda tööka maha salata, ei ka mitte selle ümber segaseid sõnu lobiseda — vaid peaks pigemini selle põlvkonna süüdistust sellena hindama, mis ta väärt on, kuna homme päev pooleldi ja ülehonne täiesti kuulub sellele. See on omaette puhastustuli meie senisele vaimulaadile. Palju on selles süüdistuses küll liialdatud, aga ei saa noori kujunevaid inimesi sellepärast mitte süüdistada: nad kõnelevad ikka oma vaistust, oma südamest, oma parimast inimlikkusest. Selles avaldub elu kindel vajadus.

Ükski teine põlvkond pole nii palju soovinud ja ennast usaldanud kui kõnes-olev. Tarvitseb ainult mainida tungi hariduse järele. Tehakse halvim viiga kui seda laidetakse ning ikka laidetakse. Sama põlvkond, kellesse see puutub, kuulub seda vaid külmalt, suurema või väiksema põlglikkusega, nagu nürimeelsust. Teisiti pole see võimalik. Kõsimus pole selles, kuivõrra see põlgus on elutark. Ma räägin ainult faktist.

Ma ei salga, et paljud kahetsevad aega ja raha, mis on kulutatud õppimiseks. Kuid mitte enamik. Peab kõrgeks hindama seda, mida nemad ja kogu rahvas kuni homse ja ülehomseni on võitnud selle haridustungiga. Kalli asja eest maksetakse ikka kõrge hind. Nii mõtlevad 25-aastased ise. Nad teavad ka seda, et see pingutus neid on kasvatanud. Mis sellest, et hädast on pidanud vooruse tegema. Häda tegi head, kuna ta sundis suurte murranguaegade ühekülgselt ning kergejalgset romantikat ümber hindama ja kainenema. Siis mis häda põhjustas, on aga ometi jäänud väärtusena alale, mis alles palju hiljemini saab ennast kogu rahvale tasuma võrratuma õnnistuseks. See põlvkond ei kahtle, et tema raskused ja mitmesugused pettumused on osa sellest, milleks ta on kohustatud. Ta ei saa ka uskuda, et teisiti nad ise või see osa tulevikust, mis on otseselt nendega seotud, võiks olla, või võinuks olla parem ning õnnelikum. Paratamatuseks on see sündinud, ning sellepärast ootavad nad, et kõik võimalik tehtaks neile tegevusruumi saavutamiseks. Ükski põlvkond pole nii teravasti meil veel ära

tundnud, milline määratu rahvuslik väärtus on iga inimene, iga inimese vaimuaine ning töötahe.

Ollakse küll kuulnud, et seda ruumi ei ole, et neile soovitud tegevust anda ei saa, kuid suur osa nendest ei saa kuidagi veenda, et see tõepoolest pole võimalik. Nende elutahe ja terve vaist on kindlad, et neile ruumi olema peab. Nad usuvad, et seda olema peaks. Ma usun, üldiselt nähakse küll, mis vaja oleks teha, et seda saavutada. Ja neis nõudmises on neil õigus.

Ei aita palju omada idealismi, kuid olla majanduslikult halvas seisukorras, selle mõjul veel enam: koguni moraalselt halvas. Kuid seda depressiooni on mehiselt talutud ja saadakse kindlasti edasi taluma, kui ainult kõik võimalik selleks tehakse. Võib olla saadakse edaspidi leidma võimalusi hoolikamalt mõelda sellele väga olulisele asjale, kuna rahva meeleolus, eriti sarnase põlvkonna meeleolus, mis päev-päevalt enam mõju hakkab omama, on tükk meie rahvuslikku saatust ning ajalugu peidus. Ei nuriseta mitte enam, kui nähakse vaid kindlat püüdumust kõik võimalik teha selleks, et iga inimene oma jõudu täiel määral saab rakendada. Praegu enam kui kunagi ennem ootab see põlvkond riigivõimu samme, mitte mingi vaimustatud ärevusega, vaid rahulikult ning natukese skeptiliselt. Mitte imet ega järsku pööret ei oodata, vaid sisuliselt olulist ning ulatuslikku, kindlat uue tee algust. See põlvkond tunneb oma vastutust ning tegevushuvi. Kui aga tema algelist ja tähtsaimat õigust mitte rohkem ei hinnata, kui seda tehti varem, siis pole küll kuidagi võimalik meelitada teda 'jah' ütlema.

Kõnesolev põlvkond saab tähistama uut astet meie ühiskonna vaimses hoiakus. Enam kui varasemas, on selles idusid rahvuslik-riiklikuks mõtlemiseks ja ühiskondlikuks huviks. Ühes oma jõuga toob ta kaasa nende suurema raskuse, tihedama südameläheduse, ning järgneva paari aastakümne kestel saab see meie avalikkuse ilmet õige tunduvalt mõjutama. Ühte tahaks nõuda: hoolitseda nende meelsuse lõplikku kujunemist, ning suunata seda, niipalju kui võimalik tunduva hili-nemise tõttu, veel enam oma kodumaisile, sisi-maile huvidele. See on vajalik. Sest selle põlvkonna ülesanne pole mitte väiksem kui eelmise oma. See ei nõua kuidagi vähem andumust ega pingutust. Kuid oma vajalikkude, positiivset tegu tahab ta teha.

Ma olen siin sõna otseses mõttes üle lennanud reast väga tähtsast ning huvitavaist küsimusist, mis nõuaksid lähemat käsitlemist ning vaatlust. Siinne ruum ei saa seda loomulikult lubada. Oleks vajalik, et mitte ainult ühelt, vaid mitmelt poolt võetaks sõna kõnesoleva põlvkonna vaimse ilme ning laadi kohta. Pean siin ainult veel lisama, et kõneldes 25-aastasteist, ma olen mõtelnud ligikaudu kõiki kahekümne ning kolmekümne vahel.

Fr. Toomus.

Kujutavate Kunstide Sihtkapitali Valitsuse kevadise kunstinäituse puhul

Jaan Vahtra

Kujutavate Kunstide Sihtkapitali Valitsusel on viisiks saanud korraldada kaks korda aastas — kevadel ja sügisel — kunstinäitust, mis peab ülevaadet andma eesti kujutavate kunstide arengust neil ajavahemikel. Ka ostab Sihtkapitali Valitsus neilt näitustelt oma summade eest kunstitöid.

Praegu on selline kevadnäitus avatud Tallinnas Kunstihoones, 4.—24. maini. Tervelt kaks saali on täis maale, skulptuuri, graafikat, kokku ligi 200 eset 75 autorilt. Lisaks sellele on ühes eriruumis välja pandud nn. sõjamaalid, peaaesjalikult kavandid sõjamaalide jaoks, mis on leidnud auhindamist hiljutipeetud sõjamaalide kavandite võistlusel.

Milline on selle kevadnäituse üldilme?

Esimene mulje on küll säärane, et see polegi mingi valitud teoste näitus, vaid juhuslik piltide ja pildikeste maarja-laat. Palju kirevaks võõbatud lõuendeid, vähe maali, — palju hoolikat käsitööd, vähe kunsti. Suur osa maali jaist pole kuigi suurt rõhku pannud pildi koloriidilistele, kompositsioonilistele ega joonistuslikele väärtustele. Enamik autoreid sellel näitusel näeb kunsti kas looduse või mudeli kopeerimises või — mis veel pahem — mõnes maalitehnilises šabloonis. Nii näiteks üks autor, kes on maalinud Tallinna vaateid, täpib oma pildid mingipärast valge värviga üle; teine tõmbab pehme värvi sisse päris reeglipäraseid jälgi ning kolmas lööb siia-sinna laiike ja jooni, millel tihti puudub orgaaniline side. Selle asemel et taotleda tundlikkust värvigammas, lihtsust vormis ja joones ning koloriidilist võlu, nähakse kunstiväärtusi milleski muus, millel kunstiga pole pea midagi ühist.

Käid tihedalt riputatud piltide reast ükskõikselt mööda, näed, et oled neid peaaegu kõiki juba ammu ja mitu korda kas pildikaupluste akendel või keskpärastel piltpostkaartidel näinud, — igavad hingetud asjakesed, mis peagi manavad esile haigutuse.

Ent siiski! Kuidas on sattunud selle kirju laadarahva sekka küll A d o V a b b e kuus väikest kaunist pastelljoonistust! Nad on riputatud küll kuskile kitsasse tallilatrissi, aga oma maalilise ilu ja lihtsusega kaaluvad nad üles vahest terve seinatäie teisi. Ja R. S e p p oma „Nature morte“iga? Kahtlemata on eelnimetatud asjad paremad kogu näituse maalide osas. Kui veel nimetada mõnda nooremast autorit, nagu L i i m a n, J o h a n i, G r ü n b e r g, K e s n e r, G. R a u d, T i m b e r -

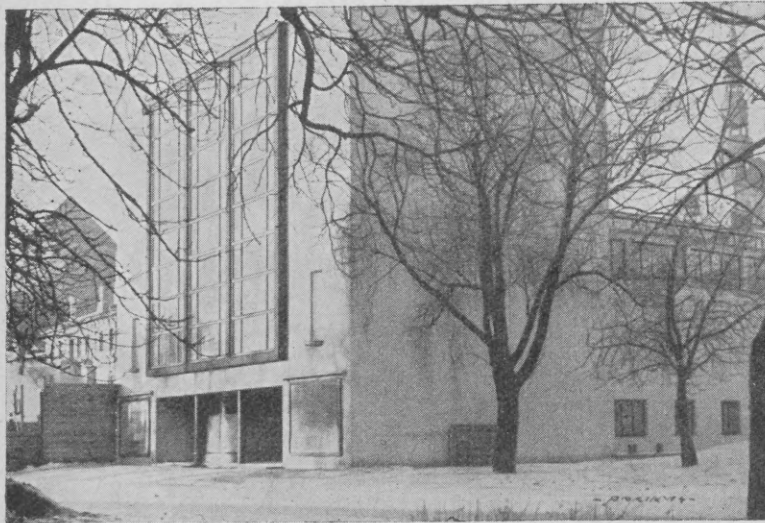
E. TIMBERMANN: Petseri klooster. Akvarell.

m a n n, T e d e r, siis olekski ka peaaegu kõik, kellele töid kuidagi rahuldava tundege võib vaadelda.

Graafika-osas on lugu pisut parem — vähemalt on enamik väljapanijaid siin omis teis näidanud selget arusaamist graafika tehnilistest oskustest, kuigi siingi mõni meister kipub juba igavakminevasse maneeeri sattuma. Head on R e i n d o r f i ja M u g a s t o tööd; ka A. B a c h i omad on huvitavad.

Mis puutub s k u l p t u u r i s s e, siis siin oleks nende ridade kirjutajal midagi raske ütelda. Näilikult on ta sama nagu juba aastaid, ilma rohkema saavutusteta. Parimad meistrid, nagu J. Koort ja V. Melnik on küll esitatud, kuid kumbki ühe tööga.

Sõjamaalide toas ringi vaadates peab küll kahetsema, et auhinnakomisjon säärased oda-

Tallinna Kunstihoone.

vat sorti piltpostkaartide stiili aimavad kavandid on auhinnavääriliseks arvanud. Sõda ja lahinguid pole vist juba ammu enam nii peetud, nagu auhinnatud kavandeil näha, pealegi veel Eesti vabadussõda. Kui tahetakse, et ühes sõjapildis olgu hea tugev portsjon literatuuri, siis on vaatajal ometi õigus nõuda, et see literatuur püsiks kuidagi tööpiirides, muidu pole ta usutav.

Lõppeks paar sõna nn. „kunstihoonest“ enesest.

Seisab Vabadusplatsi ääres suur kasti või kummutitaoline hooneke, ilmatu suur lapiline aken ees. Eesküljel mingi ebasümpaatne sissekäik ning hoone sees rida soppe ja käike, paar väheldast saalikest, neist üks laevalgusega, teist aga valgustab too ilmatu suur aken, visates ebatasast valgust oma lapilistest aukudest. On kulutatud hulk miljoneid, on saadud hooneke, mis kaugeltki ei rahulda temale pandavaid nõudeid, isegi ülesandeid, maitsest ja ilust rääkimata.

Piibupuhastaja

— Peaasi, et tuleb olla praktiline, lõpetas lause mustade, hambaharja meenutavate vurrudega mees pinginurgal, võttes püksitaskust suure lillelise rätiku, millesse nuuskas nina.

Hetke valitses vaikus, mida segas vaid veduri selgestikuuldav ähkimine ja vagunirataste monotoonne lõkk-lõkkadi-lõkk, lõkk-lõkkadi-lõkk.

Kitsarööpeline oli rahvast tulvil, otsekuu mõni laulupeo- või näituserong. Juba Mõisaküllast alates hakkas sõitjaid voorima vagunisse ja Viljandist pealetulijad võisid tänada õnne, leides toetumiseks mõne pinginurgakese. Korralikust istumisest ja mugavast sõidust polnud täiskiilutud vagunis juttugi.

Mustade vurruhakalistega mees tuli peale ühes Viljandi naaberjaamas. Oma kõrge, kortsulise lauba ja elavate, üha liikuvate silmadega jättis ta endast mingi teadlase või vaimsel alal teotseva inimese mulje, kui viimast poleks hajutanud mehe rõivastus. See koosnes triibulistest, kuradinahka pükstest, säärsaapaist ja juba tublisti kulunud sametfrentsist. Tumepruuni, samuti määramatu vanusega palitu riputas ta varna, asetades sinna vangupidi ka kõhuka musta nikkelnurkadega mapi. Agent või kolportöör, märkas maamehe vilunud silm otsekohe. Küllap lööb seegi mees varsti lahti lood tuhande-aastasest rahuriigist või hakkab norima päevapilte suurendamiseks.

Nii mõtlesid vagunis istuvad maamehed ja nende niigi vähesõnaline omavaheline vestlus lakkas võõra sisse tules.

Võõras laskis pilgul vilkalt libiseda ühelt kaasreisijalt teisele. Tähelepanelik jälgija võis märgata ta näol selle juures nõrka peptumusevarjundit. Nähtavasti ei rahuldanud sametkuube ta kaasreisijad, kelle hulgas eriti domineeriv oli isekas abjakatüüp. See pole kergesti ligipääsetav ega ka kaugeltki lõbus reisiseltsiline.

Muidugi piidlesid ka võõrast kümned silmapaarid, kuid väga tagasihoidlikult. Ei sobi ju näidata, nagu tunneks sa huvi selle... selle antsaka vastu. Peapõhjus aga, miks sametkuub kaasreisijate tähelepanu pälvis, peitus asjaolus, et ta kohe, vagunisse astunud ja istet võtnud, kinnitas oma sõidupileti nõõpnõelaga kuuerevääri külge. See kummaline ja seninägematu teoviis kutsus nii mõneski näos esile muige, mis ei jäänud varjatuks ka tulnuka silmade eest. Mustvunts naeratas.

„Te imestate, miks ma kinnitan sõidupileti endale rinda“, lausus ta siis kõrval-istuva tüseda taadi poole pöördudes. Ilmselt aga ta sõnad olid määratud kõigile kuuldepiirkonnas olijaile. „Jah — miks? Sellepärast, et see on praktilisem. Näete ise — täna on rong sõitjaid täis. Tuleb konduktor ja küsib pileteid — mis sünnib siis? Igamees hakkab otsima mööda taskuid, trügib küünarnukidega kaasreisijaid, sorib rahakotis. Konduktor peab ootama, ise võid suure rutuga midagi taskust maha tõmmata — milline tüli kõige sellega! Aga vaadake mind — mul on pilet siin. Konduktor heidab pilgu peale, teeb tangidega naks-naks ja läheb edasi. Lihtis ja praktiline, näete!“

Kõneleja sõnu kuulati ilmse tähelepanuga. Sellest meelitatuna mustvunts muutus üha elavamaks, seda enam, et ka vastas-istuv pastalpruuni näoga ja musta kaabuga mulk, kes seni mornilt ja endassesüvenenult paigal oli püsinud, enda veidi ettepoole nihutas.

„Peaasi, et tuleb olla praktiline. Ei tarvitse iial teha midagi üleaarust, midagi, mis poleks ökonoomne. Mispärast ma, näiteks, ei kannu kammasse? Vaat, sellepärast, et see pole praktiline. Maal talvel lumega ringikäimiseks pole maailmas paremat jalanõu kui säärsaabas. Või arvate, et vildid? Ei, vilt ei ole käimisel praktiline. Ta paneb jalad higistama ja saab märjaks. Vilt on praktiline siis, kui tuleb pikemat maad sõita hobusel. Kas pole tõsi?“

Kuna viimane küsimus oli suunatud otseselt mulgile, koputas see oma piibukolu vastu pingiserva tühjaks ja noogutas pead, lausudes seejuures pooleldi vastumeelselt: „No — neh.“

„Vaadake. Kui olin alles koolipoiss, juba siis seadsin endale eesmärgiks olla praktiline. Püüdsin oma elu igas olukorras kergendada. Võtame näiteks kas või sellesama asja, et teie olete piibumees. Mina olen ka kirglik piibutõmbaja. Piip on kena asi, eks ole? No vaadake! Aga piibumehena teate sedagi, kui tülikas ja vastik töö on piibu puhastamine. Muidugi teate. Mina vaatasin kohe, et see on midagi, mis nii ei tohi olla. Ja kas teate, mis ma tegin? Võtsin kätte ja konstrueerisin piibupuhastamise masina. Jah, piibupuhastamise masina. Eesti Vabariigi patent number 37.444.

Võib-olla olete lugenud ajalehist? Ei? Noh, pole ka viga. Muide — mu nimi on Kiidersoo. Jah, Enn Kiidersoo.“

Mustvunts tõusis poolpüsti ja ulatas vastasistujale tutvustamiseks käe. Mulk vaatas võõrale umbusklikult otsa, kuid lõpuks sirutas omagi kämbla vastu, mühatades midagi, mis kõlas umbes nagu „tere“.

„Kas olete kuulnud midagi piibupuhastamise masinast?“

Mulk raputas pead.

„No vaadake. Muidugi ei ole. Aga mispärast? — sellepärast et teie, maainimesed, ei ole sugugi praktilised. Teie olete harjunud tegema kõike samuti, nagu teevad teised ja nagu tegid te isad ja vanaisad. Teie puhastate piipu piibuorgiga või nõelaga. Vahel ka sukavardaga. Kas olete aga kunagi mõtelnud, kui ebapraktiline see on? Mis ma ütlen, ebapraktiline — see on lihtsalt ropp töö, jumala eest.

Te kõigepealt peate krüvima piibuarve kaba küljest lahti. Siis torkate vardaga läbi varreõõne. Varras kattub otsekohe pruuni haiseva pigiga. Kabaga on veel hullem töö — see on ju kõver. Torkate te nõelaga kaba poolt, pole sest kasu midagi, torkate varre poolt — sama lugu. Ainu abinõu on torgata kabasse tuletikk ja siis

varre poolt nõelaga vastu uuristada. Alles nii saate pikapeale piibule hääled sisse. Kui palju vaeva, näppude määrimist ja urgitsemist kõik see nõuab! Naiste käest saate tõelda sukavarda määrimise eest, oma kätel on hais küljes ja, kui mõni tilk pigi veel rõivastele satub, siis on õnnetus seda suurem. Piibugi eluiga on sel moel lühike. Alatine varre küljest ärakrõvimine kulutab õõnt ja varretappi ja piip hakkab liitekohast logisema. Näete nüüd isegi, kui ebapraktiline selline piibupuhastamine on. Või arvate, et ei ole?“

Mulk ei arvanud, et ei ole. Ta vaid noogutas pead, otsekui kinnitades, et võõra poolt äsjakirjeldatud piibupuhastamise viis tõepoolest on ebapraktiline.

„No vaat! Muidugi te ei arva, sest olete ju ise piibumees. Mina ei arva ka. Sellepärast hakkasingi mõtlema, et siin peab saama kuidagi praktilisemalt. Inimene, kellele 20. sajand on andnud kätte piiramatud tehnilised võimalused, peab oskama end aidata igas olukorras. Pisike asi on sama tähtis kui suurgi. Mis te näiteks arvate, kas õmblusnõel on väiksema tähtsusega leiutus kui aurulaev? Kindlasti mitte. Mõlemad on tähtsad. Sellepärast ei tohi ka pisematki leiutist alla hinnata. Mis kasu oleks meil, ütleme, aurulaevast, kui me nõela puudumisel peaksime käima püksata? Ütleme nii, et kui näiteks nõela leiutaja oleks arvanud, et noh, mis see nõel, pisike asi, ka on, mis sellest õige leiutada, ei tasu vaeva. Me käiksimme kõik primitiivsete rõivastega, eks ole?“

Mulk noogutas jälle mõttikult pead. Kaasreisijadki olid hakanud sametkuuega mehe jutu vastu huvi tundma. Tõepoolest — see oli midagi muud, kui lood talle verest või päevapildisuurendamisest.

Kiidersoo jätkas:

„Nii siis — väike asi on sama tähtis kui suurgi. Peaasi aga, et see oleks praktiline. Mispärast leiutati nõel? — Sellepärast, et ei oleks vaja riidesse naaskliga auku torgata, et sellest siis niit läbi ajada. See ei ole praktiline. Selge?“

No vaat! Oraga piibupuhastamine ei ole ka praktiline. Sellepärast mõtlesingi ma välja piibupuhastamise masina. Eesti Vabariigi patent number 37.444 — Piibupuhastaja.“

Kiidersoo tõusis püsti ja võttis nagist mapi.

„Nüüd ma käin maal ringi ja tutvustan piibumeestele oma masinat. Võib-olla imestate miks meestele oma masinat. Võib-olla imestate, miks ma ei müüinud patenti mõnele ettevõttele, eks ole?“

Vaadake, see ei ole praktiline. Vabrikud tahavad oma protsenti, agendid oma. Igaüks tahab teenida. Masin aetakse liiga kalliks ja mina ei saa selle arvel sugugi enam tulu. Sellepärast müütan ma oma masinaid ise. Kui lubate, demonstreerin ma kohe, kuidas ta töötab. Vahest on mõnel härral käepärast 'ummistunud piip?“

Hetke valitses vagunis ootav vaikus. Siis ula-

tas vastas-istuv mulk oma kõvera, vallavanema-
piibu Kiidersoole.

„Minu oma lõri seab juba üsna kõvasti.“ Leidur
avas mapi ja võttis sealt umbes peopesasuuruse
riistapuu, mis koosnes tikutoositaolisest metallkas-
tikesest kahe väljaulatava kummivoolikuga, mil-
liste pikkust võis määrata ligikaudu kümnele sen-
timeetrile. Kastikese seinal lasus hoovakene, kuna
nurga küljes rippus peene ketikese otsas pliiaatsi-
pikkune metallvardake.

„Palun jälgida nüüd, kuidas mu masin töötab.“
Vagunis-olijad ajasid kaelad õieli. Mitmed eemal-
istujad nihkusid lähemale, kuna nähtav töötas
olla mitmetigi uudis.

Kiidersoo venitas ühe vooliku otsa laiaks, nii
et see sulgus hermeetiliselt ümber piibukaba. Teise
vooliku ots asetati suulise ümber.

„Minu leiutis töötab imemise põhimõttel. Um-
bes nii nagu täitesulepea või tolmuimeja. Vaadake
nüüd.“

Ta hakkas kastikese küljel asuvat hooba lii-
gutama edasi-tagasi. Kostis lõrinat ja sisinat.
Mõne minuti pärast Kiidersoo vabastas piibu voo-
likuist ja ulatas selle võidurõõmsal ilmel omani-
kule. Mulk proovis : ime mis me, piip oli täiesti
puhas!

„Ennäe risu, või tegigi puhtaks, muheles mees.
Mis sihuke vigur siis ära maksab ka?“

„Ainult kolm krooni, härrad, ainult kolm
krooni!“ hüüdis leidur. Selle väikese raha eest

saate masina, mis teeb piibusuitsetamise selgeks
rõõmuks. Kes soovib veel lähemalt tutvuda või
masinat proovida, astugu ligi. Riist on aus, Eesti
Vabariigi patent number 37.444.“

Salkkond mehi kogunes Kiidersoo ümber.

„Astuge ligi, astuge ligi kõik, kes soovivad vaa-
data! Ostmine pole kohustuslik, iga hea asi rek-
laamib end ise,“ kõlas leiduri hää l veel kord üle
vaguni.

Talumees, kelle piibu masin oli puhastanud,
võttis leiutise oma kätte, takseerides seda hulk
aega, kusjuures ümbritsevate silmapaarid jälgisid
iga ta liigutust.

„Astuge lähemale, palun astuge lähemale! Iga-
üks, kes tahab olla praktiline, kes on tüdinenud
oraga piibupuhastamisest, astugu lähemale! Vaa-
dake, tutvuge!“

Mulk lõpetas vaatlemise. Ta osutas masina
küljes rippuvale pliiaatsipikkusele orale ja küsis:

„Aga misjaoks see on?“

Leidur vaatas talle otsa näoga, nagu vaada-
takse lapsele, kui see pärib, miks ratas on üm-
margune.

„Teil pole ka sugugi praktilist silma, mis asja
otstarbe kohe ära ütleks,“ lausus ta talumehele ja
seletas isalikult:

„See ora on selleks, et kui masin ummistub ja
piibupigi täis läheb, siis sellega masina toruõõned
lahti uuristatakse.“

Eerik Laidsaar.

Kölni keraamikat Pirital

Möödunud suvel Pirita kloostri väljakaevamis-
tel leitud savinõude tükkidest on talvise hoolika
töö varal koostatud rida algkujuni ulatuvaid sa-

viiriistu. Vormilt on need kitsakaelalised, laia kesk-
osaga pirnikujulised nõud, nagu see vorm oli
tüüpiline keskaegsetele savist tarbestjatele. Suu-
ruselt on nõud väga erinevad, olenedes omakorda
otstarbest. Mis aga kunstiajaloo seisukohalt täht-
tis, on nende aine, väljatootus, ornamendid. Eriti
viimase varal võib oletada, et kõne all olevad ese-
med on import Saksast.

Juba varakult arenes Reiniäärsetes linnades sa-
vinõude valmistamine, mille keskseks kohaks oli
Köln, kus mainitud ala arenes kunstikäsitöök. Kölni kõrval oli teisigi keskusi ning igal neist ku-
junesid erinevad jooned vormis ja ornamentikas —
sõltuvad omakorda kohal saadaolevast savisor-
dist. Selliseid tüüpilisi keskusi oli Kölni ligidal

Savinõud Kölni koolkonnast.

asuv Frechen, vana abtilinn Siegburg ja Aachenist lõuna pool asuv Raeren, kus osalt tööstusalged ulatuvad 13. sajandisse, lõppedes alles 18. sajandil.

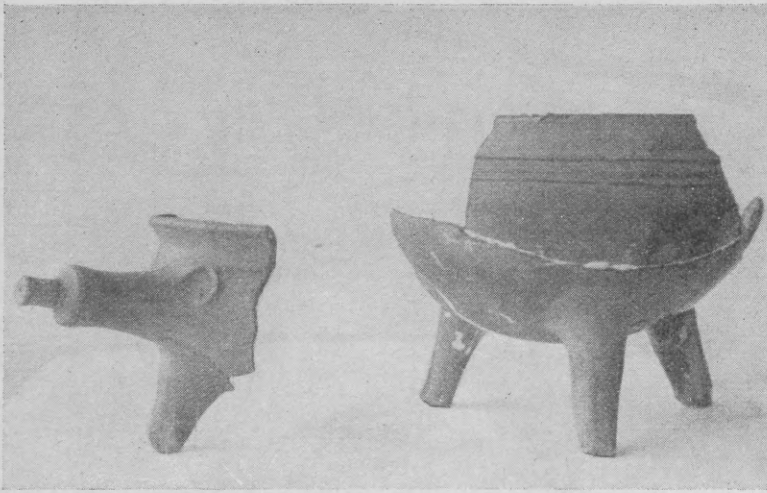
Kõigist neist keskustest päritolevaid nõusid leidub ka Piritall. Sagedamini esinevad Raereni tüüpi ilustistega savinõud, millede eriliseks jooneks on tammeleht-kaunistised. Ka erinevad need teistest savisordilt, millist leiti vaid mainitud kohas. Eriti tugev nn. „piibusavi“ andis ornamentikale mehise joone, mida vastavalt täiendas lihtne soolaglasuur. Vastandlikult Raerenile on Siegburgi vormid pehmemad. Erijooneks seal on suurehabelised mehemaskid nõukaetel, mille järgi astjate erinimetuskki — „Bartmannskrug“. Valmistaja tsunft oli suure kuulsusega, tootmine massiline.

Eriselt huvitavad savinõud on pärit Frecheni töökojast. Iseloomustavaks on siin sõõrides kujutatud antikiseeruvad meheprofiilid. Frecheni töökoda oli suure mõjuga kogu Reini savitööstusile, andes sellele oma erijoone. Tööstuse õitseajal — 16. sajandil — seguneb hilisgooti ornamentika vararenessansi vormidega, mis sai iseloomulikuks kogu Kölni koolkonnale.

Nagu Frechenis, nii ka teistes loeteldud keskustes oli keraamikatööstus haripunktis 16. sajandil, millisest ajastust on pärit ka Piritall leitud savinõud. Kuna klooster hävitati lõplikult 16. sa-

„Bartmannskrug“ ja tammeleht-ornamentikaga savinõud Piritall.

Keedunõude tükke Piritalt.

jandi teisel poolel, tuleb järeldada, et leitud savinõud olid kloostri viimaste aegade inventar, mis jäi hukkumisel rusude alla: vanemavormilised astjad olid juba varem tarvitusest kõrvaldatud.

Kirjeldatud nõud olid oma otstarbelt mitmesuguste ainete säilitamiseks (vein, piim, õlid jne.) — kuna juba savi iseloom ei võimaldanud nende kasutamist keetmiseks. Viimaseks otstarbeks valmistati arvatavasti saviriistu koha peal, mis olid oma vormilt lihtsamad — enamasti ilustisteta kolmejalgsed kausid.

Arm. Neuman.

Mitmepalgeline naine

Jalutades silmitsen vastutulijaid naisi ja igakord imestan, kui paljudel nendest on murelik või ükskõikne ilme; ei aita isegi ilus riietus, rõõmus nägu on näha ainult mõnel õige noorel.

Ja tõuseb küsimus, kas see näoilme, mis tänaval märkan, on valitsev ka muidu? Kujutlen sama naisolevust peegli ees: ta on natukene oma pea tagasi tõmmanud, võib-olla proovib ta peegli ees mõnda uut tualetieset ning peeglist särab talle vastu kindlasti pehme ja ilutsev pilk, ta naeratab ise endale ja tõesti omab see nägu elevuse võlvust, milles kajastub sisemine hing kõigi ta elamustega.

Ta abikaasa, kui naine on juba aastaid abielus, näeb harva seda võlvavat nägu, ehk on sellega nii harjunud, et ei pane seda tähele.

Teine nägu on samal naisel, kui ta näiteks teatris või kinos istub ja ümbruskond ta mõtted kaugele viib, elamused kajastuvad ta näo mängus, ta kaotab hariliku ükskõiksuse.

Ta kõige ilusamat nägu näeb harilikult ta oma laps, laps on harjunud ema silmis alati armastust ja lohutust leidma, niisugune ema nägu kuulub ainult temale, ainult tema jaoks voolab ema silmist imelik soojus ja jõud, mis näo hoopis teiseks muudab ja mis lapse hinges kauni mälestusena püsib sagedasti elulõpuni.

Naise oma ema näeb oma täiskasvanud tütre näos seda, mis teistel on võimatu näha — väikese tüdruku nägu. Muidugi teab vanaema, et tütar vahepeal on ise emaks ja perenaiseks saanud ja võib-olla on tuntud isik oma kutse alal või seltskonnas, kuid ema suhtub temasse alati kui oma lapsesse ja ei näe ajamärke ta näol.

Nii on igal naisel mitu nägu... meie, möödaminejad näeme peamiselt ühte neist, mis naisel on võõraste jaoks — ükskõikne või murelik.

Ma unistan aga ajast, mil naiste seas sagedamini leiaksin nägusid, kus ei peegelduks alaline tüdimus ja ükskõiksus, vaid elurõõm ja isegi naeratus, mis ei ole kergemeelsuse väljendus, vaid võidu avaldus elu raskuste üle — mis hoiaks naisi kaua noortena ja vaimukatena.

K. E.

ALBRECHT DÜRER: Noor naine.

Raamatu-aasta peakomitee.

Katkend O. Lutsu ilmuvast novellist

„Väino Lehtmetsa noorpõlv“

Ja nii siis hakkabki noor Väino Lehtmets Jüri Targa äris tööle.

Õieti küll peaks ütleva nii, et see äri kuulub Jürikesele ainult nime poolest, sest tähtsam tegelane on siin proua Tark, Jüri abikaasa Amanda, üks energiline naisterahvas, kes võib kõnelda nelja inimesega ühel ja samal ajal.

Tavalisel toiduainete-kauplusel on kaks all- osakonda: piima- ja liha-osakond ühes juurvil- jamüügiga. Peale selle on Tarkadel nende avar- ras tagahoovis veel sigadekasvatus ja terve trobi- kond kanu. Tagahoovi lõpul algab umbes poole vakamaa suurune juurviljaaed, mis Väino ametisse astudes on tublisti rohistunud, otsekui oleks pere- rahvas selle majapidamise osa peale pooleldi käega heitnud.

Siis on seal peale kahe vana Targa veel kaks noort: tütar Senta, kaheksateistkümne-aastane, lõbusameelne säluke, lohukesed põsis ja valkjad kiharad valgel kaelal; teine: üheksa-aastane pirts Aino, jonnakas, natuke räpane ja tatine, juuksed sugemata, alati mugib midagi süüa.

Väino ise on neljateistkümne-aastane kondi- kas poiss, ja niipea kui ta astub ametisse Tarkade

juurde, talle kohe antakse tööd, mis küll rohkem sobiks mõnele vanaeidele kui temale: vaat, puhas- tagu umbrohist need peenrad ja vaod seal juur- vilja-aias.

Väinole on ükskõik, mis teha. Ta on lõpetan- nud algkooli ja pole tal esialgu kuhugi mujale minna. Edasiõppimise peale pole mõeldagi: vaevu jõuavad vanemad endidki vee peal hoida ühes Väino noorema venna ja õega. See on sel- line nurkasurutud perekond, kel peaaegu enam pole lootustki sealt välja pääseda. Isal juhuslikud tööd, emal pesu — see on kõik.

Noor Lehtmets kükitab peenarde vahel ja kit- kub maltsu virna ja orasrohtu ja kõike sellist prahti, mis kipub hävitama kasulikkude taimede elujõudu. Töö on kerge, ainult selg jääb valu- saks. Aga noh, või ta siis alati peab ainult kit- kuma, küllap antakse mõnd teistki tööd.

Sellal seisab peremees Jüri Tark hoovivärava juures, pahvib odavaid paberosse ja aeg-ajalt kergitab pükse. Kitsas, vurrudeta heeringapea, põsed lohus, suu kõrval kõverad jooned — mees otsekui naerataks kogu aeg. Savikarva kübaralott veidi kuklas, halli narmendava pintsaku all sinine

pluus, kummagi püksipõlve otsas korralik paik ja sealsamas rippumas vesikute määrdunud tripid. Igavad, igavad on sellised sügavsuvised päevad agulipoolses linnaosas, millal ehk olekski midagi teha, aga pole lusti midagi teha. Meeleldi lamaks nüüd kuskil vilus, puhuks juttu mõne sõbraga ja aeg-ajalt rüüpaks nii. . .

Aga näe, nüüd avaneb vastasmaja hoovivärv ja uulitsale tuleb kingsepp Simka, väike, vilgas vanamees, kelle suu ümber on otsekui võru valkjas-hallist habemest.

„No tere kah, kaupmees!“ hüüab üle uulitsa.

„No tere, tere, meister!“ vastab Tark. „Kuhu nüüd selle kuumaga?“

„Lähnen toon linnast paar tükki nahka ja kaen seeri.“

„Mis sa kaed?“

„Seeri, seeri. Üks tellis paari seersaapaid.“

„Ah sääri,“ noogutab Tark pead, „nüüd ma saan aru.“

„Jah, seeri, seeri. Tule kaasa! Kõnnime natuke, vaatame.“

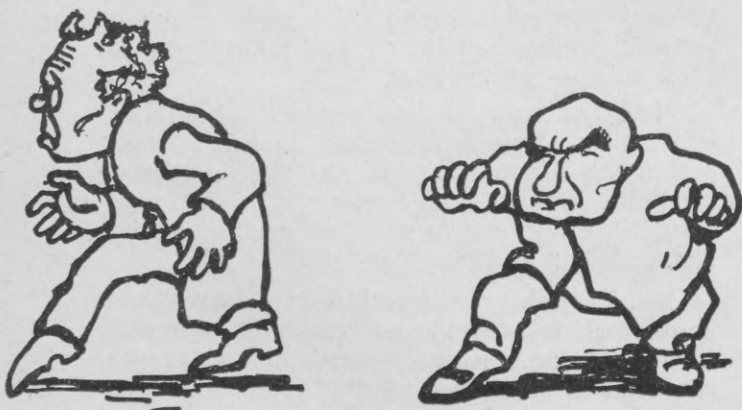
„Hmh!“ teeb kaupmees. „Küllap ma tuleks, aga naine hakkab lõugama, et kus sa jälle koo-serdasid. See juba on kord niisugune tõug inimesi, kellele pead aru andma igast oma sammust.“

Meister Sinka tuleb lähemale, saab kaupmehelt ühe „haovedaja“ ning paneb tossama kogu selle valkja habemevõru oma nägematu suu ümber.

„Ah siis on nii, et peab aru andma igast sammust?“ ütleb pooleldi endamisi ja pöörab pea veidi viltu.

„Nojaa,“ toetub Tark seljaga vastu värava-posti, „ma ju mõtlen alati, et küll sina, vana Sinka, oled õnnelik inimene: võid minna ja tulla, millal iganes tahad; pole sul ühtki keelajat ega käs-kijat.“

K. A. Hindrey.

Kirjanduskuningad „Loomingut“ püüdmäs.

„Jah, aga selle eest on sul söök alati laual valmis, pesu korras ja mõni muugi hea asi käepärast.“

„Ah tühja! Vabadus on üle kõige.“

„Aga kuidas see 's tuli, et sa oma vabaduse nii täiesti kaotasid?“ Ega ometi korraga, päeva pealt?“

„Ei, seda mitte. See läks nii pikkamisi, aga kindlasti. Algul mulle ainult öeldi: tulgu koju nii ja niipalju aja pärast; aga lõppes sellega, et kui ma end jälle kuhugi asutasin, siis juba käis niisugune pauk: „Sa ei lähe mitte kuhugi!“ Noh, kas näed nüüd!“

Väga võimalik, et meister Sinka naeratab sellise jutu peale, aga mine võta kinni, mis sünnib tema habemepuhma taga. „Ega sa siis tule praegugi?“ küsib.

„Kuhu ma tulen!“ tähendab kaupmees millegi pärast oma saabastele, otsekui oleksid need süüdi. „Ei ma tule kuhugi. Võib olla, et pühapäeval läheme luha peale pikutama.“

„Nojah, head päeva siis!“ teeb kingsepp minnekut. „Mina igatahes pean all-linnas ära käima, muidu jääb töö seisma ja nälg tuleb maija.“

„Head päeva!“ nohiseb Tark, kadedusega jõllitades naabrile järele. „Eks näe, mis siis nüüd saab?“ mõtleb. Kui läheks õige ja vaataks, mis see poiss seal aias teeb?

„Noh, Väino, kuidas töö läheb?“

„Läheb kah, aga üks ta edene pikkamisi. Siin on kõik nii rohistunud, et juurikad kasvavad nagu metsa all.“

„Jah, üks ta ole. Siin juba hakkas kitkuma üks vanamutt, aga pagan teab, missugune lendva talle sisse löi — jooksis minema suure kisaga ega näidanudki enam oma nägu. Oota, ma tulen sulle appi, siis läheb see asi jõudsamini. See'nd küll pole ühe täismehe töö, aga kes mind siia näeb.“

Viskab paberossiotsa maha, kükitab peenra juurde ja hakkab kitkuma. „Kanäe paganat,“ neab umbrohtu, „kes seda siia on külinud, aga näe — kasvab. Peet ja porgand ei kasva ise, aga see raip lokkab nagu tellimise peale. Ütleb küll laulusalm, et mis Jumal teeb, on hästi tehtud, aga no mis head ses umbrohus siis ikka on? Ei, olgu lugu umbrohuga veel, kuidas on: see raiu katki, raputa jahu peale ja anna sigadele söögiks, kuid mistarvis ta küll pidi looma seokesi loomi nagu kirpe, lutikaid, sääski ja teisi sääraseid vereimejaid? Kellele 's neid tarvis on? Mis sa arvad, Väino? Sina oled nüüd kenakese koolihariduse saanud ja peaksid seda teadma.“

„Koolis polnud sellest kunagi juttu,“ vastab poiss, „aga ma lugesin kuskilt, et kui poleks olemas kõiki neid vereimejaid, nagu te ütlete, siis muutuksid inimesed laisaks.“

OTT KANGILASKI: Põdrajaht.

„Aa, või laisaks!“ istub kaupmees Tark peenravao vahele ja süütab uue paberossi. „Kassa näe! Ah siis kirp ja need teised satikad selleks ongi loodud, et inimesi virgutada? No vaata — jälle uudis! Aga kui ma nüüd küsin: Milleks need raisad siis õieti virgutavad inimest? — Häh, ainult selleks, et ennast sügada, mitte millekski muuks. Ja ons seda sügamist nii väga tarvis? Aga mis virgutab inimest t ö ö l e, kas sa seda ka tead? — See on kõht. Kõht — see on kõik. Kas näiteks minagi rabeleks siin hommikust õhtuni, kui kõht ei nõuaks toitu? — Oh, ei. Kas sinu isa kangutaks jõe ääres raskeid kive, kui poleks tarvis teenida ülespidamist? — Oh, ei. Keegi ei liigutaks kätt ega jalga, kui neil poleks kõhtu. On ju küll olemas sääraseidki lõhvardeid, kes praalivad, et töö pakkuvat neile lõbu. Aga see on lori. Hea küll, on ju tõesti niisugustki sorti rahvast, kel on nii palju varandust, et võiks elada ilma tööta, kuid töötab siiski. Hüva. Kuid ega sa, Väino, ometi arva, et nad töötavad töö enda pärast? Kus sa sellega! Need ainult ahnitsevad, tahavad kül-

lale veel rohkem juurde.“ Ning peale mõningat vaikust: „Jah, kulla poisu, nii on need maailma asjad.“

„Jüri! Jüri!“ kostab sel hetkel ühe naise hele hüüe hoovist, kaupluse tagatrepilt.

„Mmh!“ teeb kaupmees raskelt nagu karu. Ning valjemini: „Aa-aa! Mis sa tahad?“

„Kus sa oled?“

„Siin. Aias.“

Ja kohe seepeale tõuseb kaupmees jälle küikale ning hakkab nobedasti kitkuma.

Madala aiavärava juurde tuleb proua Tark, priske ja elurõõmus, seljas lilleline kleit, ees lumivalge põlleke. „Oo, või tema siin!“ ütleb. „Ja mina mõtlen, kus ta ometi peaks olema? Ei, see on tubli, et sa siin aitad kitkuda; see on palju parem kui vedeleda hoovivärava juures ja lobiseda möödaminejatega. Aga tule nüüd natukeseks poodi ja ava see uus heeringatünn. Siis võid jälle tagasi tulla.“

„Jah, küll ma tulen,“ uriseb kaupmees pahaselt. „Ei lasta ka midagi rahulikult teha, muudkui tule jälle ära, tee seda ja tee seda.“ Ja Väinole, tasa: „Vaata nüüd ise, poisu: millist lõbu see mulle pakub avada üht heeringatünni? Aga ometi on seegi omaette töö. Ja kui veel juhtub, et see sats heeringaid pole küllalt hea, siis saa veel sõimata pealekauba, justkui oleks mina nad püüdnud ja soolanud. Kõik, mis on hea, see nii nagu peaks olemagi, aga kõik, mis on halb — see on minu süü. Ela siis nõnda siin maailmas ja pea maja!“

„Jüri!“ hõigatakse uuesti tagatrepilt.

„Jööh!“ kangutab Jüri enda ähkides jalule ja longib hoovi poole.

Väino tõuseb püsti ja ringutab — selg, selg! Pole harjunud sellise tööga. Aga isal on jõepevel kümme korda raskem — mis peab tema ütleva? Ema on terve päeva pesuköögis, aurus ja tossus, hõõrub veriseks oma käed — ons temal kergem? Pesuköögi kõrval siblib õde Salme ja väike küürak Juhan, pidades silmas pesukoja ust: kas seal ehk tuleb ema ja annab neile midagi toidupoolist. Kõht, kõht, nagu nüüdsama ütles peremees Tark.

Ma tellisin teilt niisuguse mantli, aga millise koti teie mulle selga olete teinud.

VILMAR ADAMS

TRAKTAAT ARMASTUSEST

„Täismees“ ja „ilus naine“

IV

Ühes tõsisel tasemel vestlevas vallaliste intiimses laudkonnas jutt kaldus küsimusele, millist elukaaslast keegi enesele tahaks. Kahekümnenelja-kevadene sulnis neidis, kes oli õppinud hulga häid asju, nagu inglise keelt, masinakirja, võimlemist ja masseerimist ja kes ka muidu oli kõigiti armastusväärne, arvas — ilmselt kokku liites vanemait proudelt korjatud elutarkust ja töövabade õhtute unistusi — oma väljavalitult nõudvat ainu-

üksi seda: et ta oleks „täitsa mees“. Kõikjal ja alati tõeluskauged naised unistavad 100% -lisest mehest, rüütlist või Tarnanist, naisemurdjast või cowboy'ist, Carnera'ist või Zappikutaltsutajast...

See kujutlus mehest kui tugevast sangarist hingeteaduse luubi all paljastub teatud laadi naiseliku fantaasia soov-ulmana, mis on valitsenud läbi inimajaloo pikki perioode ning omakorda toetatud ja toidetud ka meeste poolt, et hoida naist „talle kuuluvas“ alistus-olukor-

ras. Paraku mehed tegev-elus ei vasta tolele soov-ulmale. Nad ei saagi vastata, sest alati bipolaarses realiteedis ei ole olemaski sellist nii puht- „mehe-likku“ meest, nagu nõuab „normaalse“ (s. o. teatud normile drillitud) naise fantaasia.

See „õige mees“ elutseb lavadel tenorina, filmis näiteks saabastatud Albersi näol ja unelmate vabrikud — filmitrustid — produtseerivad vastavaid seeriaid peamiselt nende oma abieluvoodites pettunud naiste jaoks, kes, unistustega paranda-

des halvasti mõistetud elutõelust, ühe hingenurgakesega ikkagi plikalikult usuvad sellesse puuslikku. Ega mõtle, et kui sellist oleks, siis ta käituks kindlasti vähem õilsalt kui kino-Tarzan või operetirüütel, kelle reaalseste naistega jutuajamine oleks eriti plikadele väga õpetlik. Sest paraku ainult raamatukaanel võivad püsida tasakaalus sellised vastandid, nagu „Heinrich Anton Leichtweiss“, julge röövel ja salakütt ehk 13 aastat armastust ja truudust kaljukoopas“ (51 annet à 10 kopikat).

Enamik naisi kannab eneses seda kümnekopikalist täitsamehe pilti, sest — isemõtleemisest hoolega eemale hoitud — nad on harjunud elama päritud, laenatud või ülevõetud tundmustest ja „ideaalidest“. Ja kus nõudmist, seal pakkumist. Et aga rüütli ja caballero'd (mõlemad sõnad tähendavad maa-keeli „ratsanik“) ei näi enam olevat aja- ega kohakohased, siis on terenduse kohalikuks uueks ilminguks: — „peen mees“.

Juba iseseisvuse algaastail üks turunõudmisi hästi haistiv kirjastus andis välja raamatu, kus kogenud autor kolme krooni eest jagas joviaalse vilistlabbassiga õpetusi igale maapoisile selles suhtes, kuidas saada „peeneks meheks“. Nähtavasti raamatul oli minekut, sest kamp Tallinna noorhärراسid pakkus hiljem hoopis kallihinnalisema, selle eest aga juba entsüklopeedilise teose sama eesmärgiga. Ja nüüd on meil terveid majataisi härrasmehi.

Kunagi vihatud ning salaja kadestatud „sakste“ järeleahvimine teatavasti läbib kogu meie seltskondliku stiili. Mõnigi värvimütsi ostnud agulipoiss arvab end käituvat Wales'i printsina, kuigi ta ülespuhutud olek eksimatult osutab kramp-

likke katseid ennast distantseerida kõrtsipidamisega jõukaks läinud isast. Ent kanakesel silmad voolavad üle kallaste: nähes härrasmehes unelma-teostust, korporantess või muidu „daame“ (enamasti armas, reibas, — kuid „kasvatuse“ mõjul jõulukuuske matkiv provintsi-tüdruk) müksab sõbrannat: „ah, milline tore poiss!“ Vaeneke ei tea ju, et too lakitud konglomeraat püksiviigist ning mustast pesust, jämedusest ning komplimentidest, frakist ja lunastamata vekslitest, vaimunüridusest ja välispidiselt tarvitatud moodsa elu leksikonist oleks küll võimeline mägima esimest armastajat provintsioperetis (me operettides esinevadki nagu vanadelt juuksurisiltidelt ära karanud „kavalierid“), elus aga püsib osakindlana ainult peaproovini. Alles prouana taibatakse, et lisaks muule too „täismees“ on tundmusnurask, kes oma naise hingeelust on huvitatud sama palju, kui härg Sixtini Madonnast.

Ja siis lohutatakse end käibiiva sendifilosoofiaga: „mehed on juba säärased“. Ega taibata, kui võrra ennast naeruvääristab teadja ees naine, kes ütleb „mehe“ ja teab ainult seda põrsast, kellega tema isiklikult kord on sisse kukkunud.

Alles abielu — kestes mitte ainuüksi öösiti, vaid ka päeval, argipäeval — näitab „täismees“ loomulikus valguses. Sest kuna abielu ei ole mitte „loomulik“ inimeste seos, vaid kultuurist tingitud, siis seda ei või ka ehitada loomusele, vaid kultuurile. Aga ennast kultuurseks maskeerimine on võimalik kõige enam kuni esimese (vältimatu) pattulangemiseni. Sest üllast inimest iseloomustab eriti ta viis patustada. Mitte see ei ole üllas, kes ei patusta kunagi (see on suurteeskleja, kelle kogu

elukunst on seadunud ta sigaduste jälgede kaotamisele), vaid see, kes patustadeski ei lasku teatavalt tasemelt, vaid patustab noblessiga. Õige inimene ei muutu seaks ei jobnuna ega hüpnoosi all ega kirgede möllus; kes viienda klaasi järel peab ropendama, see on inimeseks grimeeritud seakoon. Kes ei reageeri oma naise heitlustele ja ei märkagi neid, see ei ole mitte „täismees“ ega „põhjamine kare iseloom“ (nende odavate etikettide alla peidetakse tundmusnüridust ja hingejämedust), vaid — lihtsalt loomalikult-egoistlik.

Aga enamik naisi ei vali endile meest, vaid abielluvad kannatamatusest sellega, kes rohkem „välja näeb“ või kes peale-tükkivamalt juhtub olema lähedal. Ning see lähedal-olemine ei ole sisemiste kvaliteetide asi, vaid omade sihtide puudus või

Aino Bachi illustratsioon.

aga naise vaimne vähenõudlikkus. Seda tõendab vastuvaidlematu ning mõtlemapanev tõsiasi, et parimaid naisi ei evi mitte oma aja paremad mehed, vaid hoopis vastupidi.

Fr. Nietzsche ohe: „meil on alati vajalikumat teha kui abielluda: taevast, nii on see olnud minuga“ (Kogutud teosed, XIV köide, lk. 252) ei ole mitte ainult huvitav isiklik pihtimus, vaid tähistab traagilist seadust: Don Juanis peab olema tühiteolast. Nii nagu Mussolinist ei saa kujutella doominot mängimas, nii ei saa kujutella donžuani loova isikuna või töömehena. Kuid siingi on mõisted segi aetud. Mozart oma muusikaga suhkurdas üle Don Juani ja sest ajast on harjumuspärane naistekütt kuulutatud „traagiliseks“ iseloomuks. Kuna tegelikult on vastupidi: Don Juani õige nimi on Loll-Jaan, aga tõeliselt traagiline on tüüp, mida iseloomustab Nietzsche ülaltoodud aforism.

V

Naiste soov-ulmadele leidub vasteid meeste unelmais, kuigi „igaveselt naiseliku“ pettekujude skaala on märksa diferentseeritum naiste omast. „Täis-mehe“ ideaalile vastab meeste man nn. „ilus naine“. Mees nõuab naiselt enne kõike „ole ilus!“, ja kui viimane seda enam ei suuda, võetakse talt kõik naise õigused ja degradeeritakse eideks. Ja kuna sajandid kasvatasid naist liibuvalt kohanduma meeste maitsega, on see kategooriline imperatiiv mõjutanud naiste iseloomugi. Kui paljud saavad oma kena näolapikese või oma vigadeta sääremarjade pärdikuks ja arva-

vad liigseks olla ka ise midagi. Lõpuks nende silmaringitakse neid niivõrd, et nad ei suuda seda ilutsipakest väärikalt kandagi. Nii nagu enamik rikkaist ei oska oma rikkusest midagi väärikat teha, nii ka ilus naine harva oskab midagi oma iluga peale hakata. Sest mõlemad oskused eeldavad intelligenti.

Aga — võrreldes teiste nähtud maadega — pean tunnustama Eesti auks, et meil on võrdlemisi vähe naisi, kes ilusaid sääri peavad küllaldaseks põhjuseks, et olla hellitatud ja jumaldatud, — kuna näiteks Ameerikas „murtud südamete“ börs on saanud seltskonna nuhtluseks, mille vastu Roosevelt hakkab võitlema seadusandlikul teel.

Teadja silma jaoks ei ole naisel välimust olemaski, vaid tal on aspekt. Välimus on ainult hoonel või mööblitükil või vaasil. Sellepärast naiseilu mõiste ongi väga ujuvate piiridega nii ühe inimese juures kui ka ajalooliselt.

Kogu keskaega valitses rüütli iludusideaal — väga lähedane meieaja spordigirli vormidele: sale, tugevad väikesed rinnad, graatsiline, kitsapuusaline. Alles hästisööva ja tasaliikuva kodanluse esilekerkimine muutis naise iluideaali, kuna rikka kodanlase paks naine, ebaaristokraatne, ebaaskeetlik, meeleldi imetavate rindadega, täis köögiliku elurõõmu, nõudis endale tunnustust aja mentaliteediski. Vaesuv rüütlus ja manduv kristlus pidi taanduma peale tungivate maamahlade ees.

Aga varajasem keskaeg ei osanud veel mõistuslikult lahtutada ilumõistet ja tolleaegseis ilusate naiste ülistustes seisavad kõrvuti õrna näojoone või naer-

vate silmade kiitusega daami ratsu ja ohjade kõrge hind. Selles on palju nooruslikku, vaistlikku tõtt, sest naise erootilise koguilmingu juurde kuulub kindlasti stimuleeriva vahendina ka tema rõivastis ja rikkus. Ainult halb südametunnistus püüab seda evidentsust maha salata ja kaeb fetišistlikult ainult veel naise sääri.

VI

On palju kõneldud sellest, et mees ja naine peavad teineteist täiendama tervikuni, olles igaüks vaid osa, — kuid see on võimalik ainult siis, kui murdudel on ühine nimetaja; muidu neid ei saa üldse kokku panna. See ühine nimetaja on abiellujate võrdne tase, mis alles võimaldab assimilatsiooni. Kuidas nad muidu saaksidki — piibli nõude kohaselt — „lihaks tema lihast ja vereks tema verest“. Kui professor abiellub poemamsliga või kunstnik oma passijaga, siis võivad nad küll saada parema teenija ja voodikaaslase, aga kultuurne abiellu see küll ei ole.

J. Vahtra vinjett.

Villem Grünthal-Ridala

viiekümne aastane

Täpsalt kolmekümne aasta eest ilmus „Noor-Eesti“ esimeses albumis lühike luuletus „Talvine õhtu“, mis tähistas kõige ilmekamalt uue ainelaadi, vaatlemisviisi ja sõnastuse sissetungi eesti lüürikasse. Ridala oli tollal kahekümneaastane — nõnda siis nooremaid oma luuletajaist kaaspõlvlaste keskel. Kuid ometi oli just tema see, kes andis esimesena küpse näite sest vastsest luulest, mis pidi varsti maad pärima. Enno uudne mõte ja tunne valgus ta vabavärsis vormituna laiali, Suits harrastas alles kõrgelenulist pateetikat, milles intiimsem elamus veel küllalt mõjule ei pääsenud. Selle vastu viitas Ridala „Talvise õhtus“ otse programmilise sõnanappusega, plastiliselt ja sugestiivselt uut kunsti-tunnetuslikku suunda.

Mööda lõpmata teed
lähevad reed
eha punal,
kuu kahvatul kumal —
kaugele.

Need read ei paku meie ajale ei oma sisu ega vormiga küll enam palju üllatavat. Teissugune oli aga nende mõju kolmekümne aasta eest, meie tookordse üldsõnalise, isikliku ilmema, koha ja hetke tajuta värssi taustal. Neis nähti uut luuleteed ja uut sammujat sel teel. Need tähendasid tervet revolutsiooni poeetilisel rindel.

Kolm aastat hiljem ilmusid „Villem Grünthali Laulud“. Kuigi vaheajal meie moodsa luule mõiste oli juba pisut rohkem sisu saanud, siis esitati siin sellest ometi esmakordselt terve raamat. Ja sellisena pidi see väike vihukene paratamatult nii esmavaimustuse kui -võõrastuse vastu võtma. Aeg on ehk siingi ähmastavalt mõjunud, kuid ometi hoovab sest värsikogust veel praegugi karske ja siiras ilutunne. Ei ole hiljemgi kaunimalt väljendatud meie maastiku melanhoolset, inimest-isikut endasse sulatavat luulet.

Õhtu maile alla vajub päike verevana, —
istun üksi luute sõmeral, —
kevadine meri sinkjas-tumedana
kustub kaugemeelsel kohinal.

Sellele raamatule on järgnenud Ridala elutöö kolme kümnendi kestel. Siin on luulet ja kirjanduslugu, keeleuuringut ning võõraste sõnameistrite ümbersõnastamist eesti keelde. Erakuna eemal püüdes päevaotsinguist ja leidudest on Ridala meie kirjanduse üldliikumisist kõrval olnud, mõnes suhtes vahest taha jäädes, aga mõnes ka ette haarates. Kuid kõigest sellest pole mul enam kavatsust ses väikeses märkuses kõnelda.

Nostalgia

Olin üks linnast välja läinud
Riia maanteed, õhtu eel,
Pikka, pikka taliteed nii käinud,
Süda elevil, hell meel.

Õhtu hämardas ja valgus laskus
Lumeväljad, varja täis,
Sinetasid. Miski vidu raskus,
Tummus nende üle käis.

Tamme väljal seisis puude rivi,
Nagu laevad purjedes,
Mereks lumi, saareks kungas, kivi,
Nii nad purjasid mu ees.

Oli, nagu oleks paisutanud
Nende purjesid virk tuul,
Miski imehoog nad pulli aanud
Merel valgel, väina suul.

Kaugele nad näitsid purjetavad
Kohe randu hämaraid,
Taeva kaugust eemal taotavad
Oma-mandrid, -saari, -maid.

Nende järgi purjas süda rinnas,
Purjas põues hing ja meel,
Mille — ahas olu maine linnas,
Ei vaid kaugus, kõrgus eel.

V. Grünthal-Ridala uuest ilmu-
misel olevast luuletuste kogust
„Meretähti“.

Tahtsin vaid sõnadesse seada oma kaaspõlv-
lase tervituse Villem Ridalale tema tähtpäeva
puhul, meenutades eriti aegu, mil me Soome
lahe teise ranna kaljudel ühiselt nägime „taeva-
laotust laiuvat, selguvat, suurenevat“.

F. T.

Eesti hingest

Terve eluaja merel elanud inimesel on väga vähe ühist sellega, kes kõik oma päevad on veetnud kündes põldu või jahti pidades metsas. Aga ka laplane, kes näeb vaid mõne kuu lumeta maad, ja neeger Kongo äärest, kelle muinasjutudki midagi ei tea jääst, need ei või olla ühesugused inimesed.

Tavaliselt küll vahe nende vahel tuletatakse nõnda: see, kes näeb lund, peab olema väga külm ning tõsine, seda enam, mida kaugemal ta elab põhjas; ja neegrid olevat kuumad ning lõbusad. Kuid säärased otsustused on ekslikud, sest eskimod naervat ühel päeval enam kui sakslased tervel kuul ning neeger võib olla morn ja tumm. Need tuletused on sellepärast ekslikud, et nad seisavad ainult meie kujutelude alusel: mõtleme, kui soojast külma minnes kaotame tuju, et neil, kes alati peavad kannatama pakast, tuju on veelgi pauram.

Väidetakse, et konsonandirohked keeled olevat sündinud külmemal mail kui vokaalirikkad ning et keeled rohkete konsonantidega olevat energilise ja aktiivse sisemuse tunnus, vokaalirikad aga nõrga ja lõdva. Paralleelis sellega seletatakse, et troopiline kliima lõdvastavat inimese ja hävitavat ta tahtejõu. Muidugi sarnane oletus just paika ei pea, sest tahtejõu kaotavad ainult eurooplased ekvaatori all, mitte aga pärismaalased ise. On kaugemalegi mindud ja öeldud, et kõige konsonandirohkemad, eestlase seisukohalt kõige õudsemad, keeled asuvad kliimas, mille aasta keskmine temperatuur pole mitte üle 12° ega vahe kõige külmema ja soojema kuu vahel mitte üle 25°. Kuid kõik need keeled (nagu rootsi, saksa, kaukaasia mägirahvaste, tiibetlaste, kamtšatkalaste, Põhja-Ameerika looderanna indiaanlaste, Lõuna-Ameerika kõige lõunapoolsema osa) asuvad kõrgeis mägedes, nii et seda võiks samuti pidada mõduandvaks. Igatahes aga on siiski kindel, et mingi mõju kliimal on keelele. Ja kui mõjub baromeetriseis ning temperatuur, siis võivad mõjuda ka paljud muud looduslikud tingimused, ning mitte ainult keele kõlale, vaid ka grammatikale.

Oli kindlasti rassi tekkimisele, kui üldse uskuda rassiteooriaid, oluline, kas teatav rühm inimesi elas kõrves või laanes. Säärased maa-alad on küllalt suured, et neis võis kujuneda mingi eriline tõug inimesi ja kohanduda ümbruskonnaga. Kui nad hiljem sellest piirkonnast välja liikusid, siis nad võtsid kaasa senise kuju ja uues kodus ei muutunud enam või mitte väga palju. Ainult siis kui erinevus vana ja uue vahel on liiga suur, kaob saavutatud kuju täiesti, kaob rahvas ja keel, kaovad ehk koguni rassitunnused, nagu vandaalid kadusid Põhja Aafrikas! Kuid araablased, kes

tulid kõrvest, ei sattunud näiteks Palestiinas palju erinevaise tingimusesse ja nad on jäänud neiksamuks; aga siiski on huvitav, et moodne araabia keel Palestiinas kõlab palju enam heebrea keele moodi kui vana klassiline ning et sel samal maa-alal, kus heebrealased ei osanud hääldada š-d, seda praegu ei oska ka araablased!

Keel on üks vastupidavamaid kujusid. Inimene on sunnitud väljenduma ettemääratud kujul, et olla teistele arusaadav, ta peab mõtlema sõnade abil ja ta peab tarvitama samu häälikuid nagu kaasainimesed. See ei jäta avaldamata mõju ta minale, annab inimesele ühe esimesi ja põhilisi kujusid. Aga keel omakorda on tingitud mingist ürgsest ümbrusest ja on nende tunnete väljendus, mis inimesel oli selles. Kui teda õieti osata seletada, eriti ta iseärasusi võrreldes teiste keeltega, siis võime tast lugeda välja, mis siis oli selle rahva algne, praegugi mõduandev kuju, milline oli see esimene tunne, mis on saanud määravaks terve rahva elule. Sest keel on rahvale midagi sarnast, mis inimesele esimene mälestus. See võib olla koguni kadunud teadvusest, unustatud täiesti, aga ta siiski on määravaks inimese elule.

Kõige suuremad erinevused eesti keeles on meile tuntud keeltega võrreldes: tuleviku ning grammatilise soo puudumine ja omastava käände etteasetamine, kuid need pole ainult meie erivara. Mis neist saab järeldada, on kõigepealt see, et eestlane ei liigita asju välisilmas, ta jaoks ei ole olemas väärtusklasse. Sest algselt grammatilisel sool polnud tegeliku sooga midagi tegemist, vaid kõige hinnatumad olid „mees“-sukku kuuluvad asjad. Seal, kus on selline liigitus, endastmõistetavalt üht asja püütakse omandada, teist põlatakse, elatakse nõnda-ütelda jaota-ja-valitse-stiilis. Sest see, kes suhtub välismaailma kui tervikusse ei oma mingit võimuinstinkti, kes liigitab, see ei saagi teisiti, kui peab rajama imperialistlikke, despootlikke riike. Kuivõrd terviklikult me vaatame maailma, ilmneb juba sellest, et ütleme „ülespoole“ ja „allapoole“ ning vanemas keeles „ei sugugi“ on „ei poolegi“. Olla võivad ainult kaks poolt ja needki on olemas vaid inimese seisukohalt ja see, mis poolgi ei ole, seda pole olemas. Aga selle tõttu, et vaatleme välismaailma tervikuna, ise ka oleme tervikud. Sakslane peab ütleva „mein Vater“, aga „meine Mutter“, ta liigitab ennast samuti nagu asju. Kui ta teise vähemväärtusliku liigiga teeb tegemist, siis ta kuulub ise ka sinna, tema väärtus on neist asjust, mis tal on, eestlase väärtus (kuigi see mõistegi on laen) tast endast. — Kuna meil pole tulevikku,

siis meil pole aega filosoofilises mõttes ega liikumist ning mitte ründamisvajadust. Sest tulevik ja asjade liigitamine on väga lähedas ühenduses. Meie eeldame, et tulevik on olevik, ja kuna me seda teeme, elame alati olevikus ning kellelgi ei tuleks mõttesse endale juhtlauseks võtta: alati seesama. Meie rahvakeelne tuleviku minevik: *Kui ma raamatu loetud saan, siis...* eeldab ainult, et olevikus kestav tegevus võib lõppeda ja teine olevik alata. Tarvitseb ainult *saan* asemele panna *sain* ja siis meil on samasugune suhtumine minevikku kui möödunud olevikku. Sakslane aga näiteks tuleviku puhul üldse astub olevikust välja, ta mõtleb alati, et tulevikus teeb midagi sarnast, mida ta praegu veel mitte ei tee. Eestlane sel puhul kui sakslane ütleb: *ich werde tun*, ütleb vast: *küll ma teen*. Ilmekamat vahet üldse on võimatu kujutella, sest eesti väljendus algselt vähemalt tähendas: *ma teen seda küllalt, tublisti, hästi*, nii et see tegevus oleks sarnane, mis kestab kauemat aega, nõuab rohkem jõudu ning selle tõttu on intensiivsem ja vägevam. Kuna aga meil pole tulevikku, siis võime ainult teoreetiliselt aru saada, mis „areng“ tähendab, aga ta olu me ei saa kuidagi taibata, ta jääb meile niisama võõraks mõisteks, kui ta on araablasile või hiinlasile. Ainult need rahvad, kelle keeles on tulevik, võivad mõista, mis tähendab alaline püüdmine saavutamatuks kuulutatud sihi poole. — Meile on alati omanik tähtsam kui asi, sest me ei hinda inimese vara, vaid inimest. Me ei näe asju välismaailmas, mida tuleks püüda endale saada, vaid inimesi või midagi muud, kellega mingid asjad on ühenduses. Indogermaanile või semiidile on tähtis tegutsemine, liigitamine, vallutamine, mitte aga meile.

Kui sarnaseist asjust katsuda tuletada mingit üldnimetajat eestlasele, siis see kõige tõenäolikumalt on kera kaunis hämara ja elastse piiriga, midagi üherakulise amööbi taolist. Ta ei ole joon sihiga lõpmatusse, nagu indogermaan, või laineline joon, mille algus ja ots on samas punktis. Kaktus ei saa areneda, vaid ainult kasvada, lendtäht aga pole teisel silmapilgul sama, mis oli esimesel, — ta areneb. Eestlane kasvab igas suunas ja sellepärast meie ideaaliks ongi inimene, kes kõigiti oleks täiuslik, kes endasse mahutaks terve maailma, kuna indogermaani ideaal on olla ühel alal, ühes sihis ületamatult täiuslik, teha ainsaks see, mis ta on ise. Ütleme ju säästvalt vaimuhaigete kohta, et nad on „puudulikud“, ja instinktiivselt tunneme, et nii indogermaani kui semiidil on midagi puudu, nad on jooned ja ei taha olla kehad.

Et see pole ainult fantaasia, tõestab kõige selgemini võrdlus kirge tähendavate sõnade vahel. Kreeka keeles see on *páthos*, ladina ning romaani

keelis *passio*, saksa *Leidenschaft* (mis küll kindlasti vist on kunstlikult loodud sõna). See sõna võib tähendada nii kirge kui näiteks ristilöödu kannatusi. Meie sõna tähendab aga vaid hõõguva keha kiirgamist. Indogermaanele on see vaev, mis tuleb väljast, mis pannakse peale ja mida inimene peab taluma, meile midagi, mis väljub inimesest endast, keda on kujuteldud päikesetaolise asjana. Tõeluses asi on ju sama, aga meie esivanemad on teda vaadanud hoopis teisest küljest, nad ei ole üldse tulnud sellele, millele indogermaanid.

Kui aga küsida, milline looduslik ümbrus võis olla eestlasil või soomeugrilasil, siis on vaid kaks võimalikku vastust, kas mets või mererannik, igatahes sarnane paik, kus muutlikkust oli äärmiselt vähe; mitte mäestik nagu indogermaanel või kõrb nagu semiitidel. Kestev kohin on see, mis veelgi aitas kaasa, et tuleviku mõistet üldse ei tekkinud, selles kaovad ju koguni piiridki oleva ja mitteoleva, elava ning elutu vahel. On vaid võnkuva kestaga inimene ja väljaspool kohin, mis ei ole asi, aga siiski on midagi väga asjataolist. Sellest ongi tingitud, et me rahvalaulud koosnevad aina korduvaist motiivest nagu litaneiad sumerlaste templeis. Sellest ongi tingitud, et ühetoonilisus meile tundub majesteetlik ning maastikuline kirevus meile paistab kuidagi lapsik nagu piltpostkaart. Euroopa mõtte- ja tundevisiga rikutule meie oma inimesed tunduvad igavad, üksluised ja puised. Kelle hing koosneb keha piiridesse asetatud monotoonsest kohinast, mis ühist võib sellel olla säärase inimesega, kelle hing alati kipub välja kehast, mitte laiali nagu udu või suits, vaid kuskile lõpmatusse kõige otsemat teed. Üks petab end, kui ta kõneleb, et saab teisest aru.

Hugo Masing.

Vahtra vinjett.

Riik uudismaade harijana

Maareformiga on loodud 16 iseseisvuseaasta jooksul 1149 suurmaaomandist kogupindalaga 2.428.087 ha (keskm. suurus 2113 ha) eesti rahvale üle 80.000 uue iseseisva talundi. Eesti rahva maanälga aitas see kustutada aga ainult osaliselt ja seepärast käib maa asundamistegevus uutele maasoovijatele elamisvõimaluste muutmiseks pidevalt edasi. Kuigi mõnelt poolt

Mehed uudismaa laastamistöodel.

on avaldatud mõtteid, et Eesti pind on rahvastikuga juba üleküllastatud ja seega eesti rahva arvu kasv tema praeguses eluruumis paratamatult piiratud käesoleval ulatusel, ei või me jätta hoopis tähelepanu kinkimata neile arvamistele ja kavatsustele, mis liikusid meie maa kohta 17 aastat tagasi, kus arvati, et praegusele rahvaarvule võrdse võõraste kolonistide hulga paigutamine eestlaste maa-alale nende sekka pole sugugi suur kangelastegu ega ime, et „Liivimaal on elamiseks veel väga palju ruumi inimestele, kes tahaksid anduda põllutööle; elab siin ju ühel ruutkilomeetril ainult 23 inimest, kuna Ida-Preisimaal elab 1 ruutkilomeetril 56 isikut“. Tõepoolest on õigust mõlemail, sest arvestades ainult haritavat maad, on meie maa tõesti praeguses olukorras rahvastikuga enam küllastatud

kui mõni suhteliselt tihedamini asustatud lääne- või lõunanaaber, kus aga haritud maa hulk on vastavalt suurem.

Meie tulevik on meie suures uudismaade hulgas, neis looduslikus olukorras seisvais võsastikes ja kännustikes, heina- ja karjamais, milliste saagivõime tõstmiseks inimkäsi vähe või üldse pole aidanud kaasa. Need maad on suures enamikus talude valduses ja nende kultuuri alla võtmiseks on seni puudus olnud kapitalist, tööjõust ja sagedatel juhtudel ka oskustest.

Riigil on asustamiseks kõlvulisi maid riigi tagavaramaaades veel ligemale 35.000 ha, millele võidakse rajada kuni 2200 uut talu. Riigi poolt toimuva asundustegevuse tulemusteks on suured sooasundused Pikavere suursoos Tallinna lähedal ja Lepplaanes Pärnumaal. Kõik see ei ole aga suutnud mahutada põllumajanduses töödsoovivaid käsi ning selle järeldusel on viimasel ajal riigivõim hakanud tundma huvi nende suurte maa-alade kultuuri alla võtmise vastu, mis seisavad inimkäe puudutamata eratalude valduses. Selle suure kasutamata kapitali moodustavad 910.417 ha looduslikku heina- ja 709.890 ha karjamaad. Jõudu mööda on taludes senigi teostatud nende ülesharimist ja intensiivsema viljuse alla võtmist, aga selle aeglane käik ei rahulda meie praeguse majanduselu ja rahvastiku sotsiaalse struktuuri nõudeid. Seepärast on riigi poolt koostatud kava uudismaade ülesharimiseks lähema aja jooksul. Riik omalt poolt

Mets on laastatud.

katsub kõrvaldada need pidurid, mis seni kõige mõjuvamalt on takistanud uudismaade ülesharimist ja mille ületamiseks tihti ei piisa üksiku põllumehe jõust.

Uudismaa harimine vajab töö edukaks läbiviimiseks erilisi, tihti üsna kalleid riistu, mida

Uudissoo küünd 4-hobuse adraga.

peale uudismaa ülesharimist enamail juhtudel enam kasutada ei saa. Sääraste riistade muretsemine käib üksikpõllumehele sagedasti üle jõu ega ole see ka kuigi majanduslik — osta kallis riist, mida kasutada saab ainult lühikest aega ja siis tuleb jätta seisma. Sellest raskusest üle pääsemiseks asutatakse rida riiklikke masinate-riistade jaamu, kust soovijaile vastuvõetava tasu eest laenutatakse vajalisi riistu. Uudissoo künniks annab riik tulevaks suveks välja 100 neljahobuse uudismaa künni atra ja 50 randaali, mis paigutatakse laiali üle maa asjasthuvitatud põllumeesteseltside ja masinatarvitajate ühingu juurde. Jõude seisvate eratraktorite omanikkudega kavatakse sõlmida lepinguid traktorite töölerakendamiseks, kusjuures riik maksab neile iga ülesküntud uudismaa ha kohta preemiat 5—15 krooni. Nii loodetakse rakendada tööle 40—50 eratraktorit, millega on võimalik üles künda umbes 2500—3000 ha uudismaad. Kus aga eratraktoreid vähe, sinna asutatakse riiklikud traktorijaamad, milliseid eelolevaks suveks asub tööle 10 ümber.

Lõpuks tööinnu tõstmiseks hakkab riik põllumehe tööd premeerima. Preemiade suurus oleb tehtud tööde kulukusest, mispärast nende määr on kõikuv. Nii makstakse preemiaid 1 ha kohta:

maa kuivenduse eest	10—25 kr.
juurimise eest	5—25 „
künni eest	5—10 „ jne.

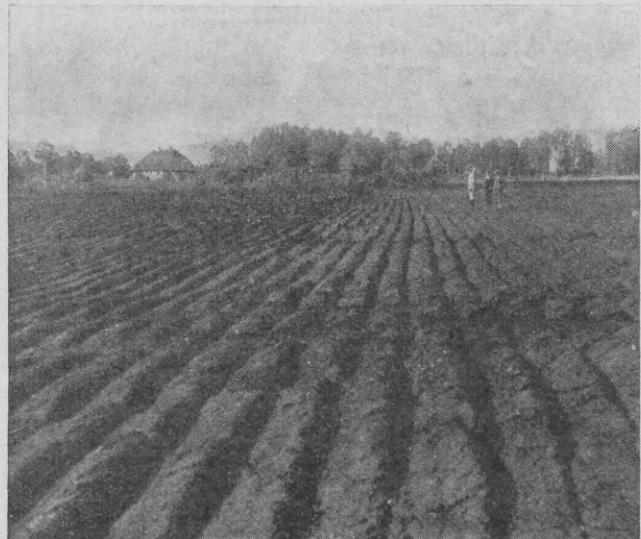
Poole preemia väljamaksmine sünnib pärast künnitööde teostamist, kuna teine pool kuulub maksmisele alles pärast kultuurkamara saavutamist ülesharitud maal. Vaatamata tööde rohkusele ei või preemia kogusumma 1 ha kohta tõusta üle 50 krooni. Kui ümberkünniks kasutatakse riiklike traktorijaamade või riiklikku

Uudismaal kasvab esimese viljana lopsakas kaerapeluski segatis.

soodustust saaja eratraktoripidaja traktoreid, siis loomulikult preemiat künni eest ei määrata, kuna ju toetus läheb siis traktorijaama kaudu.

Kirjeldatud uudismaade harimise aktsioon on oma iseloomult ja ulatuselt peale maareformi esmakordne nähtus, kus riik nii suurel määral agraarpoliitiliste võtetega püüab mõju-

Ideaalselt küntud uudismaa.

tada meie põllumajanduse arengu suunda. Et selle töö läbiviimine on väga vajalik, selles pole mingit kahtlust. Peame kord asustama oma eluruumi ise tihedamalt, ise seda otstarbekohaselt kasutama, et võtta ahneil naabreil isu oma pilke meie maa järele saata. Uudismaadest seni kasutamata varade majanduslikku ringkäiku toomine kindlustab tugevalt meie majanduslikku võitlusvõimet ja seisukohta, võrreldes nende riikidega, kus need varad juba kasutatud, suurendab meie rahvamajanduslikku sissetulekut ja tõstab rahva elatisstandardi ning peasi: annab kodumaal „peale varju ja kätele tööd“.

E. J-soo.

Sisesekreetsioon

Huvitavamate avalduste hulka inimese elutoimes kuuluvad kahtlemata sisesekreetsiooni nähtused, mis mõjustavad kogu organismi kujunemist ja tegevust. Sisesekreetsioon seisab selles, et teatud erilise ehitusega rakkudest koosnevad moodustised-näärmed produtseerivad ja saadavad verre erilisi vedelikke — hormoone, mis mõjustavad elavat organismi ja selles toimuvaid protsesse juba väga väikestes hulkades ja lahjas kontsentratsioonis. Mitte kõigil inimese kehas esinevaid näärmeid ei ole sisesekretoorseid ülesandeid, vaid hormoone valmistab ainult osa neist.

Üheks väga tähtsaks sisesekretoorseks näärmeiks on nn. kilpnääre, mis asub veidi allpool kõrisõlme ja osalt selle kohal. Selles näärmes valmiv vedelik mõjustab inimese füüsilist ja vaimset arengut õige suurel määral, eriti noores eas. Kui kilpnääre on puudulikult arenenud või vigastatud, siis ei toimu organismi üksikosade väljakujunemine normaalsetes proportsioonides. Kasv jääb kängu ja üldine areng ei toimu normaalse kiirusega. Ka peaaegu ei arene küllaldasel määral — inimene jääb idioodiks. Kui vanemas eas kilpnääre opereeritakse välja mõne haiguse puhul, siis tekib hiljem rasva ladestumine naha alla. Nahk muutub kahvatuks ja tursunuks, ainevahetus raskeneb. Inimese iseloom muutub flegmaatiliseks, apaatseks, ükskõikseks. Vastupidisel juhul — kui kilpnäärme tegevus on elavam ja ta se suurem tavalisest, toimub inimese areng kiirelt. Indiviid saab väga vara küpseks, kuigi tema kehakasv jääb väiksemaks. Ühenduses kilpnäärme elava tegevusega kiireneb ka ainevahetus kehas, samuti hingamine ja südame tegevus. Inimene jääb kõhnaks. Üldine ainevahetuse kiirenemine ja sellest olenev kõhne-maks jäämine tuleb toime ka siis, kui süstida rasvunud inimese verre kilpnäärme vedelikku või anda kilpnäärme ekstrakti arstimina sissevõtmi-seks. Sel põhjusel tarvitatakse neid vahendeid sageli saleda joone taotlemisel. Ka inimese hinge-ellu avaldab mõju kilpnäärme elavnenud tegevus. Inimese iseloom muutub kärsituks, temperament-seks, püsimatuks, rahulolematuks. Aga veel kau-gemalegi kandub see mõju: On nimelt leitud, et kurjategijatel, keda ei saa parandada mingi karis-tus-ega kasvatusvahendiga, on kilpnääre ebanor-maalselt suur ja elava toimega — olles nähtavasti nende inimeste roimarliku hingeelu põhjustajaks. Siit järgneb, et selliseid inimesi on võimalik pa-randada kilpnäärme osalise väljaopereerimise teel. Samuti on võimalik võita inimese alatist norutun-net ja meeoleolu langust kilpnäärme hormooni verre-süstimisega.

Otse kilpnäärme taga asuvad neli nisuterasuu-rust näeret, millistel on organismi elus väga suur tähtsus. Kui need näärmed operatsiooni teel eemaldatakse, sureb inimene varsti peale seda äge-datesse krampidesse. Nende pisikeste näärmete vedelik, mida tekib vaid paar väikest tilka päevas, reguleerib kaltsiumi jaotust kehas. Kaltsium aga leevendab, pehmendab närvide kaudu lihastesse tulevaid ärritusi. Kui kaltsium ei ole küllalt hästi jaotatud, kui puudub lisakilpnäärmete hormoon inimese organismis, siis iga pisemgi ärritus, mis tavalises olukorras ei põhjustaks mingeid korrapä-ratusi, kutsub esile ägedaid krampe, mis toovad kaasa surma. Samade näärmete kidurus põhjustab ka hammaste mitteluustumist.

Tähtsaid sisesekretoorseid ülesandeid omab ka nn. maoalune nääre, mis seedimisprotsessist osa-võtvate vedelikkude kõrval töötab välja nn. insu-liini, mille puudumine veres kutsub esile raskeku-julise suhkruhaiguse. Praegu on maoaluse näärme kudedest valmistatud insuliin üheks mõjuvamaks vahendiks suhkruhaiguse vastu.

Veidi ülevalpool südant ja osalt selle ees asub nn. harknääre, mis on tegevuses normaalselt ai-nult laste organismis kuni puberteedieani. Tolle näärme hormonaalne tegevus soodustab kasvu. Intensiivselt töötava harknäärme omanik kasvab hiiglaseks, kusjuures tema küpsemine toimub veidi hiljem tavalisest ajast. Pärast inimese sugulist küpsemist kiduneb, atrofeerub harknääre.

Huvitavaiks näärmeiks on kahtlemata ka nn. neerupealsed näärmed, mis oma eriosades tööta-vad välja adrenaliini ja holiini. Huvitav on siin märkida, et need hormoonid on oma mõju poolest vastanditeks teineteisele. Adrenaliin kiirendab sü-dame ja aeglustab soolte tegevust, holiin aga mõ-jub just vastupidiselt. Adrenaliin on esimene hor-moon, mida on suudetud valmistada kunstlikult, sünteetiliselt. Seda tarvitatakse arstimina juhtu-mitel, kui on vaja kiirendada ja ergutada südame tegevust. Kui adrenaliin ja holiin üldse puuduvad veres, s. t. kui neerupealne nääre kaotab tegevus-võime, siis järgneb sellele surm. On tehtud kind-laks, et neerupealsete näärmete hormoonid regu-leerivad inimese nahapigmenti, värvaine hulka. Neegritel ja teistel värvilistel rassidel on neeru-pealsete näärmete tegevus, samuti nende kaal suu-rem kui valgeil. Neerupealsete näärmete haigestu-mine tuberkuloosi kutsub esile haiguse, mille pu-hul inimene jääb nõrgaks, tema nahk omandab pronksi värvi, muutub kuivaks ja läikivaks. Haigus lõpeb sürmaga.

Ka peaaigus asuvad kaks väikest, kuid väga tähtsat sisesekretoorsel nääret. Neist üks nn. ajuripats mõjustab inimese luude kasvu, eriti nooruses. Kui ajuripatsi ja teiste kehalist kasvu soodustavate sisesekretoorsete näärmete ühistoime on elav, võib inimene kasvada hiiglaseks. Kui aga vanemas eas vigastatakse kuidagi ajuripatsit, siis hakkavad teatud luuosad ebaproportsionaalselt kasvama. Nina ja lõug kasvavad pikaks ning etteulatuvaks, samuti suurenevad ebanormaalselt sõrmed jne.

Pealuukoopas leidub ka herneterasuurune käbinääre, mis on elavas tegevuses kuni inimese seitsmenda eluaastani. Ka selle näärme hormoon soodustab inimese kasvu, kuid tema peatähtsus seisab selles, et ta hoiab ära inimese liiga varast sugulist küpsemist. Kui see nääre mõnel põhjusel on vigastatud, siis inimene valmib suguliselt liiga vara, kusjuures ta üldine kehakasv jääb hoopis kängu. Kui aga käbinääre funktsioneerib liiga elavalt ja produtseerib hormoone kauem oma normaalsest tegevusajast, siis kasvab inimene väga suureks, kuid on suguliselt kaua valmimata.

Lõpuks ka sugunäärmed on oma teiste eriülesannete kõrval tegevad sisesekretoorselt. Üldiselt on tuntud fakt, et ühenduses sugulise valmimise lõpule jõudmisega jääb seisma organismi kasv, olles saavutanud siis oma maksimaalsed piirid. See kasvu seismajäämine on põhjustatud sugunäärmete tegevusest.

Sisesekretoorsed näärmed oma hormoonide abil mõjustavad kogu meie organismi eriti kasvuperioodis, kuid suurel määral ka kogu eluaja vältel. Nad reguleerivad mitte üksnes füüsilisi funktsioone ja normaalset kehalist arengut, vaid neist oleneb väga suurel määral ka inimese vaimne olemus, sest sisesekreetsioonist sõltub peaaegu aremine, inimese sisetunne, temperament ja iseloom. Hormoonide hulk, mis eristub sisesekretoorseist näärmeist ööpäeva jooksul, on õige väike — maksimaalselt paar kuupsentimeetrit, kuid neil on omadus avaldada oma mõju ka väga väikestes hulkades. Nii evivad näärmed, milliste raskus moodustab vaid väikese mürdosa kogu keha kaalust, võimet reguleerida kogu meie eluprotsessi. Kui sisesekreetsioon on normaalne, areneb kogu inimese olemus normaalselt. Ebaproportsionaalsus vastavate näärmete tegevuses aga kutsub esile haigestumisi, rikkeid organismis ja viib inimese tasakaalust välja.

Sisesekretoorsete näärmete kudedest valmistatud arstimitega on võimalik mõjustada inimorganismi teatud suunas. Kui keemikutel ja arstidel õnnestub täpselt kindlaks teha hormoonide keemiline koosseis ja ehitus, siis pole enam kaugel ka see aeg, mil neid võib valmistada sünteetiliselt, kunstlikult. Vastavate hormoonide süstimisega või

ÕNN

Sellest tunnist saadik, kui meie esi-isa ja -ema taga Eedeni uks kinni langes, otsib inimene valus ja palgehigis oma kaotatud paradiisi — õnne. Sama legendi järgi olid rõõm ja mure, hea ja kuri juba loomisest saadik olemas — hea- ja kurjatundmise puu viljas ja ussikeeles.

Meie metsik esi-isa oskas juba hästi koopa-tule ääres oma lihtsa valu pisaraisse valada. Sama, ainult lõputa peenendunud nukruse nutavad tänapäeval ravitud ripsmed udulisse taskurätti. Kurdame oma kaotatud paradiisi, halame unistuste haua.

Kes on see, ja kus ta on, keda otsime? On see sinilind, kes oksalt-oksale lennates petlikult avatleb? On see kauge kangastus kõrbevas liivameres, mis eales ei saabu? Või on see meie ise, keda me enesest, nii ligidalt ei taipata otsida?

Nutame, kui me ei ole õnnelikud, nutame ka, kui oleme õnnelikud. Rõõmu-eo targates mõtlemes, et on nüüd saabunud me kauge unistuse käskjalg. Kuid see külaline ütleb: sündisin ainult sinu südames, sinu südames surengi, ainult mu varju projekteerid sa enesest välja kaugusse. Usume siis: õnn on ainult me rõõmus meel, lõbutunne, heatuju.

Millal siis oleme rõõmsad, tunneme end hästi? Kui oleme täitnud oma ülesande hästi. Ja oleme õnnatud, kui ei ole seda teinud.

Palgehigis oleme pandud orjama leiba. Sündimine ning saamine maailma masinvärgis on ainus suur ülesannete täitmine. Pime taim joob mulda ja päikest, võrsutab õisi ja kannab vilja. Metsloom ehitab pesa, sigitab peret. Inimest piitsutab käsusõna: teid saagu palju, ta ehitab terasest mulda ja õhku pesa, mis eales ei valmi.

Verepisara nutab meie lihtsam vend — puu, kui roobitseme ärnutult ta õied. Nukraid pisaraid valab peni, kui uputame ta võsukesed. Nad on õnnelikud, kui saavad täita oma ülesannet.

sisseandmisega oleks võimalik kutsuda esile teatud soovitud muudatusi kogu inimese füüsilises ja vaimses olemuses, mõjustades tema kasvu, temperamenti, meeolu jne. Sisesekreetsiooni üksiknähtuste täpne uurimine ja saadud kogemuste praktiline rakendamine võib kaasa aidata hoopis uue lehekülje pöördumisele, eriti arstiteaduses, aga ka muudes inimese elutoimega seoses olevais teadusharudes.

A. Uibo.

Inimeselu on keerulisem kõigest elavast maa peal. Inimese vaimu prožektor on helestanud maailma hämarust ja inimene ei ela üksi omaette, vaid suure ühiskondliku organismina.

Kuid kes on õnnetuim kõigest elavast, on see sama inimene. Sest inimene tihti ei täida eluülesandeid, ta põgeneb tahtlikult neist. Ühiskonna tohutu sipelgapesa annab erisuguseid kohustusi, ülesandeid. Samas suures organismis aga kardab iga rakuke end kaotada ja omab oma indiviidi maksmapanu tungi. Nagu määratu laane võsusid kihutab see võimuiha meid sirguma. Ent taim, kes on vähe saanud kevadepäikest ja vihma, ei usaldagi hakata tõstma latva. Meil ei ole tihti küllaldaselt julgust eluülesannete ületamiseks ja me põgeneme neist siis. Meie edevus kardab teha vigu ja me auahnus ei lepi viimse kohaga. Nii kas üldse loobume tegemast, millega on kindlustatud lahingut mitte kaotada, ja — hukkume. Või täidame sunnitult oma eluosa ja — kiratseme. Meie ei jaata elu, nagu see on antud, vaid loome kujutelu oma paradiisi. Mida suurem on me eluhirm, seda tõelisuskaugem on me unistuskaar ja seda õnnetumad oleme. Siis räägime elu hallusest, karmusest. Florenzi poeete jookseb küllalt ringi, kellele abielu oma madonnaga on proosaline püritus; nad ei anna aru enesele, et neil julgus puudub selle lihtsa ning automaatse eluülesande lahendamiseks, mida tõrkumatult täidab juba taim või loom. Pettumus... milline iseloomulik sõna. Tähendab: tuli teisiti, kui kujuteldi. Järelikult: kujutelu oli vale. Elu on pettumuste rida — tähendab valekujutelude rida. Meil oli tarvis elu vaadata läbi roosade prillide. Kui me ei näinud teda roosana, paistis ta meile must. Kuid elu ei ole ei roosa ega must, ta on nagu ta on: värvitu, läbipaistev allikavesi.

Meie pääseme pettumusist, kui jätame oma valekujutelmad. Kui meile isiklik õnn ei ole enam probleemiks, vaid elame, jaatame lahtise rinnaga elu, nagu ta on: — siis oleme meie õnnelikud. Õnn tuleb meie juurde, kui me ei otsi teda, ja seda kaugemale põgeneb ta, mida rohkem teda püüame. Oleme rõõmsad, kui rahuldume sellega, mis me oleme ja võime. Oleme õnnelikud, kui harime ja kasvatame ilusaima õie, mida meie puu võib kanda. Ja seda võime parimini, kui armastame iseend kui jumalikku sädet, kui armastame heledat päikest ja puhast õhku, mida meie joome, kui armastame kõiki neid teisi kasvajaid eneste ümber, kes üksteist toetavad oma oksadega, varjavad tormide eest oma tüvikutega. Õitsta päikeses, tunda rõõmu oma olemisest ja tegemisest suure maailmapuu lehekesena ühes kõigi oma kaaslastega — see on puhas, selge õnn. Selleks on tarvis ainult julgust ja — armastust.

Ado Säarits.

Marssal Pilsudski ja Poola

Mitte kergesti ei saanud Józef Pilsudski rahvakangelase nime. Ta elu tähendas algusest peale tööd, hädaohtu, puudust ja eneseohverdust. Juba tema lapsepõlv, mis langes ühte Poola ajaloo raskeima ajajärguga, oli tumestatud riigi hädast. Tol ajal, möödunud sajandi kuuekümnendail aastail, möllas Poolas vene tsaarivalitsuse terror. 1863.—64. a. mässu vere- ja tulemeri tõstis raske reaktsiooni Peterburi poolt. Hävitati viimased poola elu avaldused, suleti viimased poola koolid, poola keel heideti välja ametiasutistest. Kui üksteist aastat peale mässu lämmatamist väike Pilsudski kooli läks, oli see juba vene kool, mitte ainult keele, vaid ka meelega poolest.

Keskkooli lõpetas Pilsudski Vilnos, mille järel ta end tahtis arstiteadusele pühendada. Varssavi ülikoolis kiusasid vene võimud poolakaid taga, see oli täidetud venelasist, kellele pakuti eriti soodsaid tingimusi. Tarvis oli valida ülikool kauges Venes. Ja nii siis sügisel 1885 on Pilsudski Harkovis arstiteaduskonna üliõpilane.

Pilsudski impulsiiivne, elav intelligents sunnib teda juba siis ühiskonna elust elavalt osa võtma. Tuldvõttev akadeemiline noorsugu väljendas end üliõpilasmässus 18. ja 19. veebruaril 1886. Aktiivsemaks kihutajaks oli sealjuures Józef Pilsudski. Ülikooli võimud karistasid teda seitsmepäevase arestiga ja hoiatusega, et säärase asja kordumisel ta ülikoolist välja heidetakse.

Mõned kuud hiljem täitis rektor oma ähvarduse. Sest ajast peale olid tolleaegse vene ülikooli ukSED Pilsudski ees suletud. Asjata püüdis ta astuda Poolaski tol ajal hästi tuntud Tartu (Tartu) ülikooli — kõik tema palved lükkati tagasi. Võib-olla oleks see siiski korda läinud, kui altkäemaksu oleks makstud, mida vene võimud heameelega vastu võtsid. Kuid vahepeal sündis midagi, mis viis Pilsudski teise ülikooli — elu ülikooli.

See oli 1887. a. Peterburis sõlmis rühm üliõpilasi vandeseltsi, mille ülesandeks oli Aleksander III tapmine. Vandeseltsi algatajaks ja hingeks olid Aleksander Iljič Uljanov (Lenini vend), Pjotr Ševõrev, Vassili Ossipov ja mõned poolakad. Kaudselt oli sellesse segatud ka Józef Pilsudski vend — Bronislaw Pilsudski, Peterburi ülikooli üliõpilane. Tema korteris korraldati põrandaaluseid koosolekuid ja tema pool määrati kindlaks tegevuskava.

1. märtsil 1887, s. o. atentaadi nurjumispäeval, arretereeris politsei suurema osa vandeseltslasi ja asetask nad Peterburi süngesse vangimajja. Vilnos elutseva Józef Pilsudski juures korraldati läbiotsi-

Marssal Pilsudski.

mine ja, kuna tema juures leiti kaks varemalt arreteeritud venna kirja, vangistati ka tema.

Kohtuprotsessil mõisteti osa vandeseltslasi surma (Uljanov, Ossipov, Generalov, Andrejuškin ja Ševõrev), Bronislaw Pilsudski aga 15 aastaks vangi, millise karistuse ta Sahalinil kandis. Józef Pilsudski mõisteti õigeks, karistades teda ainult administratiivsel teel viieks aastaks Siberisse saatmisega.

Suur Siberi raudtee oli tol ajal alles kavatsusel. Suure teekonna Tjumenist Irkutskini, mille pikkus mitu tuhat kilomeetrit, sooritas Józef Pilsudski, kes vaevalt üheksateistkümne-aastane, äärmiselt raskeis oludes.

Kuid vangipõlve vaevad ei suutnud seda noormeest murda. Just vastupidi, need kõvendasid tema üldinimlikke ja rahvuslikke ideaale. Seal,

Lena jõe ääres taigas ja Burjato-Mongoolia kõrves sündis temas riigimees, juht ja mõtleja. Kui ta viie aasta pärast kodumaale tagasi tuli, oli ta nagu suplustest karastatud, valmis tundma õppima tõelikke teid, mida ta pärast nii julgelt käis.

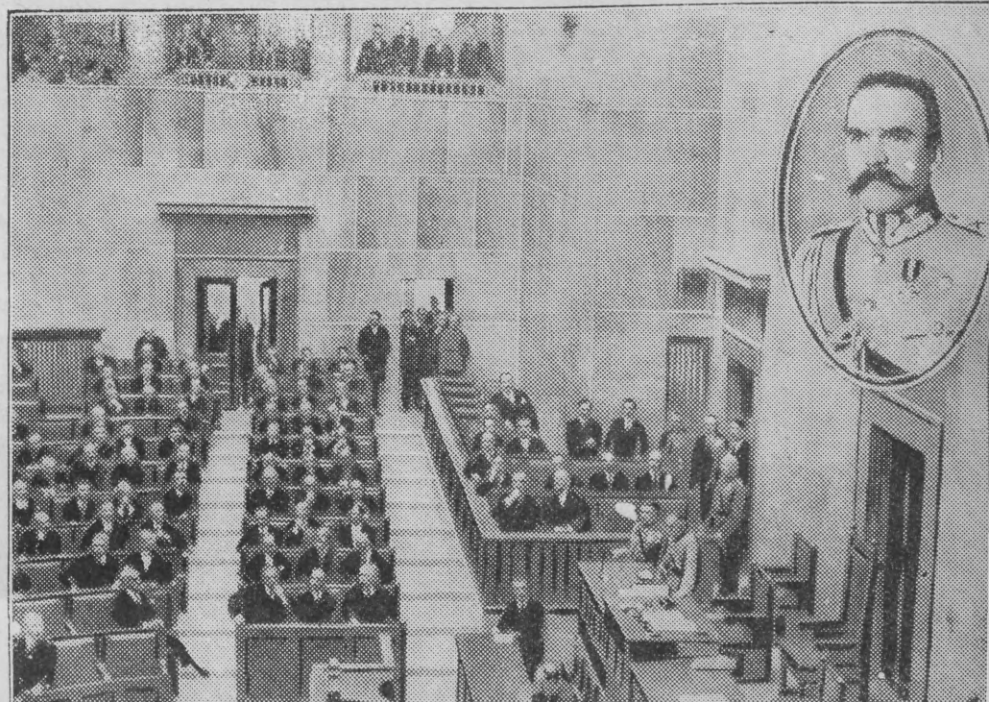
Juba 1894. a., seega vaevalt kaks aastat peale Siberist tagasitulekut, paistab tema tegevus vene politseile kahtlasena. Kuid seekord Pilsudski ei taha passiivselt võimude lõksu langeda. Ta põgeneb Inglismaale, kus töötab ühes praeguse vabariigi presidendi prof. Ignacy Mościckiga ja paljude teistega, kes pärastpoole etendasid suurt osa Poola elus. Hiljem asub ta Austria alla läinud Poola maa-alale, lõpuks ebalegaalse isikuna Venepoolasse. Valenime all elab ta Lodzis, kus toimetab põrandaalust lehte „Robotnik“.

1900. a. avastas politsei selle trükikoja ja Pilsudski arreteeriti. Kuid ootamata kohtuotsust põgeneb ta haigemaja-arsti dr. Mazurkiewicz'i abil, kes oli pärast Poola vabastamist kauaaegseks Varssavi ülikooli rektoriks.

Nüüd algab elav konspiratiivne tegevus ja lõpuks ka relvastatud jõu tarvitamine. Peale Venes Jaapani sõja kuulutamist sõidab Pilsudski otsekohe Jaapanisse, et paluda selle valitsuselt abi mässu tõstmiseks Poolas. Need püüded paralüeeriti aga tema poliitiliste venesõbralikkude vastaste poolt.

Tagasi tulnud kodumaale, jatkas ta oma pingutusi. Tal läks korda asuda sotsialistliku partei etteotsa, mis alustas võitlust iseseisvuse eest. Revolutsiooniline terror, mis oli tugev Venemaal, võttis Poolas eriti terava kaju. Sest Poolas ühines klassivõitlus rahvussallimatusega. Üheskoos astuti välja vallutaja vastu.

Peale revolutsiooni nurjumist asus Pilsudski uuesti Austria poolt vallutatud Poolasse. Suure arvu Varssavi emigrantidega lõi ta Aktiivse Võitluse Ühingu, mis pärast Küttide Liiduks ümber korraldati. Austria valitsus vaatas sel korral hea-

*Poola seimi istang.
Ovaalis marssal Pilsudski.*

Marssal Pilsudski mängib kaarte oma kahe tütrega.

tahtliku pilguga poola ettevalmistustele, mis olid ilmselt ida naabri vastu pööratud. Kasvav Austria-Vene konflikt läks ikka teravamaks, nii et iga Vene vastu sihitud aktsioon oli Austriale meelt mööda. Pilsudski hüüdsõna: kõigepealt tuleb hävitada Poola suurim vaenlane, leidis vastukõla Krakovis ja Lvovis asuvate poolakate hulgas. Sel alusel kasvas tugev sõjaline organisatsioon, mille ülesandeks oli relvastatud väljaastumine Moskva vastu.

Juba tol ajal (1907—1911) näib Pilsudskile Austria-Vene kokkupõrge möödapääsmatu olevat ja Euroopa sõja võimalus võtab ikka reaalsema kuju. Veendunud suurte sündmuste lähenemisest, valmistab ta kiirelt noorsugu relvastatud väljaastumisele ja püüab vanemaid oma algatuste poole pöörata. Ta ei piirdu üksnes poolavaliku organisatsiooni loomisega Austria territooriumil, vaid püüab seda teha igal pool, kus kuulda poola keelt. Nii kattub kogu Poola, Ukraina ja Valgevene, rakkude võrguga, kes täidavad peakomandandi — Pilsudski — käsku, samuti väljarändajate keskused Šveitsis, Belgias, Prantsusmaal, Ühendriigis ja Brasiilias.

Ainult tänu Pilsudskile oli Poola 1914. aastaks ette valmistatud. Tema, maa alt tõusnud, vallutatud riigi juht, väljarändaja, kelle pea eest oli tasu määratud, kuulutas mobilisatsiooni ja tal läks korda koguda oma lipu alla mõni tuhat poola noormeest. Sellest noorsoost, kes tänapäev Poolat valitseb, organiseeris ta oma leegione.

Revolutsioon tsaaririigis, Poola riippumatuse kuulutamine Petrogradis ja Kesk-Euroopa riikide poliitika sundisid Pilsudskit 1917. a. lahti ütlema Saksamaast ja Austriast. Ta vangistati ühes oma leegionäridega, saadeti Magdeburgi kindlusse, kus istus vaherahu kuulutamiseni.

Vabanev Poola tervitas teda kui päästjat. Kellegi mõttesse ei tulnud, et riiki võiks keegi teine valitseda peale tema. Loodud Regendi Nõukogu andis kõhklemata tema kätte rahva saatuse ja tuleviku.

Pilsudski asus äärmiselt suure energiaga tööle. Tuli kõik ei millestki luua. Poolat läbisid hulganaha saksa vangist vabanenud vene sõjavangid ja lugematu arv desorganiseeritud saksa sõdureid, korratult põgenedes kodumaale. Pilsudski käskis, sööta sõjavange, sõlmis lepingu saksa sõdurite nõukoguga, surus valju käega maha anarhia katsed ja asus kogu innuga sõjaväe, vastsaavutatud iseseisvuse aluse formeerimisele.

Siis algas sõda Venega. Võidu, kaotuste ja lõpuks võidu päevad. Ida pealetung löödi lõplikult tagasi. Pilsudski nimi on igavesti kirjutatud ajalooesse.

Peale sõda valitseb Pilsudski edasi Poolat. 1923. a. lõpul jätab ta juhtimise ja läheb erru. Ta elab oma suvemajas Varssavi ligidal ja elatab end ajalooramatute ja memuaaride kirjutamisest. Ta loobub pensionist, ja kuna tal pole mingit isiklikku varandust, kannatab ta isegi puudust.

Poola kohale kogunesid tol ajal uuesti pilved. Erakondade kauplemised, protektsionism ja üldse kõige halvemad poliitilise korrupsiooni nähtused võtsid võimust. Pilsudski jälgis eemal seistes kõike seda terava pilguga. Luges Poola iseseisvust enda teeneks, hoiatas ta neid, keda tarvis, et sääranane olukord sunnib teda interventsioonile. Ja ta võttiski selle ette 1926. a. maikuu. — — —

Hoolimata võimust ja sellega ühendatud meelitustest, jäi Pilsudski lihtsaks inimeseks, kes enesele isiklikult midagi ei nõudnud. Kogu oma nooruse ja mehepõlve saatis ta mööda puuduses. Kunagi pärast ei mõnuldud ta külluses ega rikkuses. Tema igapäevane toit ei eraldunud palju sellest, mis ta kasutas pörandaalusena. Maganud nooruses konspiratiivse korteri kõvas voodis, ei unistanud ta ka hiljem pehmeist sulgedest. Elades pool elu puuduses, ei ihaldanud ta varandust, mida talle vaba Poola oleks võimaldanud. Ta jäi lõpuni sama lihtsaks, nagu oli siis, kui andis leegionide juhina oma viimase krossi rahva heaks. — — —

Nüüd on see suur mees surnud. Ta maetakse Krakovis, tema süda viiakse Vilnosse.

Mai ei tulnud tänavu nii, nagu aprilli lõpul arvata võis. Lõunatuulte asemel puhusid vinged põhjatuuled. Kased ei jõudnud rohelisladvulisteks ning esimestele sinililledele ei seltsinud valged ülased. Haugkoeb veel, sest kollase konnakapsani on tükk aega. Kuid kagu on kohal — kukub kuuse ot-

Munamägi... Kodumaa, ei — Balti — kõrgeim mägi! Praegu eksib siia veel üksik ja harva, pühapäeviti. Aga varsti, võib-olla juba nädala paari pärast, ning suvel, siis on siin elu, siis on siin rahva rändamine!

Igäüks, kes satub kuidagi Võrumaale, peab nagu kohuseks külastada Munamäge. See on

teised laiemad, ühed sirgemad, teised käänulisemad — nagu hallid paelad üldiselt veel mustal maal, roheliste rukkioraste põldude kõrval ja lähedal. Näe, otse siinsamas, peaaegu nagu nina all kükitab haanja-mehe vilets viltuvajunud onnike, kus on võib-olla kümme suud iga päev leiba küsimas ja kus muret palju. Seal teine, kolmas, neljas... haanjamehe küürus onn viletsa liivamaa künkaserval. Midagi suurt ja rikast ei näe sa siit, Munamäe tipust. Ainult vaateveeru avarus on ääretusest ja ilust rikas, ning just see toobki siia kevadeti ja suviti turiste kaugelt ning lähedalt.

Siit olevat näha 18 kiriku tornid, nende seas ka Pihkva kullatud sibulakuplid ning sihvakad-sirged Riia tornid. Siit on nii palju korraga ilu ja vaesust näha, ning seepärast vist siin härduki süda, ning sa ütled poolkuuldavalt: ilus ja armas Eesti! Just siis tunned kõige enam, kui armas on kodumaa!

Arvulised andmed kõnelevad niisugust juttu, et kümme viimase aasta jooksul on keskmiselt igal suvel 10.000 inimest Munamäel käinud. Tegelikult ulatub see arv märksa kaugemale, sest iga Munamäel käija ei kirjuta oma nime Munamäe vaatetorni külalisteraamatusse, kust eelpoolsed arvud on võetud.

10.000 inimest on suur arv Munamäe kohta. Suur arv just selle poolest, et Munamägi on kaugel keskustest ja õigegei raske ligipääsuga. Ent sellele vaatamata on Munamägi turistile Mekka, ning see asjaolu kohustab samme astuma selleks, et Munamägi oleks kergemini kättesaadav, ning et sinna minnes turistil oleks võimalus kui mitte paariks päevaks ja kauemaks,

Tee Munamäele.

sas külmalaulu, ning egas pääsuke, päeva-sooja mees enam kaua oodata lase!

Külm on, aga kevade on siiski! Ja kui sa kevadet mädalal ei tunne, siis kõrgel seda enam. Oi, tule siia, Munamäe tippu, ja sa veendud, et kevade on siiski siin. Näe, vaateveeru avarus pole enam elutu ja kurb, nagu nädala paari eest! Juba naudid sa siit värvisid ja vorme! Juba tajud tuuleski, pilvede sõudmises, puude kohinas, et on kevade, kuigi puhuvad külmad põhjatuuled ja õhetuse asemel nagu sinendab!

saanud turistidele Mekkaks. Ning selles pole ka midagi imestada — mitte kuskilt mujalt ei näe sa korraga nii palju enese kodumaad kui siit, Munamäe tipust. Põhja ja lõunasse, idasse ja läände — igale poole võid sa vaadata, ning kui huvitav — sa ei väsi vaatamises. Panoraam on lai, peaaegu ääretu ja üliavar. Kümnete ja kümnete kilomeetrite viisi põldusid, mägesid, metsasid, soid, orge. Siin-seal vaatavad vastu järvede sinakad sõõrid või ovaalid. Siit ja sealt tulevad ja lähevad vingerdavad teed, ühed kitsamad,

siis vähemalt kuskil ulualust leida ja kas või leiba ja piimagi kehakinnituseks saada. Praegu puuduvad aga võõrale kõige minimaalsemad ja häda-vajalikumadki „mugavused“.

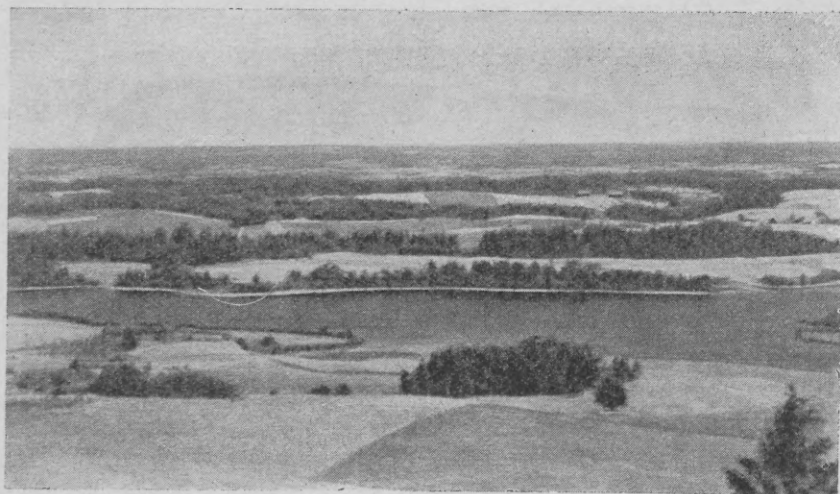
Paneb otse imestama, et ise-seisvuse ajal pole arusaamisele jõutud, et Munamägi on seda väärt, et ta külastajad siit tarviliku eest võiksid leida. Ning imelik, Eesti vabariigis pole ühelgi äri- ja rahamehel mõttese tulnud Munamäele turistide kodu ehitada, millega oleks tuhanded rahuldatud ja millega ärimees võiks tuhandeid teenida.

Tahaks loota, et Munamägi lähematel aegadel leiab enesele peremehe, kes isalikult võiks ja saaks hoolitseda nende tuhandete eest, kes kevadeti ja suveti sammud seavad Balti kõrgeimale mäele. Munamägi ja selle maaliline, rahutu ja kirglik-kaunis ümbrus väärivad paremat hoolitsust.

KEh.

*Ülal Munamägi.
All Vaskna, Eesti kõrgeim järv, 143 meetrit merepin-nast. Eemal paistab Munamägi.*

Vaade Munamäelt.

Kergejõustik — kõitvam spordiala

Sport tänapäeval on suurema tähelepanu osaliseks saanud kui kunagi varem. Sporti on hakatud hindama peale tervisliku vaatekoha ka riiklikust seisukohast: mida tugevam rahvus kehaliselt ja vaimselt, seda kindlam ning püsivam tema iseseisvus.

Viimasel ajal on spordivastaste

leer, kui mitte just kadunud, siis vähemalt tunduvat vähenenud, kui seda oli kümmekond aastat varem.

Kehakultuuriline liikumine on eluõiguslikuks ja üheväärseks tunnustatud teiste kultuurliikumistega. Osa riike on kehalise kasvatuse oma noorsoole sunduslikuks teinud. Järelejäänuis on spordiliikumine

usaldatud seltskondlikkude — spordiorganisatsioonide hoolde. Ühel kui teisel juhul on kehakultuuriline liikumine samaväärstatud teiste kultuurialadega, millised saavad toetust riigi eelarve korras.

Sport spordi pärast on tagaplaanile nihkunud. Esirinda tungib sport tervise ja rahvustugevuse

pärast. Kuigi ühekülgus, äärmusse kaldumine on üks pahe, siiski pole tänapäeval mõeldav sport ilma mõõdupuuta — tagajärgedeta; nagu kirjandus pole mõeldav ilma kirjanduslike teosteta.

Tänapäev nõuab igal alal asjatundjaid spetse. Ärkamisaja rahvamehe tüübid, kus köster-koolmeister oli kõiketeadev, on kadunud. Sport, kirjandus, muusika, teadus, maalikunst jne. nõuavad erialamehi.

Tähelepanuväärivamaks, kõitvamaks ja intelligentsemaks spordialaks tänapäeval on kergejõustik. Mitte ammu peeti eesti rahvusspordiks maadlust ja tõstmist; külaromantikas oli esikohal kurniviskamine ja jala tahapanemine. Nüüd on sport moderniseerunud, kergejõustik on igal pool esikohale kerkinud.

Olympiamängude peatumaks on tänapäeval jooksud heited ja hüpped, seega kergejõustik, kuna teised spordialad on tagaplaanile jäänud. Kergejõustikuga hinnatakse ühe kui teise rahvuse tegevust ja tähtsust.

Kergejõustiku tugevamad spordi- maad on Ameerika, Soome, Saksa jt. Erilise spordikuulsuse on omandanud soomlased. Kes ei tunneta omaaegset imejooksjat Paavo Nurmit või tänapäeva fenomenal- semat odaheitjat Matti Järvineni. Soome on endale spordiga tee rai- nud Euroopasse ja sama spordiga laenukraanid avanud Ameerikas. Ja seda just esmajärjekorras kerge- jõustikuga.

Kergejõustik kui intelligentsem ja vaimsem spordiala nõuab tema harrastajalt vaimset ja kehalist arenemist kooskõlastatult. Maailma paremad kergejõustiklased, samuti

Akadeemilise Spordiklubi teatejooksu meeskond, kes võitis teatejooksu läbi linna Tartus 5. mail s. a.

eesti kergejõustiku sangarid kuulu- vad enamikus üliõpilasperre. Tuleks siinkohal ainult nimetada nimesid nagu: G. Sule, E. Ärmann, N. Küt- tis, A. Viiding, A. Kuuse jt. kes on eranditult üliõpilased.

Sport on olnud teatud määral rahvuspropagandaks. Seda iseäranis väikerahvustel ja riikidel, kes vajavad laialdasemat tunnustust. Näitena võiks tuua jällegi Soome, keda tuntakse kogu maailmas suure spordirahvana. Terve maailm tun- neb nende olümpiasangareid. Soomes saadakse aru, mida sport on Soomele toonud, seepärast hoolitse- takse selle eest, et spordituusad võimalikult palju reisiks välismaa- des. Ajalehis võib tihti lugeda, kui- das soomlased on võistelnud Ameerikas, Aafrikas ja igas ilmakaares, Euroopast kõnelemata. Kas ei võiks

siin tõestada, et spordisangarid on oma maa ja rahva paremad tutvus- tajad välismaal?

Kas Eestilgi ei tuleks roh- kem rõhku panna oma sport- laste välisreisidele, soodustada nende välissõite, võimaluse korral luues erifonde ja komiteesid selle teostamiseks. Selleks kantud kulu võib peatselt tuluna tagasi saada, kui seda osatakse korraldada. Meie sportlased pole kordagi veel Inglis- või Prantsusmaal võistelnud. Kui mõnigi kord nende võimeid oleks võimalus olnud sealsete omadega võrrelda, küllap siis mõnigi inglane või prantslane oleks huvitatud olnud Eestist, kas või tema peeko- nist ja võist.

Sport olgu ka meil üheks välis- propaganda abinõuks.

A. R.

Suure Rahvusliku Kunstiteater-Kino põhijooni

Eelmisest numbrist tunneta mind asjatundjana kino alal. Käesoleval juhul laiendan oma teadmisi üldse teatrisse puutuvaile küsimustele. Ütlesin, et meil pole teatrit ega kino, vaid on paraadi- ja laadaplat- sid. Nõudmised käivad aga juba kauemat aega uue rahvusliku kunsti- teatri järele.

Mis on siis rahvuslik teater? See on teater, kus arvestatakse terve rahva hingeelu soove ja nõudmisi, iseäranis aga nende soove, kellel veel vaja õppida ja seisavad massi nimekirjas. Nii siis, rahvuslik kunstiteater on seesugune teater, kus saksad ja sandid segamini sõelu- vad ja oma olemisest rõõmu tunne- vad. Et nüüd sellele ajaloolisele uussünnitisele jalgu alla teha, peab

kõigepealt otsusele jõudma, kuhu suundub siis eesti rahva maitse. Siis näeme, et eesti rahvuslik teater on juba väljaarenemisel ja kannab nimetust „kino“. Aga see seisukord ei rahulda mind ega ka mõningaid teisi mitte.

Minu kava kohaselt tuleks teater ja kino viibimata ühendada ja kino tagasi suruda noorema poja seisukohale, olgugi et kino füüsilise ole- mine ja jõud on mitukümmend korda vanaisast-teatrist tugevam. Kuid austatagu ka siin hallpead ja antagu talle aukoht! Sellepärast pole vist kellelgi selle vastu, kui uus teater kannaks nime: Eesti Rahvuslik Kunstiteater-Kino.

Igasse linna tuleks selliseid asu- tisi ainult üks. Teatrihoone ehitam-

ise juures tuleb arvestada aga iga linna kinode ja teatrite arvu. Pea- linnas tuleks arvestada kolme tosi- nat täie koormatusega kino ja kolme hõredavõitu teatrit. Et nimetatud asutiste senist publikut ühes majas vastu võtta ja arvestada ka juurde- kasvu, tuleb uus teatrihoone ehitada haruldaset suur. Minu kalkulati- sioonide järgi jätkuks, kui pealinn ehitaks Harju mäe teatrit täis, või õigemini, teeks juurde- ja ümber- ehitamise teel Harju mäest teatri- hoone, võttes enda alla kõik maa- ala, mis on Komandandi ja Kaarli tänava vahel kuni Vabadusplatsini. Ehitus nõuab küll suuri kulusid, kuid head nõu leides saab sellest kergesti üle. Näit. mullatööd võib hädaabikorras talvel ära teha, et

Kuulus koomik Szóke Szakall, kes üle hulga aja esineb lõbusas Ungari filmis „Skandaal Budapestis“. Kaas-tegevad Rose Barsony ja Ernst Verebes.

vaesem rahvas otsekohe tutvaks teatriga ja tema ehitusega, iseäranis maaaluste käikudega, kust kaudu neil enestel on hiljem meeldivam hakata teatris käima, kuna nad on igapäevases elus harjunud keldrikorterites ja pimedates võlvialustes elama.

Uus teater tahab just eeskätt ruumid kõigile vastuvõetavaks ja mugavaks teha. Nii on uuel teatril mõeldud üks suur paraaduks vastu Vabadusplatsi ja paarkümmend kõrvalist ust mitmesugustes valgustus- ja mugavusastmetes. Paraaduks on pimestava valgusega rikastele kodanikkudele, kuna üks kõrvaline uks on aga täiesti pime, kust pääsevad sisse vargad ja valerahategijad. Paraaduksest mineja võib oma kohale minna suure valgussära all. Paraaduksest kahele poole hargnevad aga võlvialused, mis on üsna tumedalt valgustatud. Neis võlvialustes liiguvad tagasihoidlikud kodanikud. Siinjuures olgu öeldud, et kõik võivad kõiki ruume tarvitada, kui neil selleks ainult soove on. Nii pole sugugi ime, kui leiame professoreid võlvialustes ja „kraadesid“ valgussäras. Riiehoiid pole sunduslik, kuid riiehoiuruum on nii valgustatud, et hoiuleandja võib nägematuks jääda, kui ta peaks häbi tundma uue või vana mantli pärast.

Teatrimaja suurust ja kordade arvu on võimatu kindlaks teha, ning koridorid ja võlvialused tõusevad ja langevad. Teatrisaal ise on ümmarik, nelja rõduga ja 25 loožiga,

millest üks loož on ripuv keset saali, kus on korravalvuri silm kõiki nägemas.

Saal mahutab enesesse 20 tuhat inimest. Põranda korral lava ees on 500 kohta lahutatud teisest ruumist kirbukaitsevõredegaga. See korpude eest kaitstud koht on eriti valge, kallis ja mugav — sakste jaoks.

Neljas rõdu oma 500 kohaga on tasuta kasutada kõigile, seejuures aga nii tumeda valgusega, et võimatu on üksteist ära tunda. Seda kasutavad mitmesugused inimesed: kitsipungad, vaesed, ärimehed, sulid, jne. jne. Kõik teised kohad teatris on ühehinnalised, sel põhjusel, et lavalist on lähedalt hea vaadata ja kinolist tagantpoolt. Peale sakste ruumi ja neljanda rõdu võib igäüks oma kohta valgustada soovikohaselt, et rikkad saaksid endid näidata ja vaesed vaadata. Eritasu eest saab üürida veel igasuguseid teisi mugavusi, nagu kaugelolijatele lavahuvilistele suurekstegevaid klaase ja lähedalolijatele kinohuvilistele vähendavaid pikksilmi.

Lavaks tarvitatakse lihtsat pöördlava, aga kahe avausega: üks teatri suurde saali, teine kõrtsi. Kõrtsi pool on tarvitusel ainult raudeesriie.

Repertuaar sisaldab eneses kõike teatrikunstis sisaldavat ja rahva soove. Ühe õhtu kava on 4—5 tundi pikk ja kunstilistel huvidel koostatud ikka nii, et 2 tundi vähemalt sellest ajast oleks lavalise draama all, mis on paigutatud kinolise vahele selle mõttega, et kibedat arsti-rohtu võetakse sisse ikka suhkruga. Üksikuid etendusi näidatakse korra-

Joan Crawford oma uuemas filmis „Ununesid teised...“, kus partneriteks Clark Gable ja Robert Montgomeri.

ga teatrisaali ja kõrtsi, ainult selle vahega, et kõrtsis-olijad jäävad tagantpoolt vaatajateks.

Eeskava vahetus sünnib iga 5—10 päeva tagant. On arusaadav, et selle tagajärjel väheneb üldine filmide sissevedu 20 korda ja suureneb lavanäitlejate arv kuuekord-

Marginaalia

Kõrgema kultuuritaseme tehniliste saavutuste kasustamine ei tähenda veel selle kultuuri enese omamist.

Lugesin hiljuti, kuis Siiamis valge elevandi pealinna toimetamisel kõige moodsamaid transpordivahendeid tarvitati. Ehitati eriline raudteevagun, mis varustatud elektrivalguse, telefonide ja raadioga. Kuid selle juures polnud vähenenud kõige madalam ebausku selle looma jumalikkude olemusse. Ministrid saatsid teda rongis, preestrid laulsid ta ümber palveid ja noored tütarlapsed tantsisid ta ees rituaalseid tantse. Pealinna jõudmisel võttis neljajalgse jumaluse vastu kuningas ühes juubeldava õue ja rahvaga.

Vaatlesin Biskra taga liivalagendikul beduiitelki. Selle alumised ääred olid üles tõstetud, nii et kogu elamu läbi paistis. Seal polnud midagi, mis oleks meenutanud kultuurinimese kodu. Ainult kesk telki oleval pakkkastil (sellel plakat Singeri firma suure S tähega!) üürgas grammofon fokstrotti. Ja miski ei takistanud mind kujutlemast, et beduiin varsti oma telgivaia külge ka raadioantenni kinnitab. Siis võib ta kuulata Pariisi ooperit, Londoni parlamenti ja Moskva miitingut. Kuid ise jätkab ta ühes oma rööngassabaliste koortega endiselt kirjude puremist — nagu teeb seda praegu grammofoni saatel.

Üllatusin, kui nägin esimest korda mošeedes elektrivalgust ja euroopalikke seinakelli. Kuid varsti mõistsin, et see ei tähenda veel mingit sügavamat kultuurimurrangut. Veel rohkem,

kui nägin ühe palvesaali seinal terve rea kellasid ja peegleid, siis mõistsin, et need olid siin just sama väärtusega kui laest ripuvad jaanalinna munad ning muud fetišid. Ei muutuks lugu ka sellega, kui minareti rõdult muezzini asemel mehaaniline valjuhääldaja usklikke palvele kutsuks. Just sama menukalt võiksid šamaanid kasutada kaugenägemise aparateid abi. Pimedas ebaisu kindlustamiseks oleksid leitud ainult ajakohasemad vahendid.

Kui loete ühelt poolt Ameerika haruldasest tehnilisest edust, teiselt poolt aga samade ameeriklaste kõige lapsikumast ebausust, šarlata-nide kultusest, Klu-Klux-Klani märatsemistest ja rassilistest lintšimistest, siis ei pääse oma skepsisest. Kui kuulete, kuidas meil nimeliselt kõrgemagi haridusega inimesed madam Sakode ja teiste nõiamooride ukšelävesid kulutavad, siis tunnete kisendavat vastuolu nende inimeste vaimse tasapinna ning neid ümbritseva ainelise kultuuri vahel. Hiromandi juurde võib väga hästi limusiiniga sõita!

Ei, tehnilise edu saavutused, välise tsivilisatsiooni tunnused ei tõsta veel kedagi kultuuritasemele. Tsivilisatsiooni võitused võib ruttu omandada, kuid nad jäävad siis ka abinõudeks senise arenematu elu jätkamisel. Selle vastu võib kultuuri omandada ainult aste-astmelt, iga järku isiklikult läbi elades. Ning praegusel maailmal pole õigust hoobelda oma tehnilise õitsenguga, kui ta kultuuris on ilmselt alla minemas!

Fr. T.

seks, sest üks teater ei jõua 3 tosinna kino filme läbi vändata ja endine näitlejate arv iga 5—10 päeva tagant uut lavatükki anda. Nii saaks meie näitekunst produktiivsemaks ja näitlejad tööd.

Niisugusel korral võiksime endile lubada ka ühe esindusteatri ja esinduskino. Need võiksid töötada vanadel põhimõtetel, aga väikese ümberkorraldusega riiklikkudes huvides ja riiklikul toetusel. Selle esindusteatri saaksime „Estonia“ ümberehitamisega väiksemaks, sest selles teatris käiksid ainult asjatundjad, arvustajad, diplomaadid, direktorid ja välismaade esindajad,

kes on kõik prii-pääsmetega. Neid on küll kaunike hulka, aga siiski mitte „Estonia“ saali täit. Nagu arvata võib, jääb esindusteater täielikult riiklikule toetusele, siis oleks arusaadav, kui sellesse teatrisse koondata kõik vanad veteraanid selle kunsti alal, et eesti teatrikunsti seni olematu kõrgele viia, mis oleks vääriline väliskülalistele ja oma asjatundjatele näidata ja arvustada.

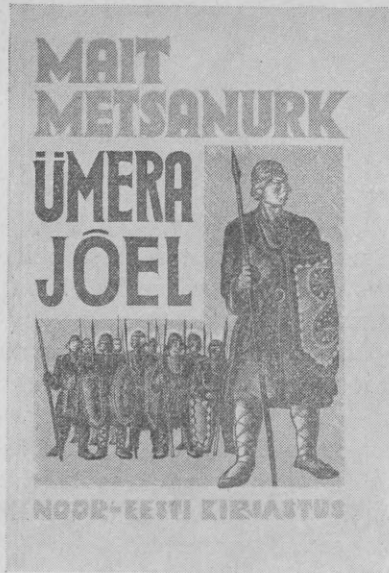
Esinduskinos tuleks vändata ainult armastus- ja trikkfilme, ning sissepääs lubada ka ainult poisikes-tele, et selle kaudu puhtakujulise

kino olemasolu alles hoida ja teda rahva silmis alavääristada.

Uue Tartu teatri soovitan ehitada Toomemäele, Tallinna kavade kohaselt, aga vastavalt rahvaarvule väiksemana. Praegune „Vanemuine“ võiks jääda sinne ülikoolilinna esindusteatriks ja tuleks ehitada väiksemaks, mille kohta on juba kavatsused liikumas.

Need oleksid siis põhijooned Eesti Rahvusliku Kunstiteater-Kino loomiseks. Loodan, et järgmiseks teatri kongressiks saadetakse mulle mandaat ja palutakse üksikasjalikumalt instruksiooni.

Ermu.

Möödunud aastal sai teoks Riigivanema kirjandusliku auhinna kavatsus, mida oli propageeritud juba pikema aja jooksul. Sügisel kinnitati auhinna põhimäärused, mille tähtsamad punktid on järgmised:

1. Eesti kirjandusliku loomingu ergutamiseks ja edendamiseks, kõrgemate kirjanduslike saavutiste honoreerimiseks ja väärtuslike teoste esile tõstmiseks asutatakse Riigivanema kirjanduslik auhind.

2. Riigivanema auhind on kolme liiki:

- I auhind — 1500 krooni,
- II „ — 1000 „
- III „ — 750 „

3. Auhind määratakse kord aastas, igal kevadel, väärtuslikumaiks tunnustatud kirjanduslike teoste eest. Auhindamisele võetakse kahe eelmise aasta teosed.

4. Auhindamisele kuuluvad luuletused, jutustavad teosed, näidendid, kui ka ilukirjandusele lähedane proosa.

7. Auhindamiskomisjoni kuuluvad: Riigivanem või tema esindaja, Hariduse- ja Sotsiaalministeeriumi esindaja, Eesti Kirjanikkude Liidu esindaja, Eesti Kirjanduse Seltsi esindaja, Kultuurkapitali Kirjanduse Sihtkapitali valitsuse esindaja ja Akadeemilise Kirjandusühingu esindaja.

Esimene auhindamiskomisjon koostas lähema kodukorra, milles on m. s. ette nähtud, et komisjoni liikmete eneste teosed ei või kuulu- da auhindamisele.

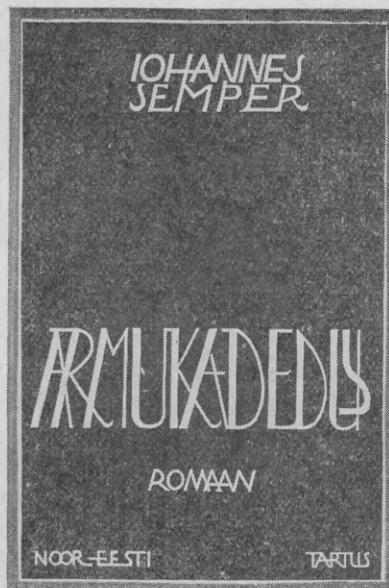
See komisjon võis alles hilissügisel tööle asuda ja auhinnad anti välja alles aasta lõpus. Teatavasti sai sel puhul esimese auhinna A. H. Tammsaare romaani „Tõe ja õiguse“ kahe viimase osa eest ning K. A. Hindrey kolmanda auhinna novellikogude „Välkvalguse“ ja „Armastuskirja“ eest.

Tänavu kuulusid auhindamiskomisjoni riigisekretär K. Terras

Riigivanema kirjanduslikud auhinnad

(Riigivanema esindaja), Joh. Aavik (Hasomin), H. Visnapuu (Kirjand Sihtkap.), Fr. Tuglas (EKS), H. Raudsepp (EKL) ja A. Oras (AK). Komisjon asus ettenähtud ajal tööle ja võis mõne koosoleku järele oma motiveeritud ettepanekud hr. Riigivanemale esitada. Riigivanem kinnitas need 3. mail järgmises sõnastuses:

1. auhind 1500 krooni suuruses Mait Metsanurgale ajaloolise romaani „Ümera jõel“ eest.

Romaanis „Ümera jõel“ on antud avar läbilõige muistse iseseisvuse aegsete eestlaste ühiskondlikust ja era-elust, toetudes nii ajaloo allikatele kui ka mõttekujutusele. Teose toon on karm-asjalik, kompositsioon tihe, sõnastus jõuline ja kaasakiskuv. Ühtlasi on see teos praegu ajakohane oma eeskavakindla rahvusliku vaimuga.

2. auhind 1000 krooni suuruses Johannes Semperile romaani „Armukadedus“ eest. Romaan „Armukadedus“ on haruldast mõtetihte, tähelepanekuterikas ja vormilt viimistletud psühholoogiline romaan meie haritlaskonna elust Sellisena viib ta menukalt edasi meie kirjanduse üht vähem harrastatud ala.

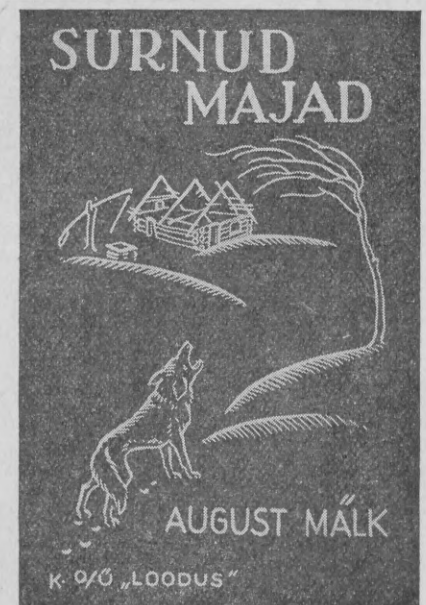
3. auhind 750 krooni suuruses August Mälkile romaani „Surnud majad“ eest. Romaan „Surnud majad“ käsitleb Põhjasõja aega Eestis. Autor tunneb hästi ajastut

ja on suutnud seda jõuliselt edasi anda, kirjeldades nii rahva kannatusi kui ka tema eneseorganiseerimise katseid ja vabama tuleviku taotlusi.

Lisaks olla auhindamiskomisjon, nagu kuulda, esitanud auhinna andmist ka ühele luuletajale, kuid see jäi välja andmata, nagu eelmiselgi aastal.

Loodetavasti rajatakse tänavuse raamatuaasta puhul mõned kirjanduslikud auhinnad ka linnade ja asutiste poolt. Kuid nende kõrvale jääb Riigivanema auhind ikka kui kõige soliidsem ja arvessevõetavam.

Et nii Riigivanema auhind kui ka juurdetulevad auhinnad meie kirjandusliku loomingu ergutamiseks ja toetamiseks vajalikud on, selles pole põhjust kahelda. Meie kirjanduslik elu on juba nii intensiivistunud, et Riigivanema auhinnaga üksi kõike väärtuslikku ei suudeta honoreerida. Sellest ei jätku üht auhinna isegi iga kirjandusliigi jaoks,

kuid vahel võib ühesainsas liigis ilmuda juba mitu auhinna väärivat teost. Nii langesidki tänava kõik kolm auhinna ainult romaanidele, kuna luuletuskogud, novellid ja näidendid üldse kõrvale jäid. Ja ometi vajaks kogu meie kirjandus avalikku tunnustust ning ergutust.

Varakevadel süstal Emajõe vallutamaks

Võrku kuduv kalur.

On varane hommik, kui asun Tartus, Vabadussilla juures süsta. Kiire vool kannab silla alt läbi just sellal, kui ülal ruttavad kooli vormimütsides tüdrukud ja poisid. Vaevalt saan seada mugavat istet, kui vool on süsta kandnud juba Kivisilla ette. Mööda turuplatsist, mis täis kalakaupmehi ja käratsevaid kalanaisi. Mööduin sadamas seisvaist Emajõe aurikuist, mööduin varsti ka jõe ääres lõmitavaist, värskelttõrvatud hiigelkilpkonnadest — Emajõe kohmakaist lotjadest.

Selja taha uttu kaob Tartu. Ees aga hõljub veelgi tihedam udu, mis nagu hall lina katab silmade eest kõik peale süstanina kohal avarduva mõnekümnemeetrise sileda veepinna. Sõites paremas ääres, ei näe isegi jõe vasakut kallast. On mööduinud umbes tund sõudmist. Jõgi aina laieneb, võttes oma alla juba heinamaid ja pajupöösaid. Jõest on saanud juba avar veeväli. Kaardi järgi õnnestub määrata kindlaks, et viibin I h a s t e kohal, paremalt saabuvad

Emajõkke Pori ja Savi jõed. Nende suubumiskohal, kus muidu madal soine heinamaa, ei võigi nüüd kevadise suurvee ajal enam rääkida

jõest, vaid otse järvest, millel udu tõttu ei näe olevat äärtki. Läbi selle veevälja juhivad udust kerkivad pikkade postide otsas olevad laevasõidumärgid, paremal kaldal ümmargused ja vasakul kolmenurksed, jõe käänakute kohal punuvad kolmnurgad.

Aeglaselt kerkib vasakule kaldale nagu maa seest väike võrgumaja ja selle ees kolm musta kõverikku tompu — vist kannud? Lähemisel need kogud hakkavad äkitselt liikuma, üks kargab nagu kuritöölt tabatuna kiiresti üles ja ruttab ritvade otsas kuivavate võrkude manu. Nüüd alles taipan, et need on onni ees tukkuvad kalurid. Sama aeglaselt, kui nad kerkisid, kaovad nad ka jälle udulinikusse.

Veidi enne Haaslava parve udu muutub sõredamaks, läbipaistvamaks, ning kui on jäetud selja taha parv, ilmuvad veeväljale juba selged piirjooned. Nüüd ei näe mitte ainult jõe teist kallast, vaid eemalt hiilgavad hommikupäikeses juba K a b i n a majad, ilusate suvilate kontuurid. Kevadise suurvee tõttu jõe vool on palju kiirem kui tavaliselt, mis aina soodustab süsta pärivett liuglemist. Ainult veidi tõmmata aeruga ja juba jäävadki selja taha K a a g v e r e mõis Tartu linnavalitsuse rinnalaste- ja emadekoduga, sellest vasakule L u u n j a mõis suurima Eesti seemnekasva-

Õngitseja Emajõel.

Kalapüük väikese võrguga, nn. abaraga.

tusega, siis Mäksa, Kavastu ja Kastre mõisad. Kõigile neile avaneb Emajõelt — konnaperspektiivis! — suurepärase vaade. Ka mõlemalt poolt tõusev kallas korralikkude põldudega, küntud mustmulla ja heleroheliste rukkioraste laikudega pakub ilusat pilti. Kõik see meelitab vägisi kaldale, kui poleks Peipsini sõda veel mõnikümme kilomeetrit.

Huvitavalt jaguneb kolme ossa Emajõe kalastamine. Esimesel vahemaal, linnast kuni umbes Kavastu mõisani, pole näha peaaegu ühtki elukutselist ja suureviisilist kalurit. Siin õngitsevad nii muu seas jõeäärseid kehvikud ja ka talu inimesed, kui pole käsil teisi hädalitsemaid töid. Püütud kala tarvitatakse suuremalt osalt ise ära „supikalaks“, ainult mõned kehvikud muretsevad sellest ka väikest kõrvalissetulekut. Paistavad silma erilised õngitsejate tüübid: vanad hallihabemelised läki-läkides taadid ja allakooliealised poisikesed, need, keda ei saa kasutada muis talutöodes. Üks hakkajam vanake on lõõnud siin lahti isegi õngitsemise „suurtööstuse“ — jõe kaldasse on ta torganud seitse õngeritva ja ise kõnnib tähtsa näoga kaldal, oodates mil mõni kork neist seitsmest kaob vee alla. Aga: „Mitte ei taha sindred võtta!“ lausub vana ise. Ainukesed, kes rikkusid selle vahemaa selget ilmet, olid Ihaste kolm tukuvat kalameest oma võrkudega. Need olid nagu pärit Peipsilt või vähemalt Emajõe suudmelt.

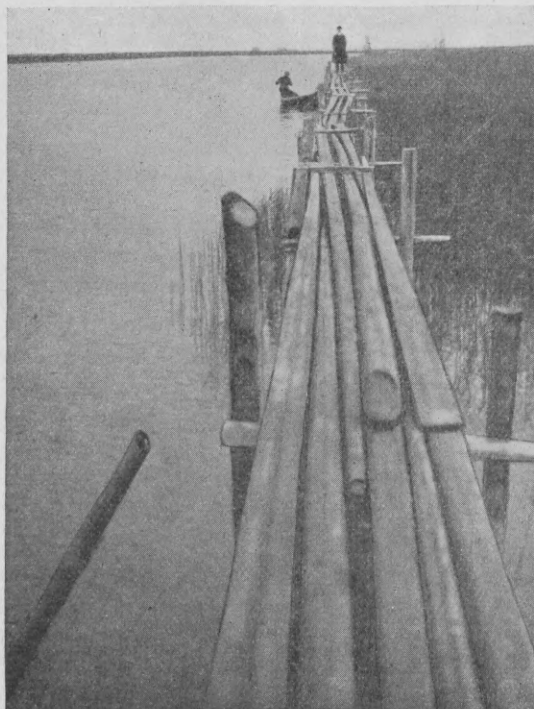
Huvitavamad ja peamiselt ainult Emajõe omapärased on teise vahemaa kalastajad, Kavastu mõisast kuni Ahja jõe suudmeni. Siin ei näe ühtki õngitsejat kaldal ega ka võrkudega püüdjaid. Nende asemel on kalda ääres omapäraseid paate,

mille esiots on poolest saadik kaetud mustlastelgi sarnaselt presendiga. Paadipäras istub või seisab kaunis korraliku välimusega keskeline mees, silmitsedes ükskõikselt õngekorki. Need on Tartu kalastajad, kes juba kevadel pärast jääminekut sõidavad oma paadiga 25—30 km jõge mööda alla ning siin saadavad mööda kogu suve. Paadis presendi all magatakse, paadis keedetakse ka priimusel süüa. Ainult üle nädala või kahe sõidetakse linna püütud kala müüma ja toidutaga-

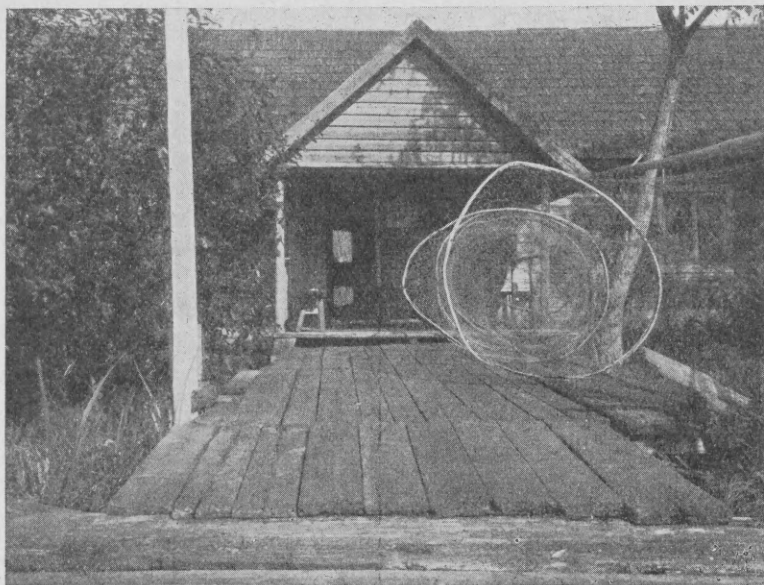
vara täiendama. Selline õngitseja püüab päevas keskmiselt puuda kalu. On kogu suvi püütud, on ikka talvine elamine ka kindlustatud. Aga nemadki kurdavad raskeid aegu, sest „vanadel headel aegadel“ maksnud kala puud mitu korda enam, päevas võidud teenida kuni 10 kr.

Mõned neist tarvitavad säinaste juurdemeelitamiseks omapärast viisi. Viskavad nimelt peoga herneid vette ja kohe sinna järele ka õnge. Herned meelitavad kalu kokku. Ahja jõe suudmel hernestega säinaid püüdev kõrges karakullmütsis mees jutustas, et ostnud selleks talvel tervelt kaks kotti herneid. Natukese aja jooksul, mis ma temaga vestlesin, tõmbaski ta välja neli võrdlemisi suurt säinast. Mees ise rääkis, et talle õngitsemine ja vee lähedal viibimine on saanud nagu haiguseks. Kui talvel jõgi kinni on külmanud, siis otsivat üles jääloikuse augu ja kõndivat selle ääres, et aga näha Emajõe vett.

Hoopis teine pilt avaneb aga Ahja jõe suudmelt kuni Peipsini. Siin näeb ainult neid alalisi Emajõe kalureid, kes ei püüa enam õngedega, vaid juba võrguga. Jõe kaldal on üksikud viletsad ja viltuvajunud onnid, kõige rohkem ühe-kahe neljaruudulise aknaga. Rohkem sarnanevad nad küll tavalises mõttes sealaudaga kui inim-elamuga —

Kriisiparv nooda vedamiseks soisel Emajõe kaldal.

Jõukam kalurimaja Emajõe ääres, veeni ulatuva sillaga.

mingi katkenud ja pudenenud viletsuste kogu. Ent ometi elab sellises hurtsikus kogu kaluri mitte just väike perekond. Isegi võrgud leiavad seal varjualust — ja muud varandust ju säärasel kaluril ei olegi. Iga onni mant viib mõnikümmend meetrit jõekallast mööda edasi vaiale tehtud laudpurre, nn. kriisiparv, mida tarvitatakse võrgu vedamisel, sest soine kallas ei kannu inimest, eriti kevadel suurvee ajal. See kriisiparv tekitab mulje, nagu oleks siin tegemist mõne vaimajaga. Ka inimesed ise, kes askeldavad võrkude kallal, tunduvad oma habetunud näoga nagu minevikust — või kõige rohkem peipsiäärsete venelastena. Ei ole nad aga ei üht ega teist, sest vähemalt venelane juba Emajõe soisele kaldale ei asuvat, sellega pidavat ikka leppima eestlane.

Minu möödumisel tõmmatakse parajasti kahe onni juures noota välja. Selleks kulub ära 4—5 meest. Aga saak: ühes kolm, teises neli haugi! Ülalpool asuvad õngitsejad said küll mitu korda rohkem.

Vahepeal on tekkinud kaunis suur idatuul ja jõel võrdlemisi tugev lainetus. Süstanina lõikab lainest läbi, pritsides tugevasti vett sisse. Kohati süst otse hüpleb ühelt lai-

nelt teisele. See ei ole enam vaikne ja rahulik Emajõgi, vaid tormitsev Peipsi; olla ju ka jõgi suubumiskohal ligi 17 m sügav.

Ligi kaheksatunnise sõudmisega on jäetud selja taha 45 km Emajõe ja saabun veidi enne kella 4 p. l. Praagale, Peipsi-äärsesse külla. See on juba peaaegu „vaiküla“, asetsedes jõe ja soise luha vahel. Liiklemiseks ainult paadid ja purded. Soise aluspõhja tõttu pole ka majadel kindlat vundamenti, mistõttu majad vajuvadki varsti vildakaks. Kogu külas pole peenartki aia- või põllumaad, samuti mitte ühtki hobust. On ainult jõgi, mis neid elatab, ja heinamaa, mis annab toitu mõnele lehmale ja kitsale. Kõik muu tarviline toidukraam tuuakse Tartu turult.

Kuigi kalad on viimasel ajal läinud odavaks, ei taha siinsed kalurid siiski loobuda oma senisest elukutsest, sest „vähemalt ei pruugi suvel palavaga teha rasket tööd, nagu taludes“.

Muide imetellakse minu sõidukit. Vanad Peipsi kalurid vaatavad ja takseerivad, kuidas säärane kerge asjake, sellist suurt meest peal kannab. Eriti suureks kasvab meeste imetus, kui kuulevad, et süst on veel riidest. Kuigi muidu julged

kalurid, ei julge nad siiski proovida süstaga sõitu — võivat veel enne surma äraagi uppuda.

Õöbinud Praagal, söönud tugevasti värskeid haige, algan järgmisel hommikul kella 6 ajal tagasi sõitu. Kuigi Emajõel pole kiiret voolu, vaid valgub vaikselt ja heatahtlikult teda vastuvõtvasse Peipsisse, siiski annab vastu vett 45 km sõudmine päris tõsist tööd. Nii mitu korda tuleb tahtmine minna kaldale, tõmmata süst järele ja alles homme mõelda edasisõidule. Aga ei, veel veidi! Ja nii olengi peale lõunastamist kaldaäärses talus, külma suplust ja eksimist Kaagvere parve kohal olevale veeväljale — õhtul kella 7 ajal tagasi Tartus Vabadussilla kõrval.

Järele jäid kahepäevasest süstasõidust tuimuseni väsinud käed, punane ja kibelev nägu ning meelde Emajõe omapärased kalurid.

A. K.

Keila-Joalt adv. Möldereri poolt spinnin-guga püütud lõhi, üle 20 kilo raske.

„TÄNAPÄEV“ on vabamõtteline üldajakiri rohkete piltidega.

ESIMESE NUMBRI SISU: H. Paukson: Tänapäev, O. Luts: Killukesti mälestusist, Fr. Tuglas: Eitamispühhoos, A. Kalvi: Vargsi tuled, V. S.: Fotokunstnikud, E. Kippel: Kõmu, A. H. L.: Tänapäev, V. M.: Kus oleme ja kui kaua läheb veel, Romulus: Kunstinaine, A. Neuman: Väljakaevamisi Toompeal, V. Poska-Grünthal: Perekonna kaitse, J. Vasar: Drang nach Osten, G. Kask: Talvine kalapüük Põhja-Jäämerel, V. Adams: Traktaat armastusest, V. Raam: Noored raamatukultuuri süvendama, J. Ainelo: Laane-Vana hauda otsimas, R. Steinmann-Kiviranna: Kannatuse, surma ja ülestõusmise müsteerium, Justus: Lugejast ja kirjanikust, Ermu: Miks käin kinos, H. Paukson: Kevadpühiks ilmunud kirjandusest, E. Ainelo: Kaunistage oma kodu keraamika esemetega.

Aja mõtteid

Nimi ei riku meest, vaid mees nime. Sellepärast võetaksegi uusi nimesid.

*

Preililt küsiti, kas ta nõuab mehelt tarka pead. „See võib suureks takistuseks olla,“ oli vastus.

*

Uhkus on asi, mil midagi ühist pole tavaliste arhitektuuri seadustega: ta võimaldab ehitada pilvelõhkuja taskurätilaiusele lapile.

*

Kui raha, mis kulub meie edevuste rahuldamiseks, läheks rannakaitsele, saaksime iga aasta uue laevastiku.

*

Eestlane armastab juua võimalikult igal ajal, igal kohal ja igal moodsul. Karskusliit leiaks viljaka töövälja, kui ta katsuks inimestele selgeks teha, millal, kus ja kuipalju tuleb juua.

*

Karsklased aga on põhimõtteliselt igasuguste joomakommete vastu, kuna need levitavad joomist. Samade kommete vastu on ka joomarid, kuid põhjusel, et need ei luba igapidi juua.

Selle ühise võitluse tagajärjena on politsei jäänud ainukeseks heade kommete kaitsjaks.

*

Mõnel maal olla naeruväärne mees, kes enne õhtut katsub endal aru peast välja ajada. Meil on täismees see, kes juba hommikul sellega algab.

*

Karsklased panevad pahaks laupäevaõhtust sooja pead. Napsimehed on õnnelikud, et esijoones tähele ei panda nende pea ja jalgade seisukorda teistel nädala tööpäevadel.

*

Karsklased on saatnud kõrtsid halba kuulsusse. Seepärast korralik inimene, kes oma

laitmatust nimest lugu peab, tõstab klaasikest ainult vürtsipoe tagatoas, värava all, nurga taga, põõsa varjul, jne.

*

Vanasti uhkeldas avalikult rikas mees selge mõistuse puudumisega. Nüüd katsuvad purjus oleku ja pudeliga peos imetlust leida veel ainult vaene mees ja saksameelne tudeng.

Justus.

Arvustajale

Ei salli arvustajat luuletaja:

*Tal väga armas oma vaimu laps,
seepärast võtab meelega kibedaks,
kui teda torgib mõni targutaja.*

*Ent teda ka ei salli arvustaja,
sest sellel puudub and fantaasiaks,
mis südame teeb väga haledaks,
seepärast teist ka karistada vaja.*

*Haug peab tiigis ergutama kala,
koer haugub karjas, hirmutama peab,
uss pureb õuna aromaatselt sala.*

*Kus kurja pole, sääl ka pole head.
Kui oled arvustaja — muud kui vala,
kui luuletaja — laula nagu tead!*

Ferd. Karlson.

Toimetusele saadetud kirjandus

12. MÄRTS. Aasta riiklikku ülesehitustööd. Toimetanud J. Veelman ja H. Rahamägi. Hind 25 s.

TALUPERENAININE nr. 4 ja 5. Kodumajanduse ja kodukultuuri ajakiri. Hind 40 s. Tellides kr. 3.60 a.

ÜLIÖPILASLEHT nr. 1—7. Eesti üliõpilaskonna häälekandja. Tellimishind kr. 3 a.

„Tänapäev“ ilmub üks kord kuus. Tellimishind 1935. a. lõpuni Kr. 2.90, üksiknumber 40 senti. Vastutav toimetaja E. ROTMAN. Väljaandja O.-Ü. „NOOR-EESTI KIRJASTUS“, Gustav-Adolli 11, Tartu, tel. 2-66.

Toimetuse ja kirjade aadress: »Tänapäev«, Tartu, Gustav-Adolli 11. Postk. 76. Ilmus 18. mail 1935.

E. K.-Ü. „Postimehe“ trükk, Tartu 1935.

*Kvaliteet
õlu!*

Õlletehas «Livonia» Tartu

TEILE

PAGARI ja kondiitri
saadustest soovitan

Kooke • Torte • Küpsiseid • Saiu

Kõik saadused kvaliteetsed.

Pagari- ja kondiitriäri

P. POTSEP

Tartus, Ülikooli 34, tel. 12-79.

TAPEETE

koolitarbeid, trüki- ja pakki-
misepaberit ostate suurel ja
väiksel arvul **Paberiärist**

„KODUMAA“

Tartus, Aleksandri 10, tel. 7-87.

**EESTI RIIDEVABRIKUTE
KEVADMUSTRID VALMISTA-
VAD TEILE TÕSIST RÕÕMU**

A-S. KREENBALT

Järgmiste kodumaa tekstiilvabrikute müügikeskkoht ja pealadu:

- **BALTI PUUVILLA KETRAMISE
JA KUDUMISE VABRIKU A-S.**
- **KREENHOLMI PUUVILLA-
SAADUSTE MANUFAKTUURI O-Ü.**
- **SINDI TEKSTIILVABRIKUTE
ÜHISUS** end. Vöhrmann ja Poeg
- **EESTI NIIDIVABRIKU ÜHISUS**

O./Ü. «NOOR-EESTI KIRJASTUS»

Ilmusid 1935. a.:

H. ANDEVEI. Lihavõtte kuldmana. Lastejutt.	—80
A. HAAVA. Lauian oma eesti laulu. Luuletused	1.—
H. JÄNES. Valimik deklamatsioone	3.25
F. KARLSON. Rännakuil. Sonetid	1.25
C. J. KIEVIET. Kuidas elas van Dik Trom. Noorsoojutt.	1.50
E. KIPPEL. Ahnitsejad I. Rahvaraamat nr. 2.	1.—
J. LIIV. Ühe kirjaniku päevaraamatust. Kogutud teosed. V/VI anne	11.40
O. LUTS. Kuningakübar. Mälestusi VII	3.75
A. POSKA. Hiirekese päev. Laste pildiraamat	—40
R. ROHT. Esimene armastus. Romaan Vabadussõjast	4.25
W. SHAKESPEARE. Torm. Näidend 5 vaatuses. Tõlkinud A. Oras	1.40
— Romeo ja Julia. Näidend 5 vaatuses. Tõlkinud A. Oras	1.40
F. SILLANPÄÄ. Silja. Romaan	3.50
A. TAAR. Kolm sündi. Näidend 4 vaatuses. Kompl. (8 eks.) ühes ühekordse ettekande loaga	15.80
F. TUGLAS. Kriitika I. Teine täiendatud trükk	3.—
— Kriitika II	3.—
J. VAHTRA. Laane kurus. Rahvaraamat nr. 1	1.—

Ilmumas:

K. HAMSUN. Maa õnnistus. Tõlkinud M. Pedajas	—
H. HEINE. Saksamaa talveuni. Satiüriline lugulaul	—
O. LUTS. Kevade I. 4 trükk	—
V. RIDALA. Meretäht. Luuletused	—

„NOOR-EESTI RAHVARAAMAT“

on algupärase ilukirjanduse odav seeria.

Ilmunud: Rahvaraamat nr. 1 — JAAN VAHTRA „Laane kurus“.

Authori illustratsioonid, H. Mugasto kaas.

Rahvaraamat nr. 2 — ENN KIPPELI „Ahnitsejad“ I.

V. Nigoli initsiaalidega.

Nelipühiks ilmub ENN KIPPELI „Ahnitsejad“ II.

V. Nigoli initsiaalidega.

Terve 400 lk. romaani keskseks kujukaks on koja-meemajaperemees härra Jakob Vaal, kelle ümber keerlevad oma soovide ja igatsustega kõik teised, ka romaanist kajana läbikäiv Kati, Peipsi äärest, — kes linna läks õnne otsima ja sattus aguli „Kitsetänavale“, kus valitseb hiigelpoliüübina härra Jakob Vaal. Romaan, milles on puudutatud ka mitmeid päevakajalisi asju, on kirjutatud kainelt ja rahulikult, kujutades siiski väga elavalt ja haaravalt Tartu aguliinimeste elu „Kitsetänaval“.

RAHVARAAMATUT ilmub 6 numbrit aastas, number 100 kuni 200 lk.

RAHVARAAMATU tellimishind on aastas kr. 4.50, poolaastas kr. 2.25. Üksiknumber kr. 1.

RAHVARAAMATU seerias avaldatakse ainult algupäraseid teoseid: romaane, novelle, jutustusi, populaarteaduslikke töid jne.

RAHVARAAMATU peale võetakse tellimisi vastu kõigis postkontorites.

Otsetellimised tulevad adresseerida:

O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“

Tartus, Gustav-Adolfi tänav 11. Posti jooksev arve 22-32.